

Univerzita Karlova v Praze

Fakulta humanitních studií

Bakalářská práce

*Liberální systém studia na FHS UK jako zdroj učení
se občanství: pojetí a reflexe studentů*

Pavλίna Lukešová

Vedoucí práce: Ing. Libor Prudký, Ph.D.

Praha, 2013

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala Ing. Liborovi Prudkému, Ph.D. za to, že mi byl dobrým rádcem a průvodcem při psaní této práce a také za to, že mi dodával víru, že to má smysl. Dále bych chtěla poděkovat Mgr. Josefovi Kružíkovi, Ph.D. a doc. PhDr. Zdeňku Pincovi za jejich čas a ochotu poskytnout rozhovory, které mi pomohly lépe vysvětlit důležitá fakta o liberálním studiu na FHS UK. V neposlední řadě děkuji všem spolužákům, kteří mi věnovali hodniny svého času, především ale za jejich zájem, otevřenost, vřelost a trpělivost. Velmi si Vaší sdílnosti vážím.

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně. Všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 28.6.2013

Podpis

Obsah

Úvod.....	6
A. Teoretická část	8
1. Liberální společnost	8
1.1. Pojetí liberální společnosti.....	8
1.2. Liberální společnost a sociální vazby	11
1.3. Teorie vzdělávání.....	12
1.4. Liberální vzdělání	13
1.5. Elitní studium.....	15
2. Občanská společnost.....	17
2.1. Definice občanské společnosti.....	17
2.2. Občanské kompetence	19
2.3. Sociální identita	20
3. Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy	21
3.1. Představení fakulty, její zásady, principy a postavení v rámci univerzity.....	21
3.2. Podmínky pro přijetí na FHS UK	26
3.3. Struktura studia	27
3.4. Uplatnění absolventů	28
3.5. Liberalita a FHS.....	29
3.6. Nakolik je studium na FHS UK ještě skutečně liberální?	32
C. Praktická část.....	34
1. Metodologie	34
1.1. Výzkumná strategie	34
1.2. Techniky sběru dat.....	35
1.3. Výběr vzorku respondentů, prostředí výzkumu.....	36
1.4. Analytické postupy	37
1.5. Hodnocení kvality výzkumu	39
1.6. Etické otázky společenskovedního výzkumu	40
2. Průběh výzkumu	41
3. Primární analýza	43
4. Analýza navazující na prvotní zpracování výsledků výzkumu.....	83
Závěr	88

Seznam literatury	90
Přílohy.....	93
1. Tabulka počtu studentů za rok 2010 – 2012	93
2. Přepis rozhovoru s proděkanem pro studijní záležitosti Mgr. Josefem Kružíkem, Ph.D. ze dne 22.5.2012	94
3. Přepis rozhovoru s proděkanem pro záležitosti studentů, doc. PhDr. Zdeňkem Pincem ze dne 23.5.2012	100
4. Přepis rozhovorů se studenty FHS UK	119

Úvod

Ve své bakalářské práci se budu věnovat tématu liberálního vzdělávání na Fakultě humanitních studií Univerzity Karlovy (dále jen FHS UK) a jeho přesahu pro občanskou společnost. Záměrem mé práce je zaměřit se na jedinečnou skupinu studentů fakulty a popsat vztah těchto studentů k liberálnímu vzdělávání, jejich postoje k občanské společnosti a porovnat podobu tohoto vztahu a jejich výkladu liberálního studia s tím, v jakém liberálním studiu se pohybují. Toho docílím tak, že provedu výzkum s vybranými studenty fakulty, ve kterém budu zjišťovat jejich postoje a názory o liberálním vzdělání, občanských kompetencích, aktivním občanství a jejich participaci v občanském prostoru. Tyto názory a postoje následně porovnam s tezemi o liberální společnosti, s teoretickým výkladem liberálního studia na FHS UK podle oficiálních dokumentů a vyjádření protagonistů z řad vyučujících, a také s tezemi o společnosti občanské, občanských kompetencích a aktivním občanství.

Tyto teze představím v teoretické části práce. Je důležité zmínit, že se v tomto směru bude jednat pouze o pracovní nástroj, který bude sloužit jako základ pro zjištění, jak studenti k těmto formám společnosti přistupují. Bohužel tak tyto teze nebudou představovat témata samotná, jelikož není cílem a ani v možnostech práce obsáhnout je v celé jejich šíři. V teoretické části bude také představena FHS UK a liberalita v rámci jejího studijního plánu, aby tak byl zřejmý program studia a zásady, ze kterých vychází.

V praktické části práce představím metodologii výzkumu a seznámím čtenáře s jeho průběhem a výsledky. Výsledky budou představeny ve formě, jakou bude provedena analýza získaných dat – nejprve pomocí primární analýzy, kdy ke každému tématu sepišu jeho shrnutí a posléze ve formě analýzy navazující na prvotní zpracování výsledků výzkumu, ve které získaná data porovnam s tezemi z teoretické části.

Výzkum se zaměří na jedinečnou skupinu studentů, kteří ke vzdělávání a studiu na FHS UK přistupují se zájmem a jsou ve svých postojích k němu aktivní. Kritéria výběru vzorku budou popsána v metodologické části.

Záměrem práce je vytvořit materiál, který přispěje k diskusi o liberálním studiu a o studiu na FHS UK. Cílem je také podat ucelené informace o postojích a přístupech jedinečné skupiny studentů FHS UK k liberální formě studia a jeho postojích k občanské společnosti.

A. Teoretická část

Teoretická část této práce se zaměřuje na tři velká témata. Jsou jimi téma liberální společnosti, občanské společnosti a bakalářského studia na FHS UK. Tato témata byla vybrána jako stěžejní pro teoretické zakotvení praktické části práce.

Témata budou rozebrána ve třech samostatných kapitolách a jejich podkapitolách a budou popsána na základě pojetí vybraných autorů tak, aby mohla sloužit jako nástroj pro další práci s daty a byla dobrým podkladem pro jejich vysvětlení. Bohužel se proto nejedná o představení témat v celé jejich šíři. Obsáhnout zmíněná témata vyčerpáním jejich vymezení a diskuze o nich není předmětem této práce.

1. Liberální společnost

1.1. Pojetí liberální společnosti

Slovo liberální pochází z latinského slova *liber*, což znamená svobodný, volný, nespoutaný. Liberální hnutí prosazují *svobodu člověka ve všech oblastech jeho činnosti*. Myšlenky liberalismu vznikaly během 18. a zejména 19. století. Zdrojem myšlenek liberalismu byly názory individualistů a fyziokratů a také např. teorie státu filosofa Johna Locka. Idea liberalismu je podepřena vírou v pokrok založené na schopnosti jednotlivce usilovat o sebeurčení na základě rozumu, na hospodářském životě řízeném zákony trhu a podpoře lidských práv (Lock, In: Velký sociologický slovník, 1996, s. 570).

Podřízené postavení začínají lidé v novověku vnímat jako překážku, která jim stojí v cestě za naplňováním osobních a skupinových cílů. Svůj život začínají vidět jako osobní úkol, ke kterému ale zákonitě potřebují i přiměřený prostor pro svobodné rozhodování. Tento prostor si ale musí vydobýt. Zápas o veřejné svobody začíná bojem o náboženskou svobodu, na něj navazuje zápas měšťanů o demokratické ústavy a posléze boj dělníků o sociální práva. Emancipace se domáhají i národy a vše vrcholí všeobecným volebním právem a volebním právem žen (Sokol, 2002).

Periodicky se vývoj liberalismu vykládá takto: do poloviny 19. století se jednalo o formování liberálního světa u měšťanské společnosti, od poloviny 19. století do 90. let procházel liberalismus konflikty s ekonomickými změnami jako např. vznik monopolů, a proměnami politické scény, např. vznik politických stran. V dalším období prochází liberalismus krizí, dochází ke státním zásahům do hospodářství a nastává doba všeobecné hospodářské krize. Liberalismus ztrácí na síle s nástupem fašismu, stalinismu a s projevy studené války. Největší kritika liberalismu se týká *představy o lidské kapacitě myslet spravedlivě a inteligentně, přílišného optimismu a víry v pokrok*, která může znamenat odklon od tvořivého myšlení, *tolerance*, která se zase může proměnit v lhostejnost a nezodpovědnost, a jeho představ o *individualismu*, který nedoceňuje potřebu člověka být součástí různých sociálních skupin (Coker, In: Velký sociologický slovník, 1996, s. 570). Podle Jana Sokola došlo po dosažení cílů – emancipačně pojaté svobody – k tomu, že takto vydobytá svoboda vyzněla jako prázdná a ukázalo se, že *svobodné společnosti si váží jen zralé osoby, které samy vědí, co chtějí, mají své cíle a záměry, jimiž ji dokážou využít a naplnit* (Sokol, 2002, s. 197). Liberalismus však i dnes zůstává přitažlivý zejména díky *podpoře lidských práv a přesvědčení o nezávislosti člověka na všech formách moci*, zejména proto se soustřeďuje na vyhledávání silných osobností (Dahrendorf, Velký sociologický slovník, 1996, s. 570).

Nejširší definice svobody považuje její smysl v možnosti jednat podle svého zájmu, tedy za protipól k nutnosti nebo donucení. Svoboda s sebou nese ale i druhý aspekt, který se orientuje na hlediska, která dávají svobodnému jednání určitá pravidla a která jsou spojena s odpovědností (Aristoteles, In: Velký sociologický slovník, 1996, s. 1254).

Jan Sokol (Sokol, 2002, s. 196) chápe osobu jako někoho, *kdo roste, vyvíjí se a žije ve vztazích s druhými lidmi*. Novověký liberalismus se svými myšlenkami o emancipaci, občanských svobodách, rovnosti a lidských právech je podle něj směrem opírajícím se o křesťanské pojetí osoby, která potřebuje svobodu k tomu, aby se mohla rozvíjet. Boj o svobody v novověku ale byl založen na tom, že každý je anebo chce být zralou

osobou. Jenže čas ukázal, že takto pojatá svoboda se pro většinu lidí stává jen volným časem, se kterým si jen malá část z nich ví rady. *Pracně vybojovaná emancipace mnoha lidem nepřinesla štěstí* a volný čas vyplňuje masová zábava nebo třeba drogy a sekty. Mnoha lidem přinesla proto svoboda jen prázdnotu a pocit vyloučení ze společnosti. Problém ale není to, že by emancipační cíle byly špatné, vyplnil se záměr pohodlného a bezpečného života pro co nejvíce lidí – zvyšuje se průměrný věk, zvětšují možnosti cestovat, studovat, poznávat... Háček spočívá v tom, že jejich představa byla taková, že samy tyto cíle přinesou štěstí. Jde o to, že podmínky jsou pro osobní rozvoj připraveny, ale využít je musí každý sám (Sokol, 2002, s. 198). Jednání není pouze reakcí na nějaký podnět, ale zahrnuje v sobě vyhodnocení situace, zvážení možností a následné rozhodnutí. To, že člověk může jednat různými způsoby, později nebo třeba vůbec nejednat, že si vše může zařídit podle sebe, je základem svobody. *Řekli jsme, že jednání je víc než jen reakce. Je víc především proto, že sleduje nějaký cíl – cíl, který je můj, nikoli jen vynucený okolnostmi. Schopnost nacházet, hodnotit a vytrvale sledovat nějaké více méně vzdálené cíle, které nejsou na dosah ruky, které nemám přímo před očima – jedním slovem cílevědomost – je také jedním z významných rysů člověka a jeho jednání* (Sokol, 1996, s. 47). Důležité jsou pro svobodu tyto rysy: jednání se provádí jen s jistým odstupem, „chladnou hlavou“, což svobodu pojí s rozvahou a rozumem. Svoboda s sebou také nese odpovědnost jednajícího. *Odpovědnost a důsledky jsou také hlavní důvod, proč se člověk své svobody často obává a někdy se jí dobrovolně rád vzdá* (Sokol, 1996, s. 49).

Avšak představa o tom, že bychom si stanovili jasná pravidla a formulovali, jak má vypadat model společenského vývoje, který by vedl k rozvoji demokratické a otevřené společnosti, je iluzí. Otevřenou společností se rozumí především taková společnost, která je založená na svobodě, kritickém rozumu, individualismu, respektu k odlišnému a otevřenosti vůči druhým. Taková společnost lépe přijímá změny, jejími znaky je *tvůrčivost, vysoká mobilita a pluralistický model moci*. Jejími velkými riziky je ale její tendence k nestabilitě a zaměření

se na procesy a cesty vývoje společnosti bez nabídnutého koncového bodu. Ve skutečnosti jde o nekonečný proces vyžadující stálou reflexi, obsahující vysoké riziko nebezpečí, jelikož klade neobyčejně náročné požadavky na jedince. Podle Ralpa Dahrendorfa (Prudký a kol., 2009) je proto třeba především usilovat o posílení identity a svobody. Dobré prostředí pro rozvoj takové společnosti nabízí podle něj prostředí občanské společnosti, která je nevhodnější pro *učení se svobodě a tvořivé hledání vlastní identity ověřováním sebe sama prostřednictvím svobodného rozhodování a spoluodpovědností za své skutky i skutky společenství* (Prudký a kol., 2009, s. 131). A ačkoliv nelze určit finální podobu takové společnosti, za důležité se považuje jasně definovat cíle, kam má společnost směřovat. Takovými cíly může být:

- *zvyšování pestrosti a diferenciací ve společnosti a současná výstavba mostů mezi diferencovanými skupinami a vrstvami,*
- *posilování učení se svobodě u co největšího počtu lidí ve společnosti, protože bez svobodného převzetí odpovědnosti nezle nároky cest k otevřené společnosti unést,*
- *zvyšování, prohlubování a rozšiřování skutečné vzdělanosti, protože bez ní nelze kriticky přistupovat ke svému životu,*
- *nabízet proměny a budování nového řádu, nových zdrojů identity a vzdalování se anomii i ve společnosti, která je nepřehledná, těžko srozumitelná a výrazně zcizovaná,*
- *prohlubování respektu vůči odlišnému* (Prudký a kol., 2009, s. 133).

1.2. Liberální společnost a sociální vazby

V Evropě a ve Spojených státech je liberální demokracie většinou považována za tu jedinou akceptovatelnou formu vlády. Jednota v názoru, co to liberální demokracie je, může ale být velkou iluzí. Ve skutečnosti tento pojem podle Charlese Tylora znamená *svobodu a takový stav, kdy si v podmínkách rovnosti vládnou sami občané*. Prostředky k jejímu uskutečňování ale jsou a měly by být i nadále, otázkou další diskuze (Michalski a d., 1994, s. 49).

Pro tuto práci je jistě zajímavé - vzhledem k tomu, že je výzkum zaměřen na skupinu studentů studujících způsobem liberálního přístupu ke studiu - postavení, které v liberální společnosti zaujímají sociální vazby. Proto bych ráda zmínila názor liberálního politika a sociologa Ralfa Dahrendorfa. Ten ve své úvaze na téma liberální společnost (Michalski a d., 1994, s. 17-53) rozebírá fungování sociálních vazeb ve svobodné společnosti. Zdůrazňuje při tom čtyři kritéria, kterým by takové vazby musely podléhat, aby byla svoboda ve společnosti umožněna a sociální vazby, které jsou nezbytnou součástí společnosti, mohly fungovat: sociální vazby jsou *účinně svázány, ale zároveň nevytváří závislosti* a jedinec tak má svobodu jednat, sledovat své zájmy na trhu i politické veřejnosti. Sociální vazby *musí dosahovat do veřejné sféry* – jsou to vazby veřejné, společně sdílené, něčím víc než soukromým postojem jednotlivce. Dalším kritériem je nezávislost vazeb na politických a ekonomických institucích, sociální vazby jsou tedy něčím, co se vytváří a přetváří na jiném základě, než na základě ústavy a zákonů. Základní je při smýšlení o svobodě vycházet z *definice svobody, která vychází z toho, co jsou lidé oprávněni dělat* a ne, co ve skutečnosti dělají. Proto by měla být instituce něčím pozitivním. *Sociální vazby tak mají vytvářet sebevědomé lidi, kteří si se svou příslušností nedělají starosti.*

1.3. Teorie vzdělávání

Od roku 1989 dochází k přeměně českého vysokého školství. Hlavními znaky této přeměny je nárůst počtu studentů, vyučujících, ale i škol. Dochází také k nárůstu počtu a větší specializaci studovaných oborů, zpřístupnění vysokoškolského vzdělávání co největšímu počtu uchazečů za předpokladu co nejrovnějších podmínek, diverzifikaci standardů vzdělávání. Stále více studentů při studiu pracuje, dochází i k přeměně samosprávy univerzit a procesů spojených s prováděním výzkumů (Prudký, Pabian, Šima, 2009).

Úvahy o tom, jakou podobu by vzdělávání mělo být a jakou má roli, je v dnešní době velmi diskutované.¹ Yves Bertrand nabízí ve své knize *Soudobé teorie vzdělávání* (Bertrand, 1998) přehled hlavních teorií vzdělávání a přináší tak cenný materiál pro rozvíjení takových úvah. Proto ve své práci alespoň stručně zmíním, o jaké teorie se jedná.

Spiritualistické teorie vyzdvihují duchovní hodnoty v nitru lidské bytosti, metafyziku, intuici a duchovno. *Směřují* (k němu, pozn. aut.) *obzvláště lidé pečující o duchovní rozměr života na této zemi a o smysl života* (Bertrand, 1998, s. 16). Tyto teorie často vycházejí z orientálních náboženství a filosofie. Duchovní úroveň, osvobození se od viditelného světa a překročení sebe sama, je pokládána za vyšší stav, ke kterému má člověk směřovat. Hledat energii má člověk sám v sobě. *Energie se nachází vnitru osoby. Je prezentována pod různými názvy, například Bůh, Tao, Neviditelné, božská Energie atd. Člověk musí vstoupit do kontaktu s božským principem, který je všudypřítomný, a pokusit se svou intuicí spojit s touto božskou a duchovní přirozeností, která má člověka vést a v níž on musí mít důvěru* (Bertrand, 1998, s. 16).

Personalistické teorie jsou nazývány například i humanistickými nebo svobodnými. Zajímají se především o pojem lidského já, svobodu a autonomii každého člověka. „Pánem svého vzdělávání musí být sama osoba, která se nachází v procesu učení, to ona musí řídit své vzdělání a užívat při tom své vnitřní energie.“

1.4. Liberální vzdělání

„*Liberální (tj. svobodná) umění*“ je název daný *předmětům a disciplínám, v nichž je intelektuální práce dominantním prvkem* (Bertrand, 1998, s. 212). Klasické vzdělání na středověkých univerzitách znamenalo, že student se vyznal v sedmi těchto svobodných umění: v gramatice, geometrii, rétorice, dialektice, aritmetice, astronomii a hudbě. Teprve po tomto studiu se mohl student zaměřit na studium medicíny, práv nebo bohosloví.

---

¹ Například aktuální otázka státních maturit a vysokoškolského zákona.

Liberální forma vzdělávání je směsí tradičního vzdělání v klasických dílech s *obecným uvedením do předmětů, jako je matematika a přírodní vědy, a se vzděláním v oblasti metod myšlení* (Bertrand, 1998, s. 212). Tato forma vzdělávání *usiluje o rozvoj jednoty a organičnosti kultury a vzdělávání ve formě obecné kulturnosti* (Bertrand, 1998, 213). Má pomoci studentovi získat široký přehled znalostí z několika disciplín podle toho, jak si předměty sám zvolí, a pomoci mu formovat kritické myšlení – analyzovat operace lidského ducha a provádět intelektuální operace nutné ke správnému myšlení, tedy umění pojmově uchopit problém, zanalyzovat ho, provést syntézu a vyhodnocení informací. Jako hlavní se považují u kritického myšlení tyto rysy: pokora, statečnost, kázeň, vcítění, zvědavost, vytrvalost, integrita a nezávislost ducha. Hlavními pilíři studia jsou proto cvičení v písemném projevu a četbě, žáci jsou nuceni analyzovat texty, píšou vlastní úvahy, provádějí vlastní výzkum. Student se učí propojovat jednotlivé poznatky z několika disciplín a vytvářet vztahy mezi těmito poznatky a životem.

Liberální vzdělání spadá do kategorie akademických teorií, které jsou často obviňovány z tradiciolalismu, elitářství a z hlásání hodnot vládnoucích tříd, protože *zdůrazňují úlohu tradice, hierarchie, elity a náboženství* (Lebel, In: Bertrand, 1998, s. 220) a *neutralitu tradiční pedagogiky a předávání „neužitkové“ kultury, tedy všeobecné vzdělání lidské duše* (Houssaye, In: Bertrand, 1998, s. 220). *Tento směr nutně usiluje o rozvoj jednoty a organičnosti kultury a vzdělávání ve formě obecné kulturnosti, a proto často hovoří o onom prolnutí pedagogiky a kultury, které bylo u starověkých Athéňanů známé pod jménem paideia* (Bertrand, 1998, s. 220).

Jako paradox se může jevit přání příznivců akademického přístupu předávat kulturu všem bez rozdílu, ale současně odmítají snižování úrovně předávaných znalostí za účelem sociální rovnosti (Bertrand, 1998).

1.5. Elitní studium

Bakalářské studium FHS UK chce nabídnout možnost věnovat se studiu humanitních věd v celé jejich šíři, studovat lidskou moudrost v rozsahu historie vědění a nahlížet na problémy pohledem několika vědních disciplín. Studium je koncipováno na základě liberálního modelu studia, kdy jsou povinnosti studenta víceméně osnovou, která mu má umožnit humanitního vzdělání dosáhnout.

Bakalářské studium na FHS UK bylo koncipováno jako studium *pro lidi, kteří se nebudou živit prací svých rukou* (Pinc, Přednáška 2009). Tím, že se student musí sám zorientovat v šíři studia, vytvořit si svůj vlastní studijní plán a vyvíjet aktivitu při budování vlastní znalosti, můžeme říci, že studium klade na jedince vysoké nároky a v důsledku je proto označováno i termínem elitní vzdělávání.

V této kapitole bych ráda vyložila, co pod pojmem elitní studium chápe Martin Trow, profesor z kalifornské univerzity v Berkeley, který vytvořil koncept přeměny vysokoškolského studia. Jeho koncept se skládá ze tří fází vývoje vysokoškolského vzdělávání – elitního, masového a univerzálního. Vycházel ze situace na vysokých školách v USA, ale jeho teorie je jednou z nejcitovanějších v této disciplíně. Vycházím z výkladu jeho konceptu, který je možné nalézt v knize *České vysoké školství. Na cestě od elitního k univerzálnímu vzdělávání 1989–2009* (Prudký, Pabian, Šíma, 2009).

Jak název napovídá, tohoto způsobu studia se účastní na vysokoškolské úrovni jen malé procento daného populačního ročníku, kteří jsou buď ti nejnadanější, nebo pocházejí z vyšších sociálních vrstev a jeho smyslem je formovat elitu v několika málo vzdělávacích profesích jako je věda, právo a medicína. Pro elitní studium se vybírají ti nejschopnější a to na základě obecně sdílených akademických standardů.

Nejdůležitější formou výuky je seminář, kdy mezi studentem a učitelem vzniká osobnější vazba, ale znalosti studenta jsou dány akademickou představou o obsahu dané disciplíny. Elitní vzdělávání předpokládá, že student jde na vysokou školu ihned po skončení střední

školy a studuje za podpory rodičů, tedy nemá žádné zaměstnání, protože svůj čas má věnovat pouze svému studiu.

V elitní fázi mají existovat pouze malé a navzájem si podobné univerzity, kde dochází ke sdílení podobných hodnot akademické komunity a pocitu sounáležitosti. Proto i rozhodování na univerzitě má v rukou jen několik nejvýznamnějších osobností z akademické obce, obvykle rektorů a několika státních úředníků, kteří sdílejí podobné hodnoty a ke správě univerzity nepotřebují manažerské schopnosti. Volená samospráva univerzity je vykonávána především profesory univerzity.

Dalším podstatným znakem elitního vzdělávání je, že má vysokou úroveň a tato úroveň je standardizovaná nejen v rámci univerzit, ale i mimo ně.

Dnešní podoba elitního vzdělávání bojuje s trendem masifikovaného školství, které ale na oplátku nabízí velkou diferenciaci vysokých škol. V této nové situaci tak můžeme mluvit i o nové podobě elitního vysokoškolského vzdělání. Je tak otázkou, zda takový vývoj nebude klíčem i k budoucí existenci a rozvoji takových škol, jakou je právě FHS UK.

2. Občanská společnost

2.1. Definice občanské společnosti

Význam termínu občanská společnost poukazuje k Aristotelově politické společnosti – společenství svobodných lidí, kdy obec (polis) je vládou rovných mezi rovnými a občan je svobodný člověk, vládnoucí nad otroky, dětmi a manželkou. Společnost je v tomto smyslu chápána jako politické uskupení s cílem zajistit si obživu a dobrý život, tedy žít ctnostně a šťastně. Občanem je v antice myšlen člen svobodného společenství obyvatel městských států. Pouze občan, svobodný jedinec, se mohl zapojit do politického života (Aristoteles, In: Velký sociologický slovník, 1996, s. 1201).

Boj o veřejnou svobodu začal v Evropě úsilím o náboženskou svobodu v rámci absolutistické formy vlády, která nedávala šlechticům a měšťanům dostatečný prostor pro osobní rozvoj, následoval boj o demokratickou ústavu, která by měšťanům přinesla právo podílet se na veřejném rozhodování a možnost podnikat, poté i dělníci začali bojovat o svá sociální práva. Emancipovat se začaly i národy, které chtěly užívat při veřejných záležitostech vlastního jazyka, konečné nabytí podílu na veřejném rozhodování přišlo s všeobecným volebním právem a volebním právem žen (Sokol, 2002).

Dnes se pod pojmem občanská společnost především rozumí společnost, která vychází z myšlenky liberální demokracie a jejími znaky jsou mimo jiné soukromé vlastnictví a tržní ekonomika založená na svobodě podnikání. Občanská společnost je součástí demokratického systému, kdy se všichni občané podílejí na vládě (Banfield, 1995).

Neexistuje jediný a správný výklad pojmu občanská společnost. Podle Václava Bělohradského (Bělohradský, Musil, Novák, 1997) musíme při výkladu tohoto pojmu pracovat se třemi významovými vrstvami: první je společnost lidí, kteří se řídí zákony, druhá je společnost nezávislých vlastníků, jež si navzájem ku prospěchu všech konkurují, a třetí je společnost, která komunikuje a vznáší své argumenty svobodně.

Tyto tři roviny se mezi sebou mísí a prostupují se navzájem. *Jediný „čistý“ nebo „pravý“ význam tohoto výrazu neexistuje, musíme se spokojit s tím krystalem, v jehož plochách se odráží tři velké motivy západní kultury: svoboda pod zákonem, stát vlastníků, racionální zdůvodnění kolektivního rozhodnutí jako jediná záruka legitimity politické moci* (Bělohradský, Musil, Novák, 1997, s. 3).

Jan Sokol říká, že osoba nemůže být jen sama o sobě, že vzniká, vyvíjí se a žije pouze ve vztazích s druhými. Od novověku lidé uvědomovali zvláštní poslání a začali život vnímat jako osobní život, k jehož rozvoji potřebují určitý prostor a možnost svobodně se rozhodovat. *Jen lidé jako osoby, které přijímají svůj život jako úlohu, svobodu potřebují, jen jejich tlak si ji postupně vymůže, ale naopak jen jejich záměry a cíle jí mohou dát nějaký smysl* (Sokol, 2002, s. 196). Občanská a politická svoboda tedy představují jen volný prostor plný možností, kterým ale někdo musí dát smysl a obsah.

To všechno s sebou přináší netušené možnosti v chování lidí. Aby ale občanská společnost mohla fungovat, je zapotřebí udržet morální étos. *V žádné společnosti neexistuje tolik dobrých a roztomilých povah, aby si mohla dovolit zbavit se institutu dobrých způsobů* (Shils, In: Banfield, 1995, s. 11). Občanská společnost si zakládá především na myšlence obecného blaha pro všechny a vychází proto i z práv občanů k aktivnímu vyjadřování svých postojů. Hlavní mocí každého občana v občanské společnosti je volební právo, svoboda slova, svoboda tisku, shromažďování, petiční právo nebo třeba i možnost připojit se či podporovat nějakou nevládní neziskovou organizaci. Společnost, která by byla pouze občanská, neexistuje, protože myslet jen na obecné blaho není člověku přirozené. Podle Edwarda Shilse je ale představa o čistě občanské společnosti i velmi nudná. *Společnost, v níž by všichni mysleli jen na obecné blaho, by asi byla velmi nudná, duchovně chudá a intelektuálně neplodná. Součástí koření života jsou nesouhlas, individuální iniciativy sledující vlastní zájem, ostrá agresivní prohlášení, odchylky od kolektivního vědomí* (Shils, In: Banfield, 1995, s. 19). Význam občanského étosu vidí především v tom, že funguje jako usměrňující síla veřejné sféry.

I Katherine Auspitzové vychází z myšlenky, že občanský postoj není nějakou skrytou formou nesobeckosti. *Dobří občané budou jednat na základě zistných i nezištných motivů a styk s morálně rovnocennými spoluobčany jejich sebeasertivitu ukázní. Samotná svoboda spolehlivým a jedinečným způsobem posiluje rozumný egoismus a přispívá i pochopení zájmů ostatních lidí* (Auspitzová, In: Banfield, 1995, s. 21).

2.2. Občanské kompetence

Občanská společnost je také oblast, kde se lidé sdružují, podporují nebo jsou členy hnutí, iniciativ, spolků, společností, církví, asociací, svazů, nadací apod., takových uskupení, které existují ve svobodné společnosti s rozmanitými cíli. Sdružování občanů ve společnosti a svobodné občanské jednání dostává na významu s tím, jak se moderní společenský život dostává do závislosti na státu a trhu, protože ani stát, ani trh sám nezajistí dostatečnou záruku svobody. Občanská společnost je tedy nepostradatelnou oblastí pro udržení demokracie a svobody (Skovajsa a kol., 2010).

Kompetentním občanem se rozumí člověk, který je v rámci demokratického politického systému sám schopen zodpovědně jednat a uvažovat a aktivně se na občanské společnosti podílí. K takovéto kompetenci ho nevede pouze vzdělání, protože i vzdělaný člověk může jednat nezodpovědně a bez uvážení. Pojmem občanská kompetence je myšlen souhrn vědomostí, postojů a intelektuálních a technických schopností. Konkrétně k těmto znakům patří:

- Schopnost práce s informacemi
- Kritické myšlení
- Tolerance
- Umění vést otevřený dialog
- Rozhodovat se
- Zájem o veřejné záležitosti
- Schopnost a ochota se participovat (Kopecký, 2004).

K projevům *aktivního občanství* pak patří podíl na vládě – tedy kandidatura nebo účast ve volbách - a aktivní participace ve veřejném prostoru (členství v nějakém spolku, sdružení, nadaci apod. nebo aktivní

projevování názorů jako jednotlivce), sledování médií jako nositelů veřejného mínění, zájem o dění ve společnosti (Skovajsa a kol., 2010).

2.3. Sociální identita

Socializací se rozumí proces, kdy se z bezmocného novorozence stává osoba, která si je vědoma sebe sama a dobře se orientuje ve své kultuře. Během tohoto procesu ale není pouhým pasivním příjemcem ostatních vlivů z okolí, naopak od samého začátku je jeho aktivním členem, a ačkoliv je tento proces intenzivní hlavně ze začátku lidského života, učíme se a osvojujeme si kulturní hodnoty po celý život. Klíčovou otázkou socializace je, co všechno je člověku vrozené a co je dáno výchovou (Giddens, 1999).

Je ale možné říci, že osobnosti, názory, postoje lidí i jejich hodnoty se mění během života na základě zkušeností. Nemůžeme však říci, že by se člověk narodil a jen pasivně přijímal vlivy z okolí tak, aby se kulturně zařadil a následoval ve svém vývoji kulturní vývoj společnosti. Socializace totiž přináší plody i pro naše osobnostní zrání, pro rozvoj naší individuality a svobody. Každý člověk během socializace dospívá k sebeuvědomění a vytváří si schopnost samostatně myslet a jednat (Giddens, 1999).

Identita člověka znamená *hluboký pocit vlastní totožnosti založený na prožívání vlastní komunity*. Její součástí je i osobní ideologie (Jandourek, 2001, s. 104). Sociální „já“ je součástí naší identity, kterou odvozujeme od reakcí druhých lidí. Když si člověk svojí sociální identitu uvědomí, stává se plně uvědomělou bytostí (Giddens, 1999).

Sociální identita se odlišuje od té osobní, která se zaměřuje na osobní charakteristiky, tím, že znamená zařazení jedince do nějaké kategorie nebo skupiny. *„Teorie sociální identity předpokládá, že významná část sebepojetí lidí, co jsou a jakou mají hodnotu, se odvozuje od jejich skupinové příslušnosti. Lidé přitom většinou preferují pozitivní sebepojetí před negativním (Janoušek, 2004).*

3. Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy

V této kapitole bych ráda krátce představila Fakultu humanitních studií Univerzity Karlovy (dále jen FHS UK). Za tímto účelem jsem navštívila doc. PhDr. Zdeňka Pince, často nazývaného otcem fakulty (společně s prof. PhDr. Janem Sokolem, CSc., Ph.D.), momentálně zastávajícího funkci proděkana pro záležitosti studentů, a proděkana pro studijní záležitosti Mgr. Josefa Kružíka, PhD. S těmito dvěma osobnostmi jsem vedla rozhovor o cílech a podstatě fakulty. Pro svůj záměr představit fakultu budu vycházet především z těchto rozhovorů, které v písemné podobě uvádím v celém znění v příloze. Kvůli rozsahu této si dovoluji jen krátké shrnutí celého tématu.

3.1. Představení fakulty, její zásady, principy a postavení v rámci univerzity

FHS UK vznikla 1. srpna 2000 z Institutu základů vzdělanosti, který byl založený o deset let dříve. Cílem studia je naučit studenta orientovat se v otázkách společnosti ne na základě nějakého manuálu nebo zaručeného postupu, ale na základě přehledu v různých odvětvích humanitních věd a dovednosti zacházet s textem. „Ne, že by ta škola nechtěla lidi naučit praktické problémy, ale nechce je učit řešit nějakým předstíraným konkrétním způsobem.“ (Pinc)

Fakulta usiluje o to posouvat své postavení v rámci celé univerzity jako mezioborového svorníku filosofie, sociálních a humanitních disciplín s přírodními a lékařskými vědami o člověku. Zaměřuje se na výzkum v oblasti filosofie, sociálních a humanitních věd. Do budoucna chce naplňovat ideu fakulty jako výzkumné fakulty v rámci Univerzity Karlovy (dále jen UK) a rozvíjet proto oblasti výzkumu a zároveň činnost vzdělávání. Dalším významným cílem je rozvoj otevřenosti fakulty pro mezinárodní spolupráci (FHS UK, online, Výroční zpráva o činnosti za rok 2011).

FHS UK chce být školou, která odlišuje vzdělání od kvalifikace, a to zejména na bakalářském stupni. Tento základní princip počítá s tím, že vzdělaný člověk se dovede uplatnit kdekoliv za jakýchkoliv okolností, protože se dokáže přizpůsobit, umí a je zvyklý se učit. Tato myšlenka je podepřena zejména argumentem, který říká, že společnost se neustále proměňuje, proto je důležitější učit se přemýšlet, umět se zorientovat v nastalé situaci a aktuálním problému, než umět problém vyřešit jedním nebo více naučenými způsoby. „Myslet si, že se ve škole naučím něco, co jednou budu v životě potřebovat, je velký omyl. Ve škole se musím naučit, abych se v každé situaci uměl naučit, co budu potřebovat.“ (Pinc) Tento argument je navíc posílen aktuálním trendem stoupající nezaměstnanosti. Podle docenta Pince má škola vychovat takové lidi, kteří po studiu budou schopni čelit způsobu života velkého ohrožení a ztrát životního smyslu. Podle něj student má být připravován na to, že za dobrý život bude muset neustále bojovat a bude se muset přizpůsobovat neustálým změnám, kterými společnost prochází. Student se má učit pocitu nejistoty a vlastní zodpovědnosti za sebe a společnost. Tento fakt přirovnává například k boji na pracovním trhu po skončení studia, protože cílem studia není studenta vybavit konkrétními znalostmi, které by v konkrétním oboru a konkrétním zaměstnání potřeboval. Takovou situaci naopak považuje za nereálnou. Student ale má být vybaven dovedností se učit, přizpůsobovat se podmínkám a vycházet ze základu všeobecně vzdělaného člověka.

Humanitní vzdělání chce nabídnout fakulta na vysoké úrovni. Absolvent fakulty by měl být dobře seznámen s vývojem všech humanitních věd. Proto se studium opírá především o dva kořeny: kořen filosofický a kořen historický. Historický kořen dává absolventovi přehled v historickém vývoji a povědomí o časoprostorových souvislostech. Filosofický kořen studentovi nabízí přehled otázek po smyslu a obsahu jevů a procesů, jejich vývoj a znalost toho, jak dané otázky rozuměli lidé před námi. Z tohoto kořene jsou pak odvozeny i další předměty studia – antropologie, sociologie, ekonomie a psychologie. Další důležitou součástí studia je jazyková příprava. Ta je důležitá zejména k tomu, aby studentovi dala nadhled nad jeho rodným jazykem a vlastním vyjadřováním. Tento

nadhled je podstatný zejména proto, že „učitelné vzdělání je celé založeno na matematice, neučitelné filosofické vzdělání je fakticky celé založeno na řeči. Toto vzdělání založené na řeči člověk může získat jen tak, že se seznámí i s jiným jazykem nebo jazyky, aby si uvědomil, co to vlastně dělá, když mluví a vyjadřuje se ve svém jazyce. Protože jinak propadá představě, že on sám si přece dobře rozumí a ti ostatní jsou jen pitomci, co mu nerozumí.“ (Pinc)

Vybrala jsem dva krátké úryvky z anotací povinných předmětů v rámci studia, konkrétně z předmětu Evropské dějiny v kontextech (kód předmětu: YBZA30000) a Ověření jazykové kompetence (kód předmětu: YBZA10000), které mi pomohou lépe ukázat, jak fakulta chce naplňovat takový úkol v praxi: *Student by u zkoušky měl prokázat nejen základní znalosti ve výše uvedených oblastech, ale především svou způsobilost samostatně pracovat s odbornou historiografickou literaturou, rozlišovat v ní to, co je vzato ze samotných pramenných informací, co je již interpretace vyplývající z uplatnění příslušných archeologických či dějepisných metod, co jsou obecnější teoretická východiska a závěry toho kterého autora* (FHS UK, online, Text akreditace 2008).

Zkouška se skládá buď z AJ, FJ nebo NJ; jedná se o kompletní ověření aktivních a pasivních jazykových kompetencí studentů a schopnosti pracovat se zvoleným jazykem na úrovni, srovnatelné s absolventy evropských univerzit (FHS UK, online, Text akreditace 2008).

V zásadě je také možné říci, že student by se měl na fakultě naučit dvě metody poznání – filosofickou metodu založenou na Aristotelově filosofii o vymezení problému podle dějin bádání, na základě kterých pak se dá vymezit nějaká vlastní další teze. Další je metoda „společenskovední“, která se zaměřuje na co nejužší problém, který zkoumá do hloubky bez širších okolností. „Popravdě řečeno, s těmi metodami se to nemá moc přehánět. Každá metoda zmenšuje úhel, kterým se na věc díváme – když je hodně úzká, tak nám umožňuje relativně hluboké poznání, ale velmi malé části toho spektra. Musím si uvědomit, že prohlubováním tohoto problému riskuji, že se sice naučím hodně věcí, ale o nějaké prkotině,

kteřá nemá žádný význam. Proto musím vždy mít nějaké filosofické hledisko, které to vždy někam zasazuje.“ (Pinc)

Program studia vychází z myšlenky liberálního studia – původně anglosaského a francouzského studijního programu pro elity společnosti. Bakalářské studium má nabízet studentovi možnost vytvořit si individuální kurikulum na základě jeho vlastní volby. Přesto má ale studium na FHS UK určitou formu. Tato forma může být vnímána jako důležitá součást a také podmínka liberálního studia, protože přistoupit k výběru kurikula bez základů by jistě bylo nezodpovědné. Takový přístup by mohl být i proti celému smyslu fakulty, protože student by mohl ukončit studium bez zkušenosti s aplikací získaných vědomostí a bez jejich závěrečných shrnutích.

Proto na FHS UK existuje rámec povinných zkoušek, ačkoliv jeho procento je malé. Povinnosti studenta tvoří zejména povinné zkoušky ze všech hlavních předmětů. Nejprve jimi jsou úvodní zkoušky ze všech humanitních disciplín a dále čtyři velké souborné zkoušky – zkouška z jazykové kompetence, filosofie, historie a společenských věd. Tyto zkoušky jsou rozděleny do různých fází studia, a student má proto povinnost splnit danou zkoušku v určeném termínu. Povinné zkoušky tvoří zhruba polovinu kreditů ECTS, které je student povinen během studia získat. Další kredity pak získává v rámci povinných a povinně volitelných předmětů, které si už ale volí student sám. Systém ECTS kreditů na UK funguje v rámci Boloňského systému z roku 1999, který má za cíl sjednotit evropský vysokoškolský systém. Jeden ECTS kredit by měl odpovídat zhruba 30 hodinám studijní zátěže průměrného studenta (VysokeSkoly.cz, online, 2013). Student si samozřejmě nevybírá jen z nabídky předmětů na FHS UK, studenti z celé UK mohou studovat předměty v rámci všech fakult. Koncept studia na FHS UK tuto možnost však více než usnadňuje. Magisterské a doktorské programy fungují na jiných zásadách, jsou více kvalifikačně zaměřené a jejich studijní program je určený ve větší míře.

Z vlastní zkušenosti mohu říct, že nejčastější otázkou, se kterou se studenti setkávají a jsou s ní skoro v každodenním kontaktu,

by mohla být otázka: „Co z tebe bude, k čemu to tvé studium je?“ Leckdy není pro studenta snadné odpovědět a z jednoduché otázky se stává vyčerpávající noční můra. Fakulta na takové podněty reaguje a vysvětluje je zejména dvěma hlavními tezemi. Tou první může být, že studium má přispět k tomu, aby student uměl zaujmout kritický postoj k problému, měl kritické myšlení a odstup od jeho vlastního poznání. Tou druhou pak umění člověka volit mezi možnostmi, postavit se na správnou stranu, být dobrým a lepším člověkem. Tento bod bych ráda více rozvinula třemi citáty docenta Pince: „Smyslem je spolupracovat při tom, aby se ze mě stal v průběhu mého života lepší člověk, protože když se sebou nic neudělám, tak ze mě nebude lepší člověk, bude ze mě horší člověk, protože všechno dobré se atrofuje. Ne, že by se změnilo ve zlé, ale bude tam toho dobrého méně.“

„Úkolem studia filosofie je udělat z obyčejného člověka lepšího. Proto je smyslem etiky vést svůj život nebo naučit se vést svůj život tak, aby byl nejlepší. Není to žádná guinnessovská soutěž o to, kdo má lepší život. Je to soutěž každého jednotlivce sama se sebou, jak udělat z života nejlepší život, anebo jak si udělat udělat ze života takový docela efektivní ekvivalent pekla.“

„Člověk by se měl zabývat věcí, kterou dělá. Není to tak, že člověk se tím stal dobrým. On se stane lepším, než byl. Dobrý je ideál, který se uskuteční, až když se život uzavře.“

Fakulta čelí velkému počtu studentů, kteří do bakalářského studia nastoupí, k jeho konci už ale nedojdou. Nechme promluvit čísla, která říkají, že v roce 2010 měla fakulta v prezenční formě bakalářského studia 1722 aktivních studentů a 162 absolventů. V tomto roce obdržela fakulta 2303 platných přihlášek ke studiu. V roce 2011 pak měla fakulta 1637 aktivních studentů. V tomto roce obdržela 2103 přihlášek ke studiu, a opustilo ji 161 absolventů.

Je otázkou, do jaké míry je fakt, že absolventů je mnohem méně než přicházejících studentů, způsoben náročností studia, neatraktivitou prvního ročníku, postavením fakulty jako přechodného stanoviště neúspěšných maturantů na jiných školách nebo formou studia či jiných

faktorů. Je však faktem, že i forma studia může být zrádná a přispívat tak k vysokému procentu neúspěšných studentů tím, že nabízí velkou svobodu, která s sebou ale nese břemeno odpovědnosti. Student se musí sám připravovat na zkoušky, účast na přednáškách a ani na mnoha seminářích není podmínkou, sám musí zvolit vhodnou dobu, kdy se studiu věnovat, sám musí odhadnout míru, jak se studiu věnovat. Proto je problém odpovědnosti ve studiu velkým tématem fakulty. V knize Filosofická antropologie – Člověk jako osoba (Sokol, 2002), profesor Sokol říká, že svoboda je tím, co dělá člověka člověkem. Je to podle něj víc než jen porušování zákazů, hledání a zkoušení všech alternativ – je to právě ona volba mezi možnostmi a možnost vytvářet a vymýšlet další eventuality. „Během studia vzniká určitý nárok na svobodu a odpovědnost člověka. Svobodu vám tady nikdo nevezme. Děláme všechno proto, aby lidem zůstala svoboda. Ale svoboda je těžká, takže tady nikdo nic nedostane zadarmo, studenti se musí snažit a být odpovědní za to, co dělají.“ (Kružík).

3.2. Podmínky pro přijetí na FHS UK

Chce-li se někdo stát studentem této fakulty, musí splnit fakultou stanovené podmínky. Jsou jimi úspěšné složení maturitní zkoušky a přijímacího testu. *Při přijímací zkoušce je prověřována praktická znalost alespoň jednoho cizího jazyka, a to nejen na běžně užívatelské, ale i základní odborné úrovni* (FHS UK, online, Text akreditace, 2008). Přijímací test proto tvoří český překlad cizojazyčného textu a zodpovězení doplňujících otázek k němu, které jsou v češtině a mají ověřit, zda uchazeč textu správně porozuměl. Přijati pak jsou uchazeči s nejvyšším počtem získaných bodů (FHS UK, online, 2012). Přehled počtu studentů a absolventů fakulty, viz tabulka v příloze č. 1.

3.3. Struktura studia

Studium na FHS UK má danou strukturu, která ukládá studentovi jeho povinnosti. Studium je založeno na Evropském kreditovém systému pro transfer a akumulaci – ECTS bodů², kdy student musí získat v průběhu bakalářského studia v rámci stanoveného rozvrhu povinností 180 kreditů za povinné, povinně volitelné a volitelné předměty. Studium je rozděleno do dvou segmentů, teoretického a aplikačního a také do šesti modulů (společenskovědní, historický, filosofický modul v rámci teoretického segmentu a komunikativní, kreativní a kvalifikační modul v rámci segmentu aplikačního). Každý modul má svého vedoucího, který nese zodpovědnost za nabídku a kvalitu modulu. *Povinnosti, které musí student absolvovat, kopírují modulární strukturu studia. Ve čtyřech z šesti modulů je vypsána souborná zkouška, jejímž úspěšným absolvováním student získává vždy 10 kreditů: Společenské vědy v interdisciplinární perspektivě (společenskovědní modul), Evropské dějiny ve světových kontextech (historický modul), Filosofická antropologie (filosofický modul) a Ověření jazykové kompetence (komunikativní modul). Prerekvizitou souborných zkoušek jsou úvodní kurzy - Úvod do antropologie, Úvod do ekonomie, Úvod do filosofie, Úvod do psychologie, Úvod do sociologie, Úvod do studia historie. Kontrola studia probíhá semestrálně podle Pravidel pro organizaci studia FHS UK a to standardně prostřednictvím zkoušek, souborných zkoušek, klasifikovaných zápočtů a zápočtů (FHS UK, online, Text akreditace, 2008).*

Studijní plán je pro studenty doporučený. Povinných předmětů je 13 a student za ně získá celkem 94 kreditů, zbytek musí získat z povinně volitelných a volitelných předmětů, které si volí podle svého uvážení. Tento systém umožňuje studentům profilovat se v široké paletě humanitních disciplín podle vlastního uvážení tím, že nabízí volnou ruku a velkou nabídku povinně volitelných předmětů. Studijní plán studentů se tedy liší

---

² Více informací o tomto systému na webové stránce MŠMT ČR: <http://bologna.msmt.cz/vybrane-oblasti/ects>.

podle zájmů a potřeb každého studenta (FHS UK, online, Text akreditace, 2008).

Také je třeba zmínit, že prezenční studium se liší od kombinované formy, jejíž struktura se více opírá o možnost studovat pomocí mezinárodního systému podpory e-learningových aplikací, který se nazývá Moodle. Kromě toho, že je využíván po celém světě na stovkách vzdělávacích institucí, je tento systém také oficiální platformou UK pro budování studijních opor. Systém Moodle je ale oporou i pro prezenční formu studia. Pomocí systému Moodle se vyučuje více než 270 předmětů z programu Kontrolovaná četba a 6 úvodních předmětů (FHS UK, online, Text akreditace, 2008). Student zde nalezne e-learningové kurzy, osnovy výuky, učební pomůcky, studijní materiály (knihovna elektronických textů povinných i doporučených ke studiu, databázi všech bakalářských a magisterských prací, soubory vložené vyučujícím předmětu), audioknihovnu s nahranými přednáškami, odkazy na informační zdroje, pokyny vyučujícího a možnost konzultace závěrečných prací a diskuze s ostatními studenty a vyučujícími.

3.4. Uplatnění absolventů

Otázka o uplatnění absolventů je velmi diskutovaná. Sami studenti jsou jí vystaveni velmi často, jak ve společnosti, tak sami před sebou. Oficiální znění popisu uplatnění absolventů bakalářského oboru zní takto: *Absolvent oboru Studium humanitní vzdělanosti získá orientaci v řadě humanitních disciplín (filosofii, sociologii, psychologii, historii, antropologii a ekonomii) a v jejich vzájemné provázanosti, dobrou praktickou znalost nejméně jednoho cizího jazyka včetně schopnosti odborného překladu, schopnost kritického myšlení a kultivovaný slovní a písemný projev. Velký důraz se klade především na pěstování samostatnosti, odpovědnosti a vlastní tvořivé práce, která umožní absolventům efektivně se dále vzdělávat a flexibilně se přizpůsobovat měnícím se požadavkům trhu práce. Absolvent získá předpoklady pro širokou sféru uplatnění, např. v oblasti státní správy a samosprávy, ve sféře neziskových organizací, ve vzdělávání, v oblasti výzkumných*

a badatelských aktivit různých institucí či při poskytování poradenství v prostoru multikulturní sféry a humanitně zaměřených institucí. Absolvent s převážně teoretickým zaměřením získá v průběhu studia kromě všeobecného humanitního základu odbornost v některé z výše zmíněných humanitních disciplín a bude adekvátně připraven k navazujícím magisterským studiím v řadě humanitních oborů. Absolvent s převážně aplikačním zaměřením se díky prakticky uplatnitelným dovednostem, jako je např. vytváření rešerší, editace a příprava textů, zpracovávání informací a tvorba firemních prezentací, uplatní v oblastech jako je public relation, reklama, média apod. (FHS UK, online, 2012).

V rozhovoru se k problematice uplatnění vyjádřil doktor Kružík v otázce, proč by měl student čelit svobodě a odpovědnosti už během studia: „Je dobré, když je člověk s touto situací konfrontovaný dřív, než když už pak nemá na výběr. Smyslem školy je přeci chránit, a sice chránit před světem práce a boje. Přitom studium je určitý boj a je to práce. Výhodou je, že je to boj a práce v rámci určitých pravidel, což ve světě mimo školu moc není. Člověk, který ze školy vyjde s takovou zkušeností, by mohl mít život jednodušší. A ukazuje se, že ho jednodušší má. Když se podíváme na statistiky Úřadu práce, tak naši studenti, kteří absolvují, tam nevysedávají. Dokážou si svůj život zařídit, jsou činorodí a nečekají na to, co jim kdo dá.“

3.5. Liberalita a FHS

Po představení FHS UK, jejího poslání, cílů a struktury tu stále ještě zbývá nezodpovězená otázka: Co je tedy oním liberalismem ve studiu? V této podkapitole bych ráda představila argumenty, které představují liberalismus na FHS UK. Budu vycházet z již předložených faktů, které postavím vedle sebe, čímž se pokusím shrnout a propojit hlavní teze ze dvou předchozích kapitol.

Nejliberálněji vyznívá samotná myšlenka FHS UK – učit člověka se učit, být kritický ve svých postojích k argumentům ostatních, k demagogiím, tezím a nejrůznějším myšlenkám ve víře v usilování o lepšího člověka. Tato hlavní idea koresponduje s ideou liberalismu,

protože ta se opírá o víru v pokrok jedince vycházejícího ze svých vlastních možností a usilujícího o sebeurčení na základě rozumu, hospodářského života řízeného zákony trhu a podpory lidských práv.

Liberalismus je určen a zaměřen především na silné jedince a to zejména proto, že na člověka klade vysoké nároky. Tyto nároky představují především fakt, že podmínky pro jedince jsou již připraveny, jedinec po nich ale musí sáhnout a sám jich chtít využít. I v tom se systém studia na FHS UK snaží liberalismus následovat. Všem svojí bránu otevírá s již připravenými podmínkami, které jsou pro všechny studenty totožné. Přesto ale první ročník na FHS UK je diskutovaným problémem, protože je do něj přijímáno velké množství studentů, které se postupně během studia zužuje. Dalším problémem je fakt, že ony podmínky studia jsou neustále ve vývoji a studenti se jejich změnám musí přizpůsobovat za pochodu. FHS UK je zatím mladou fakultou a nežije samostatně, musí se tedy přizpůsobovat podmínkám celé univerzity, která se snaží podmínky co nejvíce generalizovat.

Bakalářské studium FHS UK klade vysoké požadavky na jedince - dává mu svobodu, v níž se musí sám zorientovat a vytvořit si vlastní znalost, aniž by k tomu byl donucován nevtíravými prostředky. Sám musí ve studiu vyvíjet aktivitu a snahu, např. vytvářet si vlastní studijní plán, hledat svého tutora, se kterým by navázal hlubší spolupráci, sám měl chuť se rozvíjet apod. Takové nároky mohou být doprovázeny pocitem nejistoty, zmatku a také bezmoci, protože mu nikdo nenabízí pomoc, pokud ji sám nehledá. Navíc se student může cítit osaměle, sociální zázemí totiž není samozřejmostí. Tyto nároky mohou mít různé důsledky, které by mohly být předmětem dalšího zkoumání.

Studium nabízí rámec povinností, který je tvořen zejména úvodními a soubornými zkouškami. Tento rámec ale není pro studenta omezením v jeho studiu nepřeborných možností a zkušeností, naopak, povinným rámcem je mu toto studium umožňováno. Svoboda myšlená jako možnost jednat podle svého zájmu, jako protipól k nutnosti a donucení je zde naplněna. Naplňuje ji zejména možnost volit si předměty sám a to nejen na fakultě samotné, ale v rámci celé univerzity.

Jsou zde stanovena pravidla, která ale dávají svobodě ve studiu určitý směr a umožňují orientaci v něm, jsou jakýmsi vodítkem a garantem kvality. Je to právě student, který se musí přihlásit o svou odpovědnost a studijní plán si sestavit tak, aby byl schopný ho v rámci těchto pravidel naplnit. Avšak mění se podmínky studia mění i velikost jeho povinného rámce a s ním i onu svobodu. Studium bylo koncipováno velmi liberálně na jeho počátku, ale i když je dnes situace trochu jiná, stále se opírá o své původní teze. Ačkoliv je liberalita ve studiu menší než na počátku, jeho struktura vychází z liberálních tezí a současný stav studia je v tomto směru stále liberální.

Liberalismus se zaměřuje na jedince a snaží se posilovat jeho svobodu. Ona individualita ale s sebou přináší i problém anonymity. Povinnosti studenta jsou založené především na individuální četbě knih, přednášky navíc nejsou povinné ani sestavované pro třídy nebo ročníky, takže se stává, že se studenti na fakultě nepotkávají, není tedy vytvořeno dobré prostředí pro navazování sociálních vztahů. Každý student si svou svobodu může posilovat a učit se jí díky systému studia a jeho nastaveným pravidlům. Snaží se tak budovat sebevědomého jedince ve svých postojích, znalostech a postupech. To, že sociální vztahy na fakultě vznikají, je spíše dáno vlastní aktivitou a potřebou studentů sdílet své zkušenosti a navazovat přátelství.

Z čeho ale vychází studium na FHS UK je silnější vztah mezi učitelem a studentem. Mělo by se jednat o tutorskou formu studia a kladení většího důrazu na učení formou seminářů, kde vzniká osobnější vazba mezi studentem a učitelem. To by odpovídalo elitnímu způsobu studia, pro který představuje seminář nejvhodnější způsob výuky (Prudký, Pabian, Šíma, 2009). Také tomu jde naproti systém DK/IB, kdy student na základě své zvolené četby jde po vypracování referátu nebo krátké eseje na konzultaci přímo za učitelem, který mu udělí známku. Tento způsob vyžaduje aktivitu nejen od samotných studentů, ale klade vysoké nároky i na učitele, kteří by měli zaručovat i vysokou úroveň takového studia.

Šíří svého studia a kladením důrazu na poznání, na orientaci v základních otázkách společnosti a jeho vývoji jde FHS UK vstříc myšlence o rozvoj jednoty a vzdělávání ve formě obecné kulturnosti.

Liberální systém na FHS UK naplňuje snahu pomoci studentovi získat široký přehled znalostí z několika disciplín podle toho, jak si sám předměty zvolí a pomoci mu tak formovat i jeho kritické myšlení. Student se učí propojovat poznatky z několika disciplín (filosofie, historie, sociální vědy) a vytvářet vztahy mezi těmito poznatky a životem.

3.6. Nakolik je studium na FHS UK ještě skutečně liberální?

Z předcházejících odstavců lze tedy shrnout, že FHS UK má v rámci bakalářského stupně liberální systém studia. Zavedení kreditního systému, zrušení nápravné lhůty nebo CŽV mohou být vnímány jako příklady, které způsobily přeměnu studia na fakultě a jeho původně velmi liberální formu omezily. Proto je nasnadě zeptat se, nakolik je studium na FHS UK ještě skutečně liberální? Tato otázka by jistě zasloužila hlubší zamyšlení, pro záměr této práce bylo ale podstatné to, že i jednotliví účastníci se k liberalitě ve studiu a jejím omezování sami začali vyjadřovat. Jejich postoje budou vyloženy v praktické části práce. Zde uvádím vyjádření docenta Pince a doktora Kružika: Docent Pinc otevřeně přiznává, že oproti původní formě studia je současné studium méně liberální. „Samozřejmě, že od té původní formy, která byla velmi liberální, je to dnešní studium liberální mnohem méně.“ Zdůvodňuje to tím, že studenti i učitelé si liberalitu cení čím dál tím méně. Hlavním zásahem do formy studia byl přechod na systém ECTS kreditů, který dal studiu větší rovnost a přísnější strukturu, dále pak například tendence k povinné účasti na přednáškách, zrušení dvou paré úvodních přednášek apod. Současně docent Pinc ale říká, že ačkoliv sám by fakultu směřoval jiným směrem, je hrdý na to, že je fakulta úspěšná. „Zároveň si nedělám iluze, že je všechno v úplném pořádku. Tento svět je ve velké vzdělanostní krizi a nevím, jak z toho ven.“ Zajímavý je jeho popis způsobu, jakým by měl student studium na FHS UK absolvovat. Tím je především princip tutorské spolupráce – student si má najít sám svého učitele, který ho studiem provede a u kterého pak napíše závěrečnou práci. Modulová struktura má studium spíše jen více formovat a uspořádávat. „Specializace je v tom, že si musíte najít svého učitele.

Že jsou k tomu nějaké pomůcky, jako je třeba modulová struktura, to je v pořádku. Ale nemá se to přeceňovat.“

Doktor Kružík popisuje studium, které dá každému absolventovi stejný základ z humanitních věd, studijní minimum na vysoké úrovni, tím, že každý student je povinen absolvovat předměty ze všech diskurzů. Na jeden diskurz se má student pak zaměřit a napsat z něj bakalářskou práci. „Student získá kompetenci v elementární rovině, kterou zajišťují úvodní a souborné zkoušky. To je minimum. V jednom diskurzu si pak vybuduje kompetenci bytelnější, na kterou se specializuje a napíše na ni závěrečnou práci.“

Rozdílný výklad se také nabízí v souvislosti s přípravou na magisterské studium. Docent Pinc mluví o představě jakési pyramidy vzdělání s co nejširší základnou. To se ale momentálně dostává do rozporu především s nárůstem počtu studentů doktorského studia, který odpovídá představě univerzity jako tzv. *research univerzity*. Bakalářské studium by podle docenta Pince mělo připravit studenta hlavně na to, aby byl schopný odejít do života. Že pomůže studentovi stát se sebevědomým člověkem, který se bude umět pohybovat nejméně ve dvou jazykových prostředích, je zvyklý číst a psát a umí promluvit. Pokračovat v magisterském studiu měla původně třetina absolventů. To se ale nenaplnilo a ve studiu pokračuje studentů mnohem více. „Znamená to, že je něco shnilého ve státě dánském, protože lidé nemají žádnou chuť, ačkoliv už jsou na život připraveni, ten život začít.“ (Pinc)

Doktor Kružík vidí v absolventovi především osobu dospělou s přehledem o různých významech a nabídkou bohatších možností, zkušeného s bojem se svobodou, a proto i s kapitálem, který mu život na trhu práce zjednoduší, čemuž jde vstříc i statistika Úřadu práce. Studium na bakalářském stupni by podle něj mělo být i tou nejlepší přípravou na magisterské studium. „Studium je koncipované tak, aby to byla co nejlepší příprava na navazující magisterské studium, které odchází studovat asi 80% studentů.“

B. Praktická část

V této části práce bude popsána metodologie, průběh a interpretace dat z výzkumu, který byl proveden s vybranými studenty FHS UK za účelem zjistit jaký je vztah vybraného typu studenta k liberálnímu vzdělání na FHS UK a jak tento jeho vztah koresponduje s tezemi liberalismu a s občanskými kompetencemi a projevy aktivního občanství.

Výzkum se zaměřil na jedinečnou skupinu studentů, kteří ke vzdělávání a studiu na FHS UK přistupují se zájmem a jsou ve svých postojích k němu aktivní.

Získaná data budou v závěru kapitoly porovnána s tezemi o liberálním studiu a občanských kompetencích uvedenými v teoretické části práce.

1. Metodologie

1.1. Výzkumná strategie

Vzhledem k výzkumnému problému volím kvalitativní výzkumnou metodu jako metodu, která je v tomto případě vhodná ke sběru dat. Jedná se o téma, které je třeba popsat do hloubky a je třeba zaměřit se na konkrétní skupinu studentů, aby výsledek mohl přinést určité výsledky a bylo možné popsat důkladně vztah studenta k liberálnímu vzdělávání i občanské společnosti. Bude se muset jednat o studenty s pozitivním přístupem k liberálnímu studiu, abych mohla získat data, která mi umožní hledat v tomto vztahu souvislost mezi vztahem k liberální společnosti a přístupem k té občanské. A bude proto i třeba jasně definovat skupinu studentů, na které se tento výzkum bude zaměřovat, viz kapitola Výběr vzorku respondentů.

Kvalitativní metoda mi umožní popsat celou situaci a pokud možno i veškeré jevy, které se u studentů s pozitivním přístupem k liberálnímu vzdělávání, neboli „aktivních“ studentů (viz kapitola Výběr vzorku), vyskytují, tedy popsat důkladně vztah studentů k liberálnímu studiu na FHS UK i k občanské společnosti. Zjištěné jevy pak budu interpretovat a nalézat mezi nimi pravidelnosti a vazby (Hendl, 2005).

Hlavní výzkumná otázka:

Jak vztah „aktivního“ studenta/studentky bakalářského studia FHS UK k liberálnímu vzdělávání koresponduje s tezemi o liberální společnosti, liberálním vzdělávání a se záměry liberálního studia na této fakultě?

Jak vztah „aktivního“ studenta/studentky k liberálnímu vzdělání na FHS UK koresponduje s občanskými kompetencemi a projevy aktivního občanství?

Další výzkumné otázky:

- S jakým očekáváním od liberálního studia přišel/a student/studentka na FHS UK?
- Jak student/studentka chápe cíle studia na FHS UK?
- Jak tyto cíle hodnotí vzhledem ke své sociální identitě?
- Jaké kompetence mu/jí liberální studium na FHS UK přináší?
- Jak a k čemu tyto kompetence využívá?
- Jak tyto kompetence hodnotí vzhledem ke své sociální identitě?
- Jaký je přístup studenta/studentky k občanské společnosti vzhledem k jeho/její sociální identitě?
- Angažuje se student/studentka v rámci občanské společnosti?

1.2. Techniky sběru dat

Pro výzkum volím techniku polostrukturovaných rozhovorů. Povedu několik rozhovorů se studenty FHS UK, které budu nahrávat na diktafon a v případě potřeby si budu zároveň psát poznámky. V začátku rozhovoru se zaměřím na otázky *o neproblémových skutečnostech* – údaje o studentech, průběhu jejich studia; v další fázi se budu ptát na *názory a pocity* studenta k liberálnímu systému fakulty, učení se odpovědnosti a na postoje, které zaujímají k občanské společnosti. Dalšími případnými otázkami se budu snažit zasadit odpovědi do *kontextu* (Hendl, 2005).

1.3. Výběr vzorku respondentů, prostředí výzkumu

Kvalitativní výzkum pracuje s malým počtem respondentů a velkým množstvím od nich získaných poznatků. Poznatky, které od studentů získám, by měly být dostatečné pro to, abych mohla interpretovat jejich sociální realitu. Od malého počtu studentů získám velké množství informací, což mi pomůže odkrývat i významy, které ve výpovědích studentů budou skryty (Novotná, 2009/2010). Sociálním subjektem mi bude jedinečná skupina studentů FHS UK. Musím proto zredukovat počet respondentů, vzorek vytvořit vzhledem k mému výzkumnému problému a předem si určit kritéria pro výběr respondentů.

V tomto případě se bude jednat o zúžení skupiny studentů FHS UK jen na ty „aktivní studenty“. Bude se tedy jednat o *účelový výběr* (Novotná 2009/2010). V této kapitole bych ráda vysvětlila, co se zde termínem „aktivní student“ rozumí.

Pro svůj výzkum vyhledám takové studenty, kteří projevují zájem ke vzdělávání na FHS UK, ty, které forma studia na fakultě oslovila a přistupují k ní pozitivně, aktivně. Tato aktivita se projevuje zájmem o studium, časem věnovaným studiu, případně aktivitami spojenými s fakultou, avšak prováděné mimo povinný rámec studia (účast na konferencích pořádaných FHS UK nebo pojících se k tématům přednášek, účast na Letní škole apod.). Pro výběr respondentů budu získávat studenty, kteří co nejlépe odpovídají těmto kritériím, aby tak co nejlépe *reprezentovali populaci problému* a pomohli mi tak *sociálnímu problému porozumět tím, že o něm získám pokud možno vyčerpávající data* (Novotná, 2009/2010). Vzorek respondentů získám *účelovým nabalováním*, využiji u toho především vlastní zkušenosti se studiem na fakultě a získanými kontakty na vhodné respondenty, výběr tak bude založen na úsudku mě jako výzkumnice (Novotná, 2009/2010). Bude se jednat o heterogenní vzorek, bez důrazu kladeným na pohlaví, věk, formu studia, závislosti na předchozí zkušenosti se studiem apod. Pro výběr vzorku bude důležité to, že respondent je studentem FHS UK a výše popsaným způsobem dává najevo svůj zájem o studium v liberální formě.

Všem studentům výzkum představím a seznámím je s jeho hlavní myšlenkou a výzkumnou otázkou. Samozřejmě se jich zeptám, zda jsou ochotni se výzkumu účastnit a seznámím je s průběhem výzkumu, jeho přibližnou délkou, zaručím jim anonymitu a dobrovolnost se na výzkumu podílet. Zároveň jim zaručím možnost seznámit se a upravit podobu shrnujícího dokumentu, který sepišu na základě nahrávky rozhovoru. Aby měl výzkum výpovědní hodnotu, pokusím se vyzpovídat více než deset studentů.

Rozhovory budu vést v neformálním prostředí, aby se tak zamezilo nežádoucím vlivům konformity a respondenti se cítili co nejlépe a byli uvolnění. Zároveň to bude muset být místo, kde není velký hluk, jelikož rozhovory budou zaznamenávány na diktafon.

1.4. Analytické postupy

Během kvalitativního výzkumu nedochází k analýze dat až na konci výzkumu v samostatné části, ale analýza probíhá současně se sběrem dat, vytvářením vzorku a interpretací dat (Heřmanský, 2009/2010). Analýza proto bude prostupovat celým tímto výzkumným projektem. Během výzkumu budu vnímavá ke všem jevům a budu si pečlivě poznamenávat všechny své postřehy i náměty studentů, jelikož ty budou klíčové v rozluštění vztahu studentů ke studiu i k občanské společnosti (Konopásek, 1997).

Všechny rozhovory zaznamenám na diktafon a přepíšu je do textové podoby formou shrnujícího dokumentu. Celé znění shnujících dokumentů uvedu v příloze, aby byla zaručena transparentnost výzkumu a zároveň se zvýšila i atraktivita práce. Při analýze budu také pracovat s poznámkami, které si během rozhovorů budu psát.

Budu postupovat podle induktivní metody poznání, která pomáhá porozumět sociálnímu problému a vytvořit předběžné závěry na základě objevených pravidelností. Touto metodou je možná analýza různých typů dat získaných v přirozeném prostředí a důležité pro ni jsou významy a ne četnost jevů (Heřmanský, 2009/2010). Budu pracovat se třemi typy dokumentů: *organizačními dokumenty*, které budou zaznamenávat údaje

o studentech a organizaci výzkumu, *analytickými dokumenty*, v nichž budou zaznamenány všechny kroky, které ve výzkumu uskutečním a nakonec *terénními dokumenty*, tedy svými poznámkami, které nasbírám během rozhovorů se studenty (Disman, 1993).

Během analýzy budu provádět redukci a zobrazování dat a vyvozování závěrů. Analýzu rozhovorů provedu pomocí kódování a segmentace, aby bylo možné snadno nalézt vzorce a pravidelnosti mezi případy (Heřmanský, 2009/2010).

Nejprve vyhledám témata, která pro mě budou klíčová a na základě kterých získaná data budu interpretovat. Utvořím si tak tzv. *kategorie, které budou dány obsahem získané informace*. Důležité bude vhodně kategorie pojmenovat. V případě potřeby využiji i dvojitého kódování – když stejný předmět bude spadat do více kategorií. Počítač mi pomůže zejména v záznamu a organizaci dat (kopírování částí textů, přeskupování textů apod.) (Disman, 1993).

Pravidelnosti v textu budu interpretovat podle jejich významů a ne četnosti (Heřmanský, 2009/2010). Mezi výpovědmi studentů budu hledat pravidelnosti, zjišťovat, jaká témata se často objevují a jaké společné a rozdílné rysy tato témata ve výpovědích nesou.

Poté co provedu analýzu rozhovorů, zaměřím se na druhou výzkumnou otázku. Pomocí analýzy navazující na prvotní zpracování výsledků výzkumu porovnáám data nasbíraná z rozhovorů s tezemi o liberalismu, občanských kompetencích a aktivním občanstvím uvedené v teoretické části práce. Text také budu opatřovat poznámkami, které mi pomohou v textu se lépe orientovat a usnadní mi pozdější interpretaci.

Následně sepíšu závěry o vztahu studenta k liberálnímu vzdělání, o jeho vztahu k občanské společnosti a nakonec o podobnostech přístupu k liberálnímu vzdělání a tezemi o občanských kompetencích a projevech aktivního občanství.

1.5. Hodnocení kvality výzkumu

Bude se jednat o kvalitativní výzkum, proto jeho výsledek bude mít nízkou reliabilitu a vysokou validitu (Šťovičková, 2009/2010). Je třeba zdůraznit, že výzkum se zaměřuje na jedinečnou skupinu studentů FHS UK, která nemůže tvořit reprezentativní vzorek. Bude se jednat o skupinu studentů, kterou spojuje „zájem o vzdělávání na FHS UK projevovaný jejich aktivním přístupem k liberální formě studia“. Proto nebude možné výsledek výzkumu generalizovat na celou skupinu studentů FHS UK.

Výzkum ale bude mít vysokou výpovědní hodnotu o vztahu takových studentů k liberálnímu vzdělávání na FHS UK a k občanské společnosti. Výsledky výzkumu by měly ukázat na skutečnosti, které existují ve vztahu studenta ke vzdělávání a formě studia na FHS UK a postoji v občanské společnosti, a bude moci tyto skutečnosti zasadit do kontextů.

Do výzkumu by se mohl negativně promítnout fakt, že já sama jsem v současné době studentkou FHS UK, čímž vznikne větší hrozba vlivu mých osobních preferencí a stanovisek. Může se jednat např. o ovlivňování respondentů pomocí dobře míněných otázek, zdůrazňování určitých skutečností apod. Proto bude nutné dbát zvýšenou pozornost na nezájatost neboli *neutralitu* výzkumníka. Nadhled mi pomůže udržet zpětná vazba od vedoucího práce nebo i jiných učitelů. Respondenti budou mít možnost vidět mou práci, budou seznámeni s podobou shrnujících dokumentů i výsledky výzkumu. Tím bude zajištěna *důvěryhodnost* výzkumu.

O výzkumu poskytnu veškerá data, která umožní aplikovat výzkum na podobnou skupinu respondentů, s níž budu pracovat já. Tím zaručím *přenositelnost dat* (Hendl, 2005).

Naopak se budu snažit z faktu, že jsem sama studentkou fakulty, vytěžit pozitiva. Denně se pohybuji ve studentském prostředí, ačkoliv pozice výzkumnice pro mě bude jiná než moje role studentky a spolužačky. Bude mi ale díky tomu umožněn lehčí vstup do skupiny respondentů, snáze se zorientuji v problému, budu moci navázat osobnějším vazby se studenty a získat i jejich větší důvěru. Tato skutečnost mi také pomůže

v tom, abych dokázala vhodně a ve správný moment formulovat otázky, jelikož rozhovor bude polostrukturovaný.

1.6. Etické otázky společenskovedního výzkumu

Bude zapotřebí vzít ohled na *práva všech osob*, které se výzkumu zúčastní. Všechny osoby seznámím se svým záměrem a podrobně jim svůj výzkum představím. Zeptám se jich, zda se výzkumu chtějí účastnit a nebudu na ně vyvíjet žádný nátlak. Před rozhovory se zeptám, zda respondentům nebude vadit, když je budu nahrávat. Budu tak postupovat podle *principu dobrovolné participace*.

Podle *principu důvěryhodnosti* nebudu ve shrnujících dokumentech ani jinde ve své práci a v souvislosti s mým výzkumem uvádět jména, vše bude anonymní, nebudu se studentů ptát na irelevantní otázky pro výzkum, studentům také pošlu přepis rozhovorů ve formě shrnujícího dokumentu s dotazem, zda si přejí na svých výpovědích ještě něco změnit a zda souhlasí s podobou přepsaných rozhovorů.

Principem neublížení se budu snažit navodit příjemnou atmosféru a zajistit tak hladký průběh všech rozhovorů.

Budu se držet všech základních etických pravidel, která souvisí s prováděním výzkumů tak, aby bylo *dosaženo vědeckého poznání i principem přesnosti/správnosti a integrity*. Nebudu tedy uvádět lživé nebo neúplné informace, při výzkumu budou brány v potaz povinnosti dané zákonem č.101/2000 Sb. o ochraně osobních údajů. Dokumenty, se kterými budu pracovat, budu uvádět jako zdroj podle normy ČSN ISO 690.

Významným aspektem bude v tomto výzkumu také přiznání subjektivní role výzkumnice a její následná reflexe (Ezzeddine, Heřmanský, Novotná, Seidlová, Šťovíčková, Vaňková, 2009/2010).

2. Průběh výzkumu

Pro výzkum se mi podařilo nashromáždit celkem dvanáct rozhovorů se studenty FHS UK. Tento počet splnil požadavek nasbírat více než deset rozhovorů. Z celkového počtu respondentů bylo osm respondentů mužského pohlaví, čtyři ženského. Rozhovory byly vedeny převážně s bakalářskými studenty FHS UK, tři respondenti již ale studují magisterský stupeň. Všichni tři ho ale studují na FHS UK a jsou zároveň i čerstvými absolventy bakalářského studia na této fakultě, jeden respondent byl dálkovým studentem fakulty.

Všichni studenti, kteří se výzkumu zúčastnili, byli vybráni na základě účelového výběru, jehož kritéria jsem si předem určila (viz kapitola Výběr vzorku). Výběr byl proveden na základě mého vlastního uvážení. Využila jsem v tomto ohledu své zkušenosti se studiem na fakultě, vlastní účasti na Letní škole a jiných akcích fakulty, svých již získaných kontaktů a s tím i vlastní představy o postojích a názorech jednotlivých spolužáků. Svůj výzkum jsem se snažila představit co nejvíce lidem, o kterých jsem si myslela, že by byli vhodnými respondenty. Je třeba říci, že ne vždy jsem se setkala s kladnou odezvou. Většina lidí, kteří mě odmítli, mě odmítli z časových důvodů nebo z důvodu nechuti bavit se více o tomto tématu. I tento fakt mě ale zaujal, protože svědčí o aktuálnosti a atraktivitě tématu pro studenty samotné. Studenti mě často také sami odkazovali na ostatní spolužáky, které jsem posléze kontaktovala. Na nikoho jsem nevyvíjela nátlak a ani jsem nikoho dlouze nepřesvědčovala, vyzpovídala jsem jen ty studenty, kteří projevili zájem se výzkumu účastnit. Těší mě, že to mohu říci o všech respondentech výzkumu.

I tím jsem docílila uvolněné a přátelské atmosféry během rozhovorů, studenti se o tématu rozpovídali mnohdy velmi ze široka a ochotně mi sdělovali své názory, zkušenosti a postoje. Předem byli všichni respondenti seznámeni s tématem této práce i s podmínkami výzkumu. Všem respondentům byla zaručena anonymita, ačkoliv většina studentů se ke svému jménu ochotně hlásila. I přes to jsem se ale rozhodla anonymitu v práci zachovat.

Prostředí výzkumu bylo velmi neformální, většinou jsem výběr místa nechala na studentovi, předem jsem ho ale informovala o tom, že rozhovor bude nahrávaný a je tak třeba najít i nějaké klidné místo. Většina rozhovorů byla nahrána v kavárně, dva přímo v prostorách fakulty a čtyři rozhovory v parku. Podařilo se mi tak nashromáždit nahrávky dobré kvality a vhodné pro přepis.

Na problém jsem narazila v případě struktury rozhovorů. Výzkum měl v počáteční fázi jinou podobu, postupně se vyvíjel a s tím i osnova rozhovoru. Proto byli čtyři studenti vyzpovídáni na základě odlišné formy osnovy. Také byly tyto čtyři rozhovory vlivem samotných studentů vedeny jako skupinové interview, kdy studenti postupně odpovídali na jednotlivé otázky. Tím se změnila i předpokládaná forma sběru dat.

Tyto rozhovory jsem se ale po zralé úvaze a rozpravě se svým vedoucím práce rozhodla pro výzkum ponechat v té formě, v jaké vznikly, protože i přes odlišnosti, které jsou v porovnání se zbytkem rozhovorů patrné, obsahují tyto rozhovory cenná data, která se přímo vážou k tématu práce, proto je považuji za právoplatné.

Zbytek rozhovorů byl veden na základě osnovy uvedené v kapitole Metodologie - Techniky sběru dat. Přesto byl každý rozhovor jiný, osnova se přizpůsobovala potřebám a zájmům každého studenta. Do výpovědí na jednotlivé otázky jsem se snažila příliš nezasahovat, trpělivě naslouchat a případnými doplňujícími otázkami se jen ujišťovat, že si se studentem správně rozumíme. Svůj postoj jsem se během rozhovorů snažila udržet v neutrální rovině a studenta se pouze ptát a ne s ním diskutovat, a zachovat tak neutrální pozici.

Rozhovory byly přepsány formou redigované transkripce, která byla po úvaze zvolena jako lepší technika přepisu než shrnující dokument. Podoba přepsaných rozhovorů byla studentům poskytnuta k nahlédnutí s nabídkou možných úprav a vysvětlení. K žádným dalším úpravám ale nedošlo. Analýza byla provedena podle postupů stanovených v metodologické části práce v kapitole Analytické postupy.

3. Primární analýza

V této části práce bude představena primární analýza získaných dat. Cílem této analýzy bylo odpovědět na výzkumné otázky, které budou představeny v rámci pěti tématických kategorií a budou prezentovány v následujícím pořadí:

1. S jakým očekáváním od liberálního studia přišel/přišla student/studentka na FHS UK?
2. Jak student/ka chápe cíle studia na FHS UK?
  - Jak tyto cíle hodnotí ke své sociální identitě?
3. Jaké kompetence mu/jí liberální studium na FHS UK přináší?
  - Jak a k čemu tyto kompetence využívá?
  - Jak tyto kompetence hodnotí vzhledem ke své sociální identitě?
4. Jaký je přístup studenta/studentky k občanské společnosti vzhledem k její sociální realitě?
5. Angažuje se student/studentka v rámci občanské společnosti?

Výpovědi budou představovány postupně a na konci každého tématu bude uvedeno jeho shrnutí.

- 1. S jakým očekáváním od liberálního studia přišel/přišla student/studentka na FHS UK?*

Studentka 1

Po maturitě šla studentka hledat konkrétní znalost na Vysokou školu ekonomickou (dále jen VŠE), se studiem na této univerzitě ale nebyla spokojená. Jako hlavní důvody své nespokojenosti uvádí nudu, fakt, že jí forma a způsob studia připomínala spíše střední školu, a neporozumění si se spolužáky.

Současně s VŠE ale nastoupila i na FHS UK. Jako důvody tohoto svého rozhodnutí uvádí očekávání, že jí studium humanitních věd bude bavit, že jí pomůže se rozvíjet, že si díky němu rozšíří obzory, získá všeobecný přehled a vyplní svůj volný čas něčím užitečným.

Humanitním tématům se chtěla věnovat především ze zájmu, studium na fakultě jí mělo pomoci dát tomuto zájmu určitou formu. „Myslela jsem si, že to bude takové zajímavé doplňkové studium.“ Tento její záměr pokládá za přirozený vývoj. „Myslím si, že k tomu tak nějak podvědomě směřuješ, že hledáš to, co tě v životě zajímá, a že zatím jdeš.“

O liberální formě na FHS UK neměla větší představu. Zorientovat se v ní ale pro ni nebyl problém, protože podle jejích slov si s sebou na FHS UK přinesla již určitou schopnost organizace svých povinností a určitý respekt před studiem na vysoké škole.

Zpočátku neměla představu o tom, jaké kompetence by jí studium mělo přinést, ale věřila v jeho přínos a smysluplnost. „Snažila jsem se, abych si z toho opravdu něco odnesla. Neměla jsem představu, co by to přesně mělo být, ale tak nějak jsem věřila, že to není úplně nesmyslné, co se tam učím, i když mi to třeba v tu chvíli nesmyslné přišlo. Takže jsem se to snažila brát vážně.“

Na FHS UK se chtěla zaměřovat na psychologii, ale předměty z tohoto oboru nesplnily její očekávání založená na představě množství psychologické četby. Kritizuje proto shrnující prezentace, ze kterých se tyto předměty vyučují a i vlastní témata přednášek, která podle ní vycházejí pouze z toho, čemu se který učitel věnuje.

Student 2

FHS UK nebyla jediná volba, kam chtěl jít po maturitě studovat. O liberální formě studia neměl povědomí. Na gymnáziu u něj vzbudil zájem o společenskovední myšlení jeho učitel. Student ale v tu dobu nebyl rozhodnutý o svém budoucím zaměření, a proto byla pro něj FHS UK jen přechodnou stanicí, kde by mohl rok být a najít si své zaměření, najít sám sebe. Na FHS UK ho lákala především obecnost studia a jednoduché přijímací zkoušky. „Šel jsem na FHS jako na místo, kde si najdu svojí cestu a pokud by to nešlo, tak přestanu studovat nebo změním obor.“

Studentka 3

Podle jejích slov nepřišla na FHS UK s žádným očekáváním. O studiu ale měla reference od svých kamarádů, které jí byly sympatické. Sympatická jí byla svoboda ve výběru předmětů, jelikož už na střední škole měla k povinným hodinám negativní vztah.

Důvodem, také bylo místo, kde se škola nachází. „Bylo to blíže než Suchdol.“ Kromě FHS UK se po maturitě hlásila ještě na dva další obory.

Student 4

FHS UK nebyla jeho jediná volba vysoké školy, po maturitě chtěl jít studovat filosofii. O liberálním studiu na FHS UK neměl představu, školu si vybral převážně kvůli jejímu jménu a místu a vzdálenosti od jeho domova.

Student 5

Po maturitě šel student kvůli svému zájmu o angličtinu na jazykovou školu. Předtím už ale byl rozhodnutý pro FHS UK, kam se hlásil po skončení jazykového kurzu. Student absolvoval střední školu technického zaměření, během studia ale zjistil, že by se chtěl věnovat spíše humanitním vědám. FHS UK ho zaujala především možností volit si kurzy podle svého uvážení a teoretické možnosti věnovat se při studiu i jinému zájmu.

Student 6

FHS UK nebyla studentovou prioritou, kam chtěl jít po maturitě studovat. O liberální formě studia neměl představu a na fakultu nastoupil spíše proto, že se mu líbila možnost seznámit se v prvním ročníku s více humanitními disciplínami a rozhodnout se, která je mu nejbližší a které by se chtěl věnovat.

Student má zkušenost se studiem na zahraniční univerzitě díky jednosemestrálnímu studiu v rámci programu Erasmus. Studium na jiné univerzitě hodnotí zejména vzhledem k jeho povaze uceleného semestrálního programu.

Student 7

Student má zkušenost s jinou vysokou školou. Po gymnáziu šel studovat zemědělství, které pokládá za smysluplnou činnost v životě. Zároveň ho zajímají dějiny a klasický život selského stavu – etnologie, folklór, historie a filosofie. Studium na FHS UK mu proto přišlo zajímavé a představovalo pro něj možnost vzdělání, které dlouho hledal. V době, kdy byl rozhovor proveden, byl dálkovým studentem FHS UK a prezenčním studentem České zemědělské univerzity (dále jen ČZU). Student měl před nastoupením na FHS UK představu o záběru studia, o liberálním způsobu nemluví.

Student 8

Po maturitě na gymnáziu šel studovat Matematicko-fyzikální fakultu Univerzity Karlovy (dále MFF UK). Se studiem na této fakultě ale nebyl spokojený. Hledal něco zcela odlišného od tamního studia a s FHS UK seznámil půl roku předtím, než byl do studia přijat. Mimoto měl podanou přihlášku i na Filosofickou fakultu, ale FHS UK byla jeho preferencí.

Studentka 9

Po gymnáziu se studentka rozhodla věnovat společenským vědám, ale nebyla přesvědčena jen o jednom oboru, proto jí FHS UK lákalo širší studia. Také zmiňuje, že se na FHS UK chtěla naučit systematicky a samostatně se připravovat na zkoušky a rozvrhovat si svůj čas.

Student 10

Očekávání od studia se zakládala na studentovu zájmu o společenské vědy a názoru, že kultura je v životě důležitá a proto i proces kultivace člověka má velkou hodnotu. Po střední škole nebyl rozhodnutý jen pro jeden obor, kterému by se chtěl věnovat, na FHS UK se mu líbil velký výběr předmětů a vnímal ho jako interdisciplinární studium. Svá očekávání zakládá více na pocitu než na rozumových zdůvodněních. „FHS je jistější, je to směr, kterým chci jít.“ Jeho očekávání jsou zároveň doprovázena i přesvědčením, že je důležité nejprve umět „něco praktického“. Praktickou znalost přirovnává k znalostem

z certifikovaného programu na FHS UK, zároveň ale přiznává, že taková znalost není jeho cílem.

Student 11

FHS UK nebyla po maturitě studentovou prioritou, ale na jeho vysněnou školu ho ani na podruhé nepřijali. Na FHS UK také složil přijímací zkoušku až na po druhé. Má zkušenost se studiem na jazykové škole.

Od studia na FHS UK neměl velká očekávání a neměl představu o způsobu ani cílech studia. Líbilo se mu, že se nebude muset zaměřit jen na jeden obor. Studium na FHS UK mu nabízelo možnost studovat, co ho bude bavit a tvořit si rozvrh sám.

Momentálně studuje v magisterském studiu na FHS UK obor Studium občanského sektoru. Tento obor si vybral především na základě rodinné tradice.

Studentka 12

Studentka si po gymnáziu nebyla jistá, na jaký konkrétní obor by se měla ve svém dalším studiu zaměřit. Podala si přihlášky do několika měst. FHS UK si zvolila především pro její polohu a prestiž, která se váže ke jménu Univerzity Karlovy.

Očekávala, že se nebude muset profilovat v jednom humanitním oboru a bude mít svobodu ve výběru předmětů. Její představa o liberální formě studia vycházela z propagačních materiálů fakulty, které jí ale podle jejich slov nabídky velmi zkreslený obraz o formě studia.

Shrnutí

U většiny respondentů nebyla FHS UK jejich prioritou ve výběru vysoké školy. Do seznamu možných alternativ budoucího studia se podle jejich výpovědí dostala zejména kvůli zájmu o společenské a humanitní vědy. FHS UK je lákala především prestiží, kterou mají spojenou s jménem Univerzity Karlovy a možností přizpůsobovat si studijní plán svým potřebám a zájmům, nebo i místem, kde se nachází. Také tvrdí, že je oslovila širší studia, která jim nabízela znalosti z několika humanitních

disciplín a zaručovala, že se nemusejí rozhodnout pro jeden konkrétní obor, o kterém si většina nebyla jistá.

Většina studentů má zkušenost i se studiem na jiné škole – se studiem v zahraničí v rámci programu Erasmus, s pomaturitním studiem na jazykové škole nebo s jinou vysokou školou a univerzitou. Jazykové školy byly považovány dotyčnými studenty jako přechodné studium. Tři studenti porovnávají studium na jiných univerzitách s FHS UK a toto jejich porovnání vyznívá zejména tak, že studium na FHS UK je velmi specifické. Studium na jiných univerzitách pro ně znamená učení se v rámci pro ně stanoveného plánu, ale i hledání jistější znalosti pro budoucí profesní život a zajištění si obživy. Zkušenost studenta s programem Erasmus a studiu v jednom z ucelených studijních programů je pozitivní, student studium na FHS UK hodnotí v porovnání s touto zkušeností jako velmi dobré.

O liberálním způsobu studia na FHS UK většina respondentů neměla před začátkem studia povědomí.

2. Jak studentk/ka chápe cíle studia na FHS UK?

- Jak tyto cíle hodnotí ke své sociální identitě?

Studentka 1

Studentka vyzdvihuje především různorodost studia na FHS UK, možnost volit si předměty z různých oborů, rozšířit si obzory a zjistit kolik možností se skrývá v jednom problému. „Myslím, že cílem toho studia je ukázat různé možnosti, perspektivy a neomezovat rozhled.“

Cílem studia podle ní není úzce se profilovat, ale získat všeobecný přehled. Student by se měl naučit nahlížet na problém z různých perspektiv a umět ho zařadit v rámci určitých kategorií. „Dojde ti, že to chce ty věci i nějak zhodnotit kriticky nebo porovnat, zasadit je do souvislostí, že to není jen o tom se něco naučit a pak to převyprávět.“

Rozšiřování obzorů chápe velmi individuálně, popisuje ho jako *studium pro sebe*. Proto studiu na FHS UK rozumí více jako studiu z knih. „Nedávala jsem si speciálně k těm zkouškám semináře, hodně jsem se snažila vyjít z literatury.“

Člověk má po dobu vysokoškolských studií podle studentky vyhrazený čas na to dělat něco smysluplného a studium na FHS UK za smysluplné považuje. „Ten čas bych ráda strávila nad studiem a nad věcmi, které mají smysl, a pak se asi budu muset přehoupnout do reality víc, takže pak budu dělat něco, co vůbec nemá smysl.“

Studium má podle ní formu, kterou by měl student následovat, s její podobou je spokojena. „Myslím si, že to studium je hodně dobře vymyšlené, že to je propracované a má i nějakou cestu, která tě má vést.“ Cílem je, aby se na této cestě student zorientoval a sám si našel svůj směr. „Nabídnout studentům možnosti a nechat to na nich.“

Studentka nevidí ve studiu přípravu na profesionální život, cílem je pro ni pouze osobní rozvoj člověka, na který by mělo být vyhrazeno pět let studia a které člověku umožní věnovat se v té době něčemu, co ho zajímá a baví a najít sám sebe. Přesah těchto cílů do budoucna vidí také jen v čistě osobní rovině. „Tak sobecky se starám o svoji budoucnost, nebo spíš se starám o svoji osobnost. Mám pocit, že ten čas je ještě pro mě, že jsem ještě nevykročila do toho světa dospělých, že si můžu ještě pro sebe studovat a že mi to hrozně moc dává. Ale vnímám to jako hodně takové sobecké studium.“

Podmínkou studia je podle ní i časová náročnost. Sama studiu věnuje hodně času, svůj režim přirovnává k pracovní morálce.

S tutorstvím nemá velkou zkušenost.

Studentka své studium zaměřovala na psychologii, ale navštěvovala i předměty z různých fakult, aby si zachovala různorodost. Šíře studia podle ní může být vnímána i negativně, jelikož člověk může pocítit úzkost z toho, že nikdy nemůže obsáhnout všechno vědění. „Čteš, čteš, čteš a máš toho spoustu před sebou a čím dál víc se do toho noříš, tím víc je ti jasnější, že to nikdy neobsáhneš, že ty myšlenky nikdy pořádně nepochopíš. To pak může být zničující. Ale jinak si myslím, že je to radost.“

Osnova povinných zkoušek jí provedla studem bez větších problémů, na každou soubornou zkoušku se připravovala převážně četbou literatury, ne výběrem seminářů.

Cíle studia vnímá velmi přítomně. Popisuje, že si uvědomuje, jakou má možnost právě teď dělat něco užitečného a zábavného. O svém budoucím životě jako pracujícího člověka ale vypráví se smířením, že tento stav pomine a život se bude řídit povinnostmi a rodinnými starostmi. Je patrný strach z nejistoty po studiu. „Protože si myslím, že na to studium humanitních věd je vydělených opravdu těch pět let, že se můžeš zabývat těmito věcmi a člověkem z různých stran a že potom už v životě na to nebudu mít čas, protože budu pracovat a nepředstavuji si, že přijdu z práce a budu si číst Aristotela. Potom už asi takhle nefunguje. Mám pocit, že teď mám na to vyhrazený čas a ráda bych ho využila.”

Student 2

Za cíle studia na FHS UK považuje student hledání své cesty, rozšiřování obzorů a zprostředkování jistých hodnot jako je např. idea vzdělanosti, idea studia, idea sdílení myšlenek a svobodného myšlení. Z absolventa by se měla stát svobodně myslící a uvažující osoba, která se dokáže na problém dívat z různých perspektiv a z pohledu různých oborů.

Student zdůrazňuje individuálnost a náročnost tohoto cíle. Je přesvědčen, že studium je určeno pouze pro angažovanější studenty. „Samozřejmě tohle se týká lidí, kteří jsou angažovanější, to je ta – nechci říct elita – ale skutečná studentská základna, studenti par excellence, většina lidí na FHS vůbec nefunguje tímhle způsobem.” „Já opravdu mluvím o FHS jako o lidech, kteří tam studují, kteří se do toho angažují, kteří se do toho vkládají. Teprve tam lze mluvit i o něčem jako o myšlence studia, o myšlence FHS, o myšlence vzdělanosti atd. Teprve tam se to dá vzít vážně. Jinak je to typicky masifikované školství.”

Studium na FHS UK popisuje jako vhodné proto, aby se člověk seznámil se všemi zmiňovanými hodnotami. K podobě studia má ale připomínky. Vadí mu především forma některých zkoušek, které podle jeho slov nesplňují cíle, které si fakulta předsevzala. Kriticky se vyjadřuje zejména k Úvodu do historie, zkoušce SVIP,

Rozpravě v cizím jazyce a Referenci o netlumočené přednášce (všechny tyto zkoušky jsou ve studiu povinné, pozn. aut.).

V zprostředkování všech zmiňovaných hodnot vidí student ale ještě další cíl. Tento cíl spočívá v kritickém náhledu i na samotnou formu FHS UK a vykročení do vlastní svobody. „Ten poslední krok, o kterém jsem mluvil, tam už o kritické myšlení nejde, tak už jde o stanovení smyslu, o sebe tvorbu, o tvůrčí čin, který není v konturách, v mezích FHS, je jím podněcován, do jisté míry formován, ale už to není FHS.” Student si je vědom vlivu, které na něj studium má a snaží se ho reflektovat.

Student je seznámen s podobou tutorské spolupráce, které aktivně využívá. „Na seminářích se nudím, dejme tomu, občas, ale spolupráci s učiteli si nemůžu vynachválit, protože na mě najít čas, protože mi ten čas věnují a já mám příležitost se rozvíjet.”

Cíle studia na FHS UK hodnotí ke své sociální identitě velmi silně. Popisuje svůj boj o nalezení sám sebe. Mluví o tom, že před sebou cítil zpočátku přehnaný cíl, ve kterém bylo potřeba se zorientovat. On sám toto zorientování se v „novém světě“ popisuje jako přehodnocení všech hodnot.

Student hodnotí studium jako intenzivní práci náročnou především na čas. Podle jeho slov studiu věnuje v průměru minimálně osm hodin denně. Zajímavé je, že zmiňuje potřebu pracovní morálky, kterou se snaží dodržovat a mít ji jako pomocníka při organizaci svého času. Je tedy patrné, že student se musí vyrovnávat s problémem organizace volného času a potřebou studovat.

Na FHS UK přišel hledat, co ho vlastně baví a čemu by se chtěl ve svém životě věnovat. Zdá se, že toto předsevzetí si splnil. „Konečně jsem se posunul k tomu, co chci dělat.“ Profiluje se ve Filosofickém modulu a přemýšlí o budoucím studiu filosofie. Nebrání se ale jiným předmětům. „Důraz je na tom filosofickém a zajímá mě zároveň ten sociologický, společenskovední modul.” Zároveň mu ale jako ideál připadá stav, kdy se student nezaměřuje na jeden modul, jednu oblast a způsob nahlížení, ale kdy má jeden problém, na který může pohlížet ze všech možných perspektiv. „Pokud máš problém, otázku, předmět zájmu, téma,

tak to je nejlepší, co se ti může stát, protože to můžeš obhlédnout z různých stran.”

Student se také zmiňuje o svých sympatiích k ideálu všeobecně vzdělaného člověka. V tomto bodě se ale student vyjadřuje kriticky k osnově studia, která podle něj ne vždy splňuje své cíle. „Mám pocit, že od začátku mého studia probíhá na fakultě jakási devalvace, jakýsi úpadek té myšlenky od způsobu, jakým se toho dosahuje.“

Studentka 3

Cílem studia je podle studentky získání svobody, ze které má student vytěžit široký základ vědomostí a povědomí o vědních disciplínách a která ho má naučit přemýšlet v nových rovinách.

Ve formě studia studentka vidí velkou svobodu, kdy záleží jen na studentovi, zda se chce profilovat na jeden obor nebo téma či využít modulové profilace. Ta ale není podle ní podmínkou dobrého studia. Sama upřednostňuje zaměření se na jeden problém, který je třeba uchopit v celé šíři, a proto na něj chce nahlížet z co nejvíce perspektiv. „Přijde mi logičtější, že když o něčem opravdu chci něco vědět, tak si k tomu vezmu všechno, co k tomu je.“ Další možností je, že studium ze začátku nabídne studentovi lepší představu o sociálně vědních disciplínách a student si na jejím základě vybere tu, která ho nejvíce osloví. „To dává možnost lidem, kteří potom odejdou, kouknout se na všechno a rozhodnout se, co vlastně chtějí dělat. To je důležité.“

Svobodu ve studiu hodnotí velmi pozitivně především z toho důvodu, že je spokojena s možností volit přednášky podle sebe. Tento způsob podle ní učí člověka, aby zodpovídal sám za sebe a uměl samostatně přemýšlet. Studium pokládá za individuální záležitost.

Jeden z důležitých cílů studia na FHS UK vidí v nabídnutí inspirativního prostředí pro vzdělávání, protože si student musí najít sám, co chce dělat a co ho zajímá. „Na FHS musí mít člověk hodně široké spektrum zájmů a musí si to studium podle mě brát za své, protože jen tak projít FHS a skoro všechno se jen nabíílovat, to mi přijde skoro nemožné.“

Člověk si musí vzít za své, že ho baví přemýšlet a že rád přemýšlí. Problém je v tom, že o všem.“

Studium je podle ní časově náročné, protože se neodděluje od volného času. Cílem studia je i jeho náročnost, kterou studentka také hodnotí pozitivně. „Taky se mi líbí, že máme vysokou kvalitu studia a že máme těžké zkoušky. Že se to člověk nemůže jen nabiflovat, ale musí se tomu věnovat a rozumět tomu.“

Student 4

Student chápe studium na FHS UK jako nabídku palety možností a vědomostí, ze kterých si každý má vybrat a vytvořit si vlastní znalost, a proto se zakládá především na četbě knih. „Je zajímavé, že každý má jiný druh motivace, ale všechny nějakým způsobem fascinuje ta představa číst a číst. Snažím se té představě přiblížit.“

Cílem studia je podle něj vzdělávat se. V tomto cíli ale nevidí velký přesah do budoucna. „Je to (studium na FHS UK) úplně zbytečná věc. A to samé se dá říct o velkém množství předmětů, které sice usilovně, ale navštěvuji. Fakt nevím. Myslím, že to jsou zbytečné předměty, že to jsou akademické předměty, které, jakkoliv to zní hloupě, tak je to úplně nesouvisející s nějakým životem. Neumím si představit, jak by mi ty předměty, které navštěvuji, mohly nějak pomoci, až opustím školu, jinak než v tom, že budu o něco moudřejší a vzdělanější.“

Jediným výstupem a pro budoucnost smysluplným krokem je pro něj napsání bakalářské práce. Tato práce znamená, že si student našel ve studiu téma nebo oblast, která ho baví a které se bude moci věnovat i v budoucnu. Sám takové téma ještě hledá.

Student hodnotí pozitivně kvalitu studia a to zejména proto, že při něm má pocit, že pracuje na svém vzdělání. Negativní obraz má ale o svých možnostech. „Na jednu stranu jsem velmi rád, že studuji, protože pracuji. Teď nemyslím práci jako vydělávání peněz, ale pracuji na vzdělávání, ale na druhé straně je takové to zklamání, nějaká lítost z toho, že by to šlo lépe.“ Podobně se vyjadřuje i o svobodě volby předmětů.

Líbí se mu, že si studenti mohou volit své předměty, své schopnosti vytvořit si dobrý studijní plán ale shazuje.

Je znát, že má student respekt ze studia a jeho osnovy. Tento respekt potvrzují například věty, ve kterých tvrdí, že je třeba se na zkoušku dobře připravit, číst zadanou literaturu a připravovat se na zkoušky v rámci osnovy studia. „Nemám ještě načtené všechny tituly a už vůbec je nemám načtené v kontextu těch kvestií.“

Osnova studia ale podle něj neumožňuje získání znalostí ze všech modulů, které ji tvoří, proto si student musí zaměřit na to, co ho zajímá. Šíře studia je podle něj až příliš velká. Negativně hodnotí malý soulad mezi vyučovanými předměty.

Student je aktivní zejména ve svém přístupu ke vzdělání, kterému se snaží dostatečně věnovat. Uvědomuje si, že studuje pro sebe a snaží se vytěžit z přednášek i seminářů co nejvíce.

O tuteorské spolupráci má povědomí, ale podle jeho slov na fakultě nenašel svého profesora, který by ho zaujal a imponoval mu.

Studium podle něj nutí studenta přemýšlet o jeho časových možnostech. Jeho podmínkou je jeho časová náročnost. Přesto ale student přemýšlí o tom, že si najde brigádu, především z důvodu, aby mu pracovní režim pomohl s organizací jeho času.

S liberální formou studia neměl podle svých slov problém a rychle se v něm zorientoval. I přesto, že se chtěl věnovat jen filosofii, hodnotí osnovu studia kladně, protože mu dala vědomosti i z jiných oborů, které jsou pro něj zajímavé.

Pozitivně hodnotí to, že na fakultě vládne příjemné a přátelské prostředí.

Student 5

Cílem studia je podle studenta vzdělávat se, tedy zprostředkovat studentům základ znalostí z různých disciplín, rozhled v otázkách společnosti a kritický odstup k informacím. S tím pak student získá určité znalosti, které mu pomohou k tomu, aby byl férový, zastával určité hodnoty a věděl, co to hodnoty jsou. K tomu, aby bylo možné takového vzdělání

dosáhnout, považuje student za správné, aby byla dodržovaná osnova studia. Osnovu studia na FHS UK uznává a hodnotí kladně.

Dalším cílem studia je naučit studenta zodpovědnosti, hospodaření s časem a sebe disciplíně. Studium má studentovi nabídnout škálu znalostí, ze kterých si má vybrat, co ho zajímá a podle svého uvážení se profilovat.

Student proto musí věnovat podle něj studiu hodně času. Studium na FHS UK by podle něj mělo trvat čtyři roky, aby měl student dostatek času na to obsáhnout všechny disciplíny.

Prostředky, kterými se toho dosahuje je individuální studium vycházející především ze samostatné četby a osobní spolupráce s učiteli. Tuto spolupráci hodnotí student kladně. Negativně hodnotí fakt, že se ve studiu neklade větší důraz na vlastní písemný a mluvený projev.

Studium ho baví a snaží se studovat poctivě, tzn. věnovat mu dostatek času, číst všechny zadané tituly, a sledovat i osnovu povinných zkoušek. „Šel jsem tam proto, že mě to zajímá a baví, a když to (studium) budu osekávat, tak se vlastně nic nedozvím a přijde mi to i jako ztráta času, kdybych tohle studoval jen povrchně. To je myslím i úplně proti smyslu té fakulty.“

Navštěvuje semináře podle toho, jakou zkoušku v tom daném semestru musí vykonat. Osnova studia mu přijde správná. Kritizuje, že ale neměl možnost obsáhnout všechny disciplíny a je proto rád, že bude studovat místo třech čtyři roky.

Během studia by se měl podle něj student snažit obsáhnout všechny disciplíny a profilace na jeden z modulů není podmínkou. Sám se zaměřoval na filosofický modul, posléze ale zjistil, že není možné si v rámci studia na FHS UK udělat hlubší přehled jen o jednom oboru. Hodnotí pozitivně fakt, že získal přehled o několika myšlenkových směrech a že se si našel své téma, které ho baví. Za takové téma považuje praktickou etiku.

Studium ho podle něj učí organizovat si svůj čas. Kromě studia se ještě naplno věnuje skautské činnosti, která ale podle jeho slov v mnohém se studiem koresponduje.

Podle jeho slov neví, co se rozumí termínem tutorská spolupráce. Na konzultace k učitelům ale chodí a považuje je za přínosné a důležité pro studium.

Svobodu ve studiu hodnotí jako přínosnou zejména proto, že ho učí zodpovědnosti sám za sebe a dává mu volnost ve výběru a zároveň je ohraničena soubornými zkouškami, které studium korigují. Znalost si ale každý musí vytvořit sám svojí aktivitou.

Studium považuje za nepraktické pro profesní život. Jako jistotu cítí vzdělání z technicky zaměřené střední školy. Tvrdí, že ve znalostech, které studiem získal, zatím nemá pořádek, ale že je nadšený z možnosti dozvídat se věci z různých oborů a posléze se to snažit sám sjednotit.

Student 6

Student chápe studium na FHS UK jako prostor, kde získá širokou základnu vědomostí z různých oborů, základní orientaci v tradici společenských věd a uspokojí svou touhu po poznání všeho druhu. Studium mu má podle něj otevřít možnosti k poznání a naučit ho nahlížet na problémy tak, aby viděl propojenost jednotlivých věcí.

Student v systému studia na FHS UK vidí možnost výběru ve velké škále předmětů, ale zároveň nutnost respektovat určitý řád, který zaručuje naplnění cílů studia.

Studium podle něj vychází z individuální četby, ale také z potřeb a zájmů každého studenta. Na přednáškách a konzultacích s učiteli student získává podklady pro své samostudium. Proto jako podmínku úspěšného studia chápe vlastní zájem o vzdělání, intenci, s níž se mu věnuje, aktivitu v hledání svých učitelů, snahu se sdružovat s ostatními studenty a hledat si tak své společenství v rámci fakulty.

Student popisuje svobodu, která ho má naučit odpovědnosti nejen k sobě, ale k celé společnosti. Tato odpovědnost vychází z jeho vlastního svědomí a také z pocitu dluhu vůči společnosti, která mu dala tu možnost studovat. „Beru to tak, že to je úžasná možnost, že jsem tohle všechno mohl zadarmo pobírat. Teď máš ale nějakou zodpovědnost i vůči společnosti, už třeba jen proto, že ti tohle umožnila.“

Studium na vysoké škole chápe jako malý model občanské společnosti, ve kterém si každý hledá své postavení a zkouší si různé společenské role. To neplatí jen pro FHS UK, ale pro celou univerzitu. FHS UK ale má zprostředkovat studentovi určité ideály, které ho podnítl nad občanskými postoji přemýšlet.

Studium hodnotí vzhledem ke své sociální identitě pozitivně zejména proto, že mu FHS UK zprostředkovala poznání všeho druhu, které v tu chvíli hledal.

Ve studiu se neprofiloval v žádném z modulů, snažil se zachovávat všeobecnost, volil si předměty z různých fakult a napříč obory. Záměrně si volil kurzy v anglickém jazyce. Při studiu sledoval osnovu studia, která ale poskytuje studentovi i možnost profilovat se podle svého zájmu. V závěru studia se vymezil a zaměřil se na předměty z antropologie, ze které chtěl psát bakalářskou práci a studovat ji v magisterském studiu.

Poté, co se ve studiu zorientoval, začal si volit přednášky a semináře podle vyučujících a nikoliv podle předmětu a svého vedoucího práce si vybral na základě souznění a přátelského vztahu mezi nimi. S tutorstvím ve studiu má tedy zkušenost.

Při studiu měl různé brigády, ale přesto věnuje samotnému studiu podle něj velké množství času. Jeho aktivitu podněcuje především zájem o studium a pocit přesahu studia do osobního života. „Pořád si to čtu, i teď, i když mě žádné filosofické atesty nečekají. Víím, že si třeba vezmu Platóna, vezmu si Kanta a nějak se v tom hrabu a znova to objevuji, protože je to nějakým způsobem důležité pro mě samého.“

Ve studiu si cení především volnosti a svobody v rámci určitých pravidel. Studium hodnotí kladně i z hlediska osobního života, jelikož se cítí jako součást určitého okruhu lidí, kteří se stali jeho přáteli.

FHS UK považuje za důležitou školu ve spektru možností studia a své studium zpětně hodnotí pozitivně. Kritizuje ale prostředí na fakultě a vztah mezi studenty a učiteli. Popisuje to jako propast mezi studenty a fakultou, kterou by rád nahradil rodinnějším zázemím.

S cíly studia na FHS UK se ztotožnil a cítí, že ho studium ovlivnilo v mnoha jeho postojích, především s přesvědčením, že vzdělávání kultivuje

člověka a jeho kultivace je prospěšná pro celou společnost. Nevidí v tomto postoji ale jen vliv FHS UK, podle něj je přirozené, že se člověk snaží pečovat o svou duši, s čímž souvisí i budování svého vztahu k obci.

Student 7

Cílem studia na FHS UK je podle studenta získat vzdělání a rozvíjet v době studia svého ducha. Student rozlišuje mezi myšlením na FHS UK a ekonomickým myšlením. Díky své zkušenosti s jinou školou tvrdí, že studium na FHS UK je něco jiného než studium na ČZU, které zprostředkovává jiný typ poznatků.

Studium na FHS UK má být podle něj časově náročné, zejména z toho důvodu, že by si ho student měl vzít za své. Studium je podle něj individuální a zakládá se především na samostatné četbě. To zakládá osobnější přístup studenta ke studiu a také osobnější vazbu s učitelem.

FHS UK podle něj nabízí vzdělání založené na ideálu všeobecně vzdělaného člověka, které zprostředkovává výběrem ze široké škály předmětů. Zároveň ale ve studiu vidí nutnost dodržovat osnovu studia, která podle něj zaručuje, že student bude mít základní přehled ve všech humanitních disciplínách.

Pro studenta představuje studium na FHS UK především studium filosofie a historie. Hodnotí pozitivně možnost studovat všechny obory, které byly v historii spojeny. Jeho dosavadní studium pro něj představuje způsob vzdělání, které hledal.

Student se nevyjadřuje jednoznačně pro profilaci v jednotlivých modulech, ale tvrdí, že student sice může klást důraz na jednu disciplínu, osnova studia ale zaručuje, že se mu dostane základní vzdělání ze všech humanitních disciplín.

Výsledkem studia pak pro něj je stav, kdy student nevidí rozdíl mezi jednotlivými disciplínami a dokáže se na problémy podívat z různých perspektiv.

Studium na FHS UK hodnotí vzhledem ke své sociální identitě pozitivně, zejména proto, že ho baví, ztotožňuje se s jeho cíly a přináší mu dobrou náplň volného času – je mu umožněno rozvíjet sám sebe. Zpětně

hodnotí, že je nesmyslné studovat dvě školy, protože si může volit předměty i z jiných fakult. Přesto ale studium na FHS UK nepokládá za praktické v tom smyslu, že mu umožní se v budoucnu uživit, podstatné je ale pro něj především získat vzdělání.

Student 8

Student chápe bakalářský obor na FHS UK jako samostatné studium, které vychází z poctivosti a vlastního zájmu každého studenta. Student se má profilovat, ale ne v rámci oborů nebo modulů, má se zaměřit na problém, na který se má podívat subjektivně z několika různých úhlů, které se k předmětu jakýmkoliv způsobem vztahují.

Cílem bakalářského studia je poskytnout studentovi všeobecnou základnu vědomostí a také odpovědi na otázky, které ho zajímají. Studium ho má mimo jiné naučit způsob, jak na problémy a otázky nahlížet. Smysl studia vidí v tom, že nějakým způsobem zakládá jeho život a identitu.

Jako součást toho všeho chápe navázání kontaktů s lidmi, kteří ho obohacují.

K osnově studia a jeho formě se vyjadřuje pozitivně, i přes počáteční potíže, které s ní měl, se domnívá, že je správná.

Studentka 9

Jako cíl bakalářského studia chápe studentka získání přehledu v různých společenských vědách. Studium vnímá jako individuální a zakládající se na samostatné přípravě a četbě knih. Osnovu studia respektuje, své studium ale zaměřuje jen na antropologii. Její závěrečná práce je podle ní zaměřená tématicky a ne oborově.

Míní, že studium vychází z vlastního zájmu studenta, který v jeho průběhu hledá odpovědi na otázky, které ho zajímají.

Studium je pro ni časově náročné. Studentka ale mívá různé brigády, především z ekonomických důvodů a pro získání praxe. Studium hodnotí pozitivně, ačkoliv stále není spokojená se svým vlastním hospodařením času.

Student 10

Cílem studia podle studenta není nabídnout nějakou konkrétní znalost, ale spíše svobodu k tomu, aby se student mohl zaměřit na něco, co ho zajímá a studovat to v kontextu humanitních věd. Proto osnovu studia na FHS UK hodnotí negativně.

Na FHS UK se zaměřil na studium psychologie, s úrovní přednášek a seminářů ale není spokojený.

Student 11

Student hodnotí, že v rámci bakalářského stupně má FHS UK studentovi nabídnout možnost vytvořit si individuální kurikulum. Proto se studium na FHS UK podle něj zakládá především na motivaci studenta ke vzdělávání, samostatné četbě knih a na osobním vztahu s učitelem, jehož kvalita má větší hodnotu než například dobré známky.

Student by si měl ujasnit, jakému směru nebo problému se chce věnovat a podle toho si volit i své kurzy. „Kdyby člověk nevěděl, co přesně chce dělat, tak se v tom ztratí.“ Zároveň je studium určeno pro jedince s mnoha zájmy. Student by měl nahlédnout do několika oborů a sledovat osnovu studia.

Cílem studia je rozšiřování obzorů a učení se dívat se na problémy pohledem jednotlivých oborů, mezi nimiž by se měl student orientovat a dokázat je mezi sebou kombinovat. Studium má studentovi přinést především širokou základnu vědomostí, která mu bude sloužit pro jeho další vzdělávání.

Jako podmínku toho všeho vidí student liberální formu. „Ono by to nešlo, aby každý studoval úplně všechno, aby ty předměty byly povinné. To liberální studium je víceméně podmínkou.“ Další podmínkou je pak vlastní iniciativa studenta ve studentské komunitě.

Cíle i formu studia hodnotí student pozitivně. Ve svém studiu se zaměřoval na Společenskovední modul a na studium jazyků. „Mně se líbí to, že tam jsou předměty, které ti dávají ohromný záběr a pak máš možnost se i zaměřit na jeden konkrétní obor.“ Má zkušenost s tutorskou spoluprací, během svého studia se zaměřoval na přednášky svých oblíbených učitelů.

Líbí se mu především volnost ve výběru předmětů a možnost studovat mezioborově. To ale pro studenta přináší i problém věnovat se naplno všemu.

Student lituje, že svému studiu nevěnoval více času. Nemohl se proto seznámit se se všemi obory, které mu byly nabídnuty a nenaplnil tak jednu z podmínek liberálního studia.

Hodnotí, že podstatné je i vytvoření studentské komunity, která mu posléze pomohla se ve studiu zorientovat. Za podstatné považuje i studijní zázemí, se kterým na FHS UK není spokojen. Jeho kritika je určena především budově fakulty a neexistenci místa, kde by se studenti mohli scházet.

Studentka 12

Podle studentky bakalářský stupeň na FHS UK nabízí velký prostor plný možností, ze kterých si musí každý vybrat a naložit s nimi podle svého uvážení. Za nejlepší způsob studia považuje, když se student zaměří na jeden problém a najde si vlastní cestou svůj předmět zájmu.

FHS UK podle ní vychází z individuálního studia zakládajícího se na četbě knih. Studium z pramenů pak dává studentovi znalost a povědomí o kvalitě textu, jeho formám a zajišťuje kvalitu výuky a dosaženého vzdělání. Osnova studia dává tomuto individuálnímu studiu nějaký tvar, základ, motivaci k samostudiu a seznamuje studenta s jeho možnostmi. Studium se opírá o individualitu každého jedince a jeho vlastní aktivitu a zájem o vzdělání na FHS UK.

Studentka vidí na FHS UK i možnost se vyprofilovat směrem, který jí zajímá, tvrdí, že má možnost seznámit se se svými limity a schopnostmi. Své studium vnímá jako učení se zodpovědnosti a dobrému hospodaření s časem. Studium na FHS UK chápe také jako prostor pro hledání sám sebe a vlastní rozvoj.

Studentka respektuje osnovu studia a hodnotí pozitivně její přínos. Studium na FHS UK je podle ní časově velmi náročné a je proto ráda, že měla možnost si ho o rok prodloužit.

Studentka ve studiu především hledala oblast, které by se chtěla i v budoucnu věnovat. Původně se zaměřovala na téma, které ale během studia opustila a rozhodla se pro jinou oblast. Tento její postup hodnotí neutrálně, říká, že se nejedná o ideální způsob tvorby vlastního kurikula, ale i tak je se studiem spokojená. Zodpovědnost za něj přisuzuje sama sobě.

Studentka má zkušenost s tutorstvím a osobním kontaktu s vyučujícími na bázi spolupráce na dílčích projektech a seminářích. Tvrdí, že záleží především na vlastní aktivitě studenta, který si svou pozici v takové spolupráci musí vybojovat. Když si jí ale vybojuje, je spolupráce velmi přínosná a její zkušenost je taková, že učitel je rád, když student projevuje zájem. Tutorskou spolupráci ale vidí v komunikaci s více než jedním učitelem, protože takový způsob zaručí větší kontrolu a kvalitu výsledku. Studentka proto neměla jednoho tutora po většinu doby studia.

Sama sebe chápe jako poctivou studentku, která studiu věnovala úsilí a mnoho času. Říká, že studium pro ni bylo řadou výzev, které musela překonávat, které jí dávaly motivaci k její vlastní aktivitě, a že si své vzdělání musela vybojovat. Hodnotí, že za dobu studia osobně dozrála a je ráda, že nese vlastní zodpovědnost za své kroky, které ve studiu podnikla.

Jako podmínku studia studentka chápe začlenění se do studentské komunity. Proto se i sama snaží se studenty komunikovat. Je podle ní také důležité, aby se student sám informoval, informační základnu hodnotí jako dostatečnou.

Studium podle ní před studenta klade otázky, které ho podporují v jeho smýšlení o společnosti, jejím fungování a občanském zapojení se. „Ty otázky tady podle mě vyplouvají na povrch víc než v jiných oborech. Určitě to podle mě vede k tomu, že jsme víc občansky uvědomělá fakulta, i když těžko říct, je to jen moje hypotéza.“

Shrnutí

Jako hlavní cíle studia na FHS UK respondenti chápou osobní rozvoj, vzdělávání se, získání základu všeobecných vědomostí, který jim pomáhá nahlížet na problém z pohledů různých humanitních disciplín, orientovat

se ve světě a odpovídat na otázky, které je přirozeně zajímají. Několik studentů také mluví o zprostředkování určitých hodnot, možnosti najít si životní cestu a vytvořit si vlastní znalost.

Všichni studenti na studium na FHS UK nahlíží jako na individuální záležitost založené na vlastní aktivitě a čtbě a opírající se o jeho osnovu, která zprostředkovává onu různorodost. K této osnově mají studenti různé výhrady, většina z nich s ní ale souhlasí. Námitky se vztahují zejména k omezení vlastní svobody a špatné osnově různých zkoušek. Objevují se ale i názory, že osnova studia je na FHS UK přínosná a pro studium liberálního charakteru i nezbytná.

Žádný ze studentů nevidí ve studiu přípravu na profesní život. Cílem je vzdělání, nikdo z nich ale nevěří v jeho praktický přesah v profesním životě. Studenti ale věří tomu, že jim studium dá dobrý základ pro další studium nebo pro v budoucnu zvolenou životní cestu – tomtoto případě jak osobní, tak profesní.

Studium na FHS UK pro ně ve většině případů znamená něco sobeckého. Chápu ho jako dobré místo pro seberealizaci a nalezení odpovědí, na které přirozeně hledají odpovědi. Studenti polemizují i s možností přínosu pro celou společnost, o takovém přesahu studia mluví ale velmi nejistě.

To, co respondenti považují za přínosné pro celou společnost, je učení se zodpovědnosti k sobě samému a k druhým. Tuto dovednost mají spojenou se svobodou, která jim během studia otevírá možnosti, ke kterým se každý jedinec musí postavit čelem.

Jako podmínku studia respondenti chápou jeho náročnost, se kterou jsou ve většině případů spokojeni, liberalitu, ke které se také ve většině případů vyjadřují pozitivně a velkou osobní motivaci každého studenta.

S úzkou spoluprací s jedním učitelem má většina nějakou zkušenost. Studenti zmiňují pozitiva, která jim tato užší spolupráce přinesla – zejména pak lepší pochopení problému a orientaci ve studiu. Taková zkušenost není samozřejmostí, vychází zejména z velké snahy studenta a jeho vlastního zájmu a úsilí takovou spoluprací navázat.

Objevuje se i myšlenka, že studentova role na FHS UK a v rámci celé univerzity je jakýmsi modelem fungování celé společnosti a student má možnost si svou roli vyzkoušet a naučit se jí. V tomto případě by se tedy jednalo o záměrný cíl učení se občanských zásad.

3. *Jaké kompetence mu/jí liberální studium na FHS UK přináší?*

- *Jak a k čemu tyto kompetence využívá?*
- *Jak tyto kompetence hodnotí vzhledem ke své sociální identitě?*

Studentka 1

Studentka popisuje, že si uvědomuje, že ji studium na FHS UK formovalo. Popisuje to ale jako přirozený proces, kdy člověk jde za tím, co ho v životě zajímá.

Studium jí zprostředkovalo především povědomí o čtení primárních textů, dalo jí všeobecný základ vědomostí, uvědomění si velkého množství možností a vědomostí, které je možné získat, snahu se opravdu něco dozvědět, přemýšlet, kriticky hodnotit, problémy porovnávat a zařazovat je do souvislostí, rozšiřovat vlastní obzory.

Její hodnocení studia a získaných kompetencí je velmi pozitivní. Cení si toho, že se mohla věnovat něčemu, co ji bavilo a zajímalo, že se dokázala zorientovat v šíři možností a získala kompetence kritického přístupu a dovednosti si problém zařazovat do souvislostí. Tato kompetence jí bude prospěšná hlavně z osobních důvodů v budoucnosti, polemizuje i o tom, zda je tento fakt prospěšný i pro celou společnost.

Student 2

Student popisuje, že mu studium na FHS UK zprostředkovalo nové světy a horizonty a zároveň i naučilo způsob, jakým způsobem je třeba k problému přistupovat a jak ho umět vyřešit. Významnou kompetencí je pro něj umění se orientovat v možnostech života, ve svobodě, kterou člověk má, a také kritické myšlení a umění si věc sám zprostředkovat, nahlédnout na ni z různých perspektiv a pracovat systematicky. „Číst a psát v té obecnosti, v zakomponování všech možných perspektiv do sebe, abys byl schopný transdisciplinárního přesahu.”

Další získaná kompetence pro něj představuje získaná znalost, že je třeba být kritický k věcem, které pro nás mají velkou hodnotu. Tyto kompetence člověku podle něj pomáhají orientovat se v životě a umět čelit velkým tvrzením a tezím.

Říká, že studium ho velmi formovalo. Všechny získané kompetence pak hodnotí velmi pozitivně. „FHS mi vlastně zprostředkovala nové horizonty, oblasti a světy a také způsob, jakým je třeba je rozkrývat, jakým se v nich pohybovat. Rád bych věřil, že můj vklad je v tom, že jsem to nějakým způsobem ustál, převzal a možná i trochu zhodnotil a že jsem zároveň schopný se na to podívat s kritickým pohledem, tedy netvrdit jen kategoricky, že FHS je dokonalá a že to bakalářské studium pro mě znamená to nejlepší, co se mi v mém životě stalo, byť jako je to pro mě jedna z nejlepších věcí, co se mi v mém životě stala.” Nejpozitivněji hodnotí fakt, že se sám ve studiu našel a našel oblast svého zájmu, ve které by se rád v budoucnu sám rozvíjel.

Zajímavý je moment, kdy student své kritické myšlení využívá v postojích k fakultě samotné. Je patrné, že si student uvědomuje svůj zápal pro ideu vzdělání na FHS UK a snaží se uvědomit si potřebu odhlédnutí od těchto svých postojů a názorů, se kterými se za dobu studia ztotožnil.

Studentka 3

Studentka hodnotí velmi pozitivně fakt, že ve studiu nabyla základ vědomostí a přehled, který jí umožňuje orientovat se napříč různými obory, a který jí pomůže být dobrým člověkem. Cítí, že jí studium na FHS UK vedlo k samostatnému přemýšlení a otevírání nových obzorů a pohledů. Jako další kompetenci zmiňuje, že si na fakultě zlepšila svojí češtinu a čtení odborných knih v angličtině.

Student 4

Student mluví o tom, že četba knih byla pro něj velkým přínosem a šíře studia a jeho náročnost ho donutila naučit si lépe organizovat čas. Čas, který strávil studiem je pro něj užitečnou investicí, která ho motivuje v dalším studiu. Další, co mu studiu nabídlo je všeobecný přehled a znalosti z různých oborů, které jsou pro něj zajímavé.

Student 5

Díky svému zaměření se na filosofický modul hodnotí tento student jako hlavní získanou kompetenci přehled o dílčích autorech a způsobech myšlení. Studium v něm podle jeho slov probudilo zájem o další vzdělávání a pomohlo mu najít téma, kterému by se chtěl v budoucnu věnovat. Z každého z modulů se snažil získat dílčí znalost a podle jeho slov se mu líbí ideál renesančně vzdělaného člověka. Toto vzdělání ale nepovažuje za profesně hodnotné.

Hodnotí, že se naučil pracovat s textem, získal všeobecný základ vědomostí, naučil se nahlížet na problém a získal odstup od většiny společenských témat. Tento odstup se projevuje například jeho tolerancí vůči různým názorům a snaze vyhnout se ukvapeným závěrům. „Rozhled do všech možných směrů je dobrý základ, abychom potom měli větší kritický náhled na to, co se děje ve společnosti, na to, co čteme, na to, o čem se bavíme a hlavně - a to si myslím, že už se na mě podepsalo – je větší dávka tolerance vůči všemu možnému, ať to jsou lidi, ať to jsou názory lidí nebo různé myšlenkové směry a hlavně takový ten předsudkový zevšeobecňující přístup ke všemu. Myslím, že rozhled ve všech možných směrech ti zamezuje dělat zjednodušující zkratky o všem.“ Student tvrdí, že se snaží vyhýbat extremistickým postojům a být flexibilní ve všech možných směrech. Pozitivně dále hodnotí vztah k jazyku a na FHS UK zdokonalenou dovedností pracovat s cizojazyčným odborným textem.

Mimoto student přiznává svůj boj o dobrou organizaci času.

Tvrdí, že diskuze se spolužáky, univerzitní prostředí a studium FHS UK ho ovlivnilo v jeho postojích k přístupu k médiím. „Vyloženě jako

znalosti z těch jednotlivých předmětů mě ovlivnily potom v tom, jak jsem koukal na jednotlivé informace z těch novin. Věděl jsem třeba, že to má takový kořeny, to má takový důvod, proč lidi o tom teď takhle mluví. A znalosti z ekonomie, sociologie a dalších předmětů mě ovlivnili při čtení těch jednotlivých zpráv.“

Kompetenci získání kritického postoje hodnotí také pozitivně, ale dodává, že jí ještě není úplně schopný a že například k samotnému studiu ho nedokáže zaujmout.

Podle něj ho v jeho postojích ale ovlivnila i aktivita ve skautském oddíle, která ale se studiem na FHS UK dobře kooperuje.

Student 6

Studium na FHS UK přineslo studentovi podle jeho slov nový náhled na jazyk a ukázalo mu možnosti, jak docházet k poznání a jak nahlížet na problémy. Přispělo mu k uvědomění si zodpovědnosti k sobě samému a celé společnosti, prohloubení znalostí o společenském systému a možným formám jejího fungování. Dalo mu základní orientaci, znalostní mapy v tradici společenských věd, historii, filosofii, historii bádání a interpretace a chuť pokračovat ve svém vzdělávání a prohlubování dosavadních znalostí. Naučil se, jak pracovat s textem, číst odbornou literaturu ve dvou jazycích, reflektovat text, psát a číst knihy tak, aby jim porozuměl.

Studium přirovnává k dobrodružství plné objevování nových světů, které hodnotí pozitivně jak pro profesní, tak pro osobní život. „Není to nějaká expertní znalost, ale spíš taková základní výbava pro porozumění světu a nějakému dalšímu sebevzdělávání. A to si myslím, že ten systém zaručuje.“

Všeobecné vzdělání hodnotí kladně, protože člověka posiluje v jeho možnostech. “Když se člověk hned po gymnáziu úzce zaměří na jeden obor, tak to má samozřejmě svá pozitiva, protože si jde víc za tím svým, ale zároveň je slabší, nebo není schopný vidět všechny nuance, které to má, nebo otočit to ze všech stran.“

Student 7

V budoucnu by chtěl student využít nabytých znalostí hlavně k tomu, aby se dokázal dívat na sociální realitu z různých perspektiv. Chtěl by docílit ideálu všeobecně vzdělaného člověka a zaměřit se spíše než na jednu vědní disciplínu, na jeden problém.

Rád by se věnoval vzdělávání ostatních, protože v této činnosti vidí smysl a zároveň novou příležitost nahlížet sám na sebe. Vzdělání z FHS UK považuje za dobrý základ pro vědu i pro učitelství.

Hodnotí, že znalosti, které na FHS UK získal, mu pomáhají uvědomit si šíři veškerého vědeckého bádání a fakt, že není třeba obsáhnout ho v celé jeho šíři. Je třeba umět si vybrat z velkého množství a přistupovat k informacím s odstupem. Dále zmiňuje, že ho opustil přehnaný respekt k autoritám, uvědomuje si, že všechny informace si musí sám zpracovat na základě nabytých znalostí. Dále zmiňuje, že si uvědomuje potřebu zabývat se otázkami, které společnost řeší a vzít v úvahu i názory a postoje ostatních lidí. „Nemám pocit, že já se teď zabývám tím nejlepším a ti ostatní se zabývají věcmi, které nemají smysl. To je asi ten záměr širě záběru FHS.“

Student 8

Student se začal profilovat objektivě a ne oborově. Studium si přisvojil a ztotožnil se s jeho cíly.

Pocit'uje vliv studia i vlastních jinak než studiem nabytých zkušeností. Hodnotí to ale tak, že se mu dostalo odpovědí na otázky, s nimiž na FHS UK přišel, a pochopil složitost nalezení pravdy. Získal kritický odstup od informací, které dostává a také kontext, do kterého si tyto informace může zařazovat. Tento kontext vychází především z historického přehledu a přehledu o vývoji myšlení a jeho vlastní schopnosti s informací pracovat. Všechny tyto kompetence hodnotí student pozitivně. „Vzalo mi to naivitu a dalo mi to možnost se k věci nějak svobodně postavit a zhodnotit ji sám za sebe.“

Studentka 9

Studentka hodnotí, že se naučila spoustu věcí a dovedností. Největším přínosem pro ni byla zkušenost s prováděním výzkumu a čas, který měla vyhraněný na své samostudium z knih.

Cítí, že získala povědomí o několika humanitních oborech a získala znalosti, které hledala. Není přesvědčená o tom, že by se v budoucnu chtěla zaměřit na jeden obor.

Během studia si vytvořila kritický odstup od informací a nechut' prvoplánově je přijímat, pocítila potřebu reflexe. Také se začala zajímat o občanskou aktivitu. Tato kompetence ale je dána i tím, že získala nové zkušenosti nejen v rámci studia, ačkoliv připouští i přímý vliv kurzů na FHS UK.

Student 10

Studium na FHS UK přineslo studentovi především vzdělání, které mu pomůže v budoucnu být užitečný pro společnost. „Když si vybírám, co jednou budu v životě dělat, tak jedním z kritérií je, že chci stát na hranici poznávání a toho, co je užitečný. Nevím, jestli celé společnosti, to by se muselo ještě nějak rozlišit, ale já to mám hodně spojené se společností.“

Pozitivně hodnotí fakt, že dospěl a získal kritický odstup od informací, možnost sledovat, zdali se naučená teorie shoduje s praxí a nějaký kontext, do kterého si může informace zařazovat.

Student 11

Student hodnotí, že ho studium přimělo o věcech více přemýšlet, hledat důsledky a příčiny věcí. Získal partikulární znalosti z různých oborů, které ho naučily dívat se na problémy z různých pohledů a myslet ve větších souvislostech. Struktura studia ho naučila přemýšlet o organizaci jeho času. Začal si vážit vzdělání a uvědomovat si vlastní zodpovědnosti sám za sebe.

Nové zkušenosti mu přinesla i zkušenost s potřebou vytvoření studentské komunity. Student se ztotožnil s cíly fakulty i názory několika vyučujících.

Studentka 12

Studium dalo studentce možnosti, ze kterých si mohla vybrat a nakonec v nich našla i předmět svého budoucího studia. Zájem o občanskou aktivitu na fakultě ji přivedl ke Studiu občanského sektoru. „Zároveň jsem si uvědomila, že dělám tu spolkovou činnost tady a že mě to zajímá, že to mám z běžného života zkušenost s občanskou společností. Najednou jsem to měla každý den na talíři, tak jsem si řekla, že by to bylo super to studovat.“ Začala se více zajímat o fungování neziskových organizací.

Studentka se naučila hospodařit se svým časem, pracovat s textem, hledat v něm to podstatné a číst odborné knihy, což považuje za základ k dalšímu akademickému působení.

Shrnutí

Respondenti hodnotí jako hlavní kompetenci všeobecný základ vědomostí, který jim umožňuje přistupovat kriticky k problémům, tedy nahlížet na ně z více úhlů pohledu. Hodnotí, že samostatná četba pramenů je naučila pracovat s odborným textem, pochopit sdělení a kriticky přistupovat k informacím. Tato kompetence se objevuje i v jejich postojích k informacím z novin. Vícekrát studenti zmiňují dovednost pracovat s odborným a cizojazyčným textem. Také tvrdí, že je studium přimělo k samostatnému přemýšlení, k úvaze nad organizací času a systematickou prací. Studenti zmiňují jako velké plus bakalářského studia na FHS UK otevírání nových světů a obzorů, které ovlivňuje jejich postoje v mnoha směrech, např. v nahlížení na svět a na společnost, na ostatní lidi a jejich názory. Také se objevuje zmínka o toleranci vůči ostatním a dovednost odhlédnutí od svého vlastního pohledu na svět, jeho kritické zhodnocení a uznání, že takový pohled nemusí být jediný správný.

Studenti často zmiňují uvědomování si vlastní zodpovědnosti, ve které vyústil zmatek v liberálním studiu. Není to ovšem pravidlem, někteří respondenti také pouze popisují, jak s takovou svobodou bojují a jak ve studiu tápou a hledají svou cestu. Liberalita studia je ale často přiměla k tomu, aby si uvědomili množství svých možností a možností uvažování,

zaujímalí nové postoje, učili se a ztotožnili se s myšlenkou vytvoření znalosti na základě jejich vlastního zájmu.

Objevuje se i názor, že studium člověka učí jeho občanským kompetencím, jelikož si je v rámci fakulty a univerzity může zkoušet občanské role a učit se i tomu, na jakých zákonech společnost funguje. V několika případech respondenti mluví o tom, že na fakultě získali zkušenost s občanskou aktivitou, především díky studentskému spolku Studenti FHS UK. K jejich aktivitě je přiměla především potřeba navazování přátelství v rámci studentské komunity a přesvědčení, že zapojení do ní je součástí úspěšného studia.

Ve zpětném pohledu na své studium studenti často vidí i jejich existenci na fakultě jako přirozený proces, kdy přišli na fakultu hledat odpovědi na otázky, které je zajímaly a bavily. Studenti o svém studiu mluví jako o čase poznávání, kdy buď našli sami sebe, nebo našli oblast, které se chtějí věnovat, případně alespoň způsob, jakým se mu chtějí věnovat. Patrná je také chuť pokračovat v poznávání a vzdělávání se i v budoucnu.

Získané kompetence studiem na FHS UK hodnotí respondenti pozitivně především proto, že věří v jejich smysluplnost a v to, že jim budou sloužit jako dobrý základ pro další život.

4. Jaký je přístup studenta/studentky k občanské společnosti vzhledem k její sociální realitě?

Studentka 1

Studentka zpočátku bojovala s velkou anonymitou na fakultě. Momentálně se angažuje především v rámci fakulty a studentských akcí. Impulz jí k tomu dala chuť poznat nové lidi a mít kontakt se studenty. Studentka si je vědoma svých možností v rámci občanské společnosti a hodnotí je velmi pozitivně. Tento postoj ukazuje především ve vztahu k zapojení se na chodu fakulty. „Přijde mi hrozně fajn, že existuje možnost podílet se na rozhodování na fakultě a že ani není tak složité se k tomu

dostat. Čekala bych, že tam budou fronty nadšenců a ony tam žádné nejsou.“

Studentka považuje občanskou angažovanost v rámci fakulty jako svoji povinnost nebo službu pro fakultu. Angažovala se i v projektech Evropské unie, ale v tomto případě spíše jen ze zábavy a z touhy poznávání nových lidí a kultur.

Přiznává, že společnost na fakultě jí v tomto směru obohacuje, protože je obklopena „aktivními“ lidmi. Zmiňuje také jeden kurz, který jí přiměl více se zajímat o občanské aktivity.

Student 2

Student o občanské společnosti i své aktivitě v ní přemýšlí. O problémy a témata společnosti se zajímá, aktivně se ale do žádného sdružení ani spolku nezapojuje. Sám se považuje za aktivního člena občanské společnosti.

Svůj postoj demonstruje přístupem k politice na fakultě. Student projevuje zájem o vzdělávání a politiku na FHS UK, ale na jeho chodu se chce podílet spíše individuálně. Z výpovědi je patrná nechuť vstoupit do studentského spolku. Student je obeznámen s jeho cíly i činnostmi, které se ale dostávají do konfliktu s jeho individualitou. Zvažuje, že by se zapojil do Akademického senátu (rozhovor proběhl několik dní před možností studentů do něj kandidovat).

Student je pasivním příjemcem aktuálních zpráv, v tom smyslu, že zprávy a aktuality sám nevyhledává a spoléhá se na své okolí, kterému důvěřuje a věří, že mu zprávy nějakým způsobem zprostředkuje.

Koncept občanské společnosti chápe jako demokratický princip a souhlasí s ním, i přesto, že k němu má několik výhrad. Svě výraznější zapojení do občanské společnosti v budoucnu nevyklučuje.

Studentka 3

Studentka se občansky aktivně projevuje ve společnosti i v rámci FHS UK. Svoje důvody, proč se zapojila do chodu fakulty, popisuje takto: „Někde jsem se k něčemu připletla a přišlo mi to dobré. Potkala jsem nějaké lidi, a jak se to teprve formovalo, tak mi to přišlo užitečné a důležité

i pro ten univerzitní život.“ Zastává názor, že aktivnější zapojení se do chodu fakulty zvyšuje i její šance v studiu.

Sama by se označila za aktivního člena občanské společnosti. Zapojuje se do ní, protože jí to připadá důležité. Pohybuje se i v občansky aktivním prostředí. „Znám spoustu lidí, se kterými vymýšlíme všechno možný. Jsou to hodně angažovaní lidé ve veřejném životě.“

Mluví o potřebě spojit se se správnými lidmi, aby mohla dosáhnout svých cílů. K důvodům, proč se chce zapojovat, říká, že jí připadá důležité starat se o své okolí. „Myslím, že je dobré se starat o svoje okolí nebo začít u toho okolí, a jak velké to okolí je, si může vybrat asi každý sám. Ale je důležité se starat o prostředí a o svět kolem sebe. A pak to, co znamená kolem sebe, může být různě široké. Protože člověk je sociální tvor a žije v nějakém prostředí a je součástí světa a přijde mi přirozené se starat o ten svět kolem sebe.“ Považuje za samozřejmé, že bude ve své aktivitě pokračovat i v budoucnu.

Aktuální dění se snaží sledovat, ale vybírá si, jaké informace si přečte. Jejími informačními zdroji jsou internet, noviny a její známí. Systematicky podle jejích slov sleduje pouze otázku školství, která ji zajímá. Tvrdí, že je dobré, když se lidé zabývají tím, co jim je blízké.

Student 4

Student konstatuje, že si neumí dobře vyhledávat informace a že je lenivý a má málo času na to, aby se nějak více zapojil do různých občanských sdružení. Prostředí občanské společnosti je mu sympatické a fascinuje ho možnost mít bez většího přičinění pravomoc rozhodovat. Sám několikrát přemýšlel o kandidatuře do Akademického senátu UK, ale nikdy nenašel dostatek sebevědomí a odvahy.

Přemýšlí, že by v budoucnu rád podporoval občanskou iniciativu v jeho městě.

Aktuální informace sleduje a to převážně přes internet nebo zprostředkovaně od známých. Přemýšlí o interpretativnosti zpráv a o jednotlivých osobnostech, které je píší. Má své oblíbené osobnosti, jejichž zprávy sleduje.

Student 5

Zapojení se do nějaké občanské aktivity, sdružení nebo spolku považuje tento student za dobrou příležitost, jak dosáhnout svých cílů, realizovat se a uplatnit své nápady. Je aktivní v hnutí Skaut. Zastává názor, že výchova mládeže je nejúčinnější způsob změny společnosti. Občanský spolek podle něj nabízí možnost uplatnění vlastních nápadů v rámci nějakých pravidel, ale zato způsobem, že má daná činnost přesah pro celou společnost.

Rád by se v budoucnu zaměřil na studium občanské společnosti, aby získal náhled na fungování neziskových organizací a přesah jejich činnosti. Zvažoval i kandidaturu do Akademického senátu, z časových důvodů ji ale nerealizoval. Přemýšlí o budoucí práci ve veřejné správě.

Ke zprávám z médií se snaží zachovávat odstup, většinou čte zkratkovité zprávy. Ve svém postoji k médiím vidí i odraz studia a prostředí na FHS UK.

Student 6

Univerzitní prostředí považuje student za možnost zkoušet si na malém modelu svou sociální roli v celé společnosti. „Univerzita je taková společnost v malém. Když se budeme bavit o demokracii ve státním měřítku, tak ta funguje laboratorně i v rámci té fakulty a její principy si můžou lidé zkoušet a hledat si své místo v rámci univerzity, které se pak nějakým způsobem může odrážet v tom místě i ve společnosti.“

Na FHS UK našel společenství, jehož se cítí součástí a chce se v něm angažovat. Angažovanost je podle něj individuální záležitostí, a proto na fakultě chybí i nějaký rodinný prvek, který by studenty k jejich angažovanosti více podnítil. Na FHS UK podle něj občanské prostředí funguje, ale je založené jen na malé skupině studentů.

Angažovat se pro něj znamená vzít na sebe odpovědnost. Jeho snaha angažovat se vychází z pocitu, že je na to už připravený a že je nutné se zajímat o to, co se kolem něj děje. Ze své zkušenosti s předchozí aktivitou v studentském hnutí pak vychází jeho názor, že je lepší

se angažovat v menším prostředí, ve kterém se bezprostředně pohybuje než v nějakém větším celku. Starat se o své okolí by chtěl i v budoucnu.

Média sleduje a zajímá se o aktuální dění, vyhýbá se ale aktualitám a preferuje hlubší analýzy problému, které mu nabízí komentáře a týdeníky, potřebné informace si případně dohledává sám z internetu nebo se nechává informovat od svých známých.

Student 7

Ač se tento student považuje za samotáře, zdůrazňuje svou potřebu být v kontaktu se společností. Občanskou společnost považuje za důležitou součást demokratické společnosti a zároveň i svůj aktivní projev v ní. Také zdůrazňuje potřebu zůstat sám sebou.

Vyjadřuje se i k účasti ve volbách, kterou považuje za důležitou. Zároveň ale vyzdvihuje i nutnost zajímat se o to, koho volím a v jakých podmínkách volba probíhá. Tvrdí, že ho aktuální otázky zajímají, ale sám je záměrně nevyhledává. Noviny pro něj znamenají důležité médium a součást demokratického systému. K zprávám o aktuálním dění přistupuje kriticky, jelikož pro něj představují realitu, kterou média uměle vytvářejí a která se nezakládá na pravdě. Má nastavený žebříček, podle kterého projevuje určitým médiím různou důvěru. K četbě novin je podle něj zapotřebí přistupovat tak, abychom reflektovali skutečnost, že je píšící lidé, kteří ve svých článcích prezentují nějakou pozici. Upřednostňuje zprávu napsanou v kontextu dění před velmi aktuální glosou.

Student 8

Student považuje vlastní aktivitu v občanské společnosti a sledování aktuálního dění za podstatné zejména proto, že se cítí odtržen od skutečného života. „Je důležité vědět, co společnost, ve které žijeme, řeší, protože už tak jsme odtržení od skutečného života.“ V budoucnu by se rád zapojil do nějaké neziskové organizace.

Sleduje média, aby měl přehled o aktuálních otázkách společnosti, také sleduje zprávy, které mu doporučí jeho známí na internetu. Snaží se uvědomovat si, že všechny články píšící lidé, kteří zaujímají nějaké své stanovisko, a že se tedy vždy jedná o zprávu, se kterou je třeba nadále

pracovat. Proto sleduje články od autorů, které zná. Často ale zprávy sleduje se zpožděním, není pro něj tedy důležitá jejich aktuálnost.

Za důležité považuje v demokratickém systému aktivitu jedince. Sám se zasazuje se o to, aby lidé chodili k volbám.

Studentka 9

Studentka se do občanské společnosti zapojuje především z potřeby být součástí společnosti, poznávat nové lidi, odstraňovat stereotypy a z dobrého pocitu z odvedené práce. Aktuální dění sleduje především z týdeníku, který jí uspokojuje tím, že jí dává dostatečnou přehledku názorů. Zejména se zajímá o informace, které se jí bezprostředně týkají. Sleduje proto zprávy z akcí, kterých se účastnila a zprávy z jejího regionu. Uvažuje nad potřebou mít k informacím z médií odstup, protože je to podle ní druhotně reflektovaná realita. Také ale zastává názor, že je důležité vědět, jaká témata společnost řeší. K tomuto svému postoji k médiím připisuje i vliv studia na FHS UK.

Student 10

Potřeba mít pocit, že je užitečný nutí studenta angažovat se. Vychází především z přesvědčení, že staráním se o společnost kultivuje i sám sebe.

O aktuální dění se zajímá, ale aktuality jako takové ho příliš nezajímají, raději se dozvídá zprávy v kontextech dění, a to nejlépe z týdeníků, od známých, z televize apod. Zprávy z médií považuje za zprostředkované a zastává názor, že je k nim třeba přistupovat s odstupem. Objektivita se podle něj odvíjí i z toho, z jakého oboru zpráva vychází.

Student 11

Student se aktivně zajímá o své okolí, soustředí se na problémy, které mu jsou blízké a kterým rozumí. Zapojil se do občanských aktivit z přesvědčení, že pracovat na projektech společně s druhými je lepší než na nich pracovat sám. K organizování akcí a podílení se na různých projektech měl vztah už od malička.

Hodnotí jako možnou variantu, že samotná myšlenka FHS UK ho zaujala právě proto, že měl k aktivnímu postoji ve společnosti vždy blízký vztah.

V nedávné minulosti uvažoval o tom, že by se více angažoval i v univerzitním dění a kandidoval do Akademického senátu UK. Z časových i osobních důvodů to ale nikdy to neudělal.

Student se podle svých slov snaží reflektovat svět kolem sebe, aktuálním zprávám ale nevěnuje velkou pozornost. Zprávy raději sleduje s časovým odstupem a zařazené do nějakého kontextu. K tomuto kontextu se ale snaží přistupovat s vědomím, že se jedná o názory určitých lidí.

Studentka 12

Studentka je aktivní především ve svém působení v rámci fakulty. Vychází ze své zkušenosti, že je důležité být informován o studentské komunitě, a snaží se tak tuto zkušenost zprostředkovat i novým spolužákům. Také se zajímá se o problémy, které se týkají místa, kde žije. Občanskou aktivitu považuje za důležitou součást společnosti a pouhá účast u voleb je podle ní nedostatečná. Ráda by se v občanské společnosti aktivně projevovala i v budoucnu.

Studentka se snaží mít přehled o otázkách, které jsou pro společnost aktuální. Upřednostňuje zprávy zasazené do kontextu, podané tak, aby si na ně mohla utvořit vlastní názor a tématicky zaměřené na oblast, která ji zajímá.

Shrnutí

Respondenti výzkumu jsou v menší či větší míře zainteresovaní do občanské společnosti. Nad fungováním a chodu občanské společnosti přemýšlejí a ve většině případů se i aktivně zapojují do občanských sdružení a organizací. Pokud se studenti snaží vysvětlit své důvody účasti v občanských sdruženích, zmiňují svůj vlastní zájem, lepší možnost realizace a větší šance dosáhnout svých cílů a názor, že občanská společnost je důležitou součástí demokratické společnosti.

Tři respondenti studují nebo mají v plánu studovat v rámci magisterského studia obor Studium občanského sektoru.

Většina studentů považuje za lepší variantu angažovat se v prostoru, ve kterém se cítí jako jeho bezprostřední součást, např. v rámci fakulty, univerzity, zájmových sdružení nebo města. V takovém prostředí se totiž lépe orientují, mají větší šanci něco změnit nebo prosadit a pojí je k ní větší osobní zájem. Převažuje tedy názor, že je důležité se starat o své okolí.

Zajímavý názor se objevuje v prohlášení, že aktivnější přístup studentů k občanské aktivitě na fakultě zvyšuje i jejich šance ve studiu. Jednalo by se o intenzivnější vztah studenta k jeho škole, proniknutí do její politiky a větší sounáležitost, kterou respondenti zároveň považují za jednu z podmínek studia na FHS UK.

Objevuje se také názor, že fakulta pro studenta může představovat malý model občanské společnosti, kde si každý může zkusit svou roli a možnosti, protože studentovi nabízí příležitost občansky se angažovat v malém, známém prostředí.

Také se objevují názory, že témata, která se v rámci studia řeší, jsou mířená k aktivnímu občanství a přirozeně lákají jedince, kteří se o témata s tím spojená zajímají a chtějí se něco dozvědět, studium má vést člověka k učení se zodpovědnosti, a tak přihlášení se k občanským právům je pak vnímáno jako převzetí odpovědnosti a individuální záležitost každého jedince.

Respondenti přiznávají svou fascinaci občanským prostředím, kdy člověk může získat určitou moc bez většího úsilí. S takovou mocí je ale spjata i ona zmiňovaná odpovědnost, nad kterou přemýšlejí i pomocí modelu „svoboda a odpovědnost“, tak jak jsou s ní seznamováni v rámci úvodních přednášek studia.

U respondentů výzkumu bylo častým jevem také jejich uvažování nad možnou kandidaturou do Akademického senátu UK. Většina studentů ale přiznává, že tuto možnost záhy odmítli a to především z časových důvodů nebo z důvodů toho, že svou aktivitu na fakultě hodnotili jako dostatečnou, či jim tato činnost nepřípadala jako pro ně vhodná.

Část rozhovorů byla věnována i vztahu k tisku a přijímání aktuálních zpráv. V odpovědích na tento typ otázek se studenti většinou shodují v tom, že aktuální dění společnosti je zajímavá, nelpí ale na oné aktuálnosti

jako na nejdůležitějším faktoru jejich atraktivity. Za zásadní považují, aby byla zpráva podána v kontextu nějakých okolností a byla předložena i nějaká hlubší analýza zprávy. Studenti se často vyjadřují k interpretativnosti sdělení a zpráv z médií. Hovoří o své snaze uvědomovat si, že za každým sdělením stojí nějaký člověk, který reprezentuje svůj názor a pohled na problém, a proto je třeba přistupovat ke zprávám s odstupem a nepřijímat je nekriticky. Studenti tvrdí, že si vybírají informace, které si přečtou. Jako nejčastější zdroje informací uvádějí internet, týdeníky a své známé. Zajímavé je pak přiznání studentky, která říká, že noviny čte pouze pokud se jí zpráva v nich přímo týká, zajímá se tedy o mediální obraz události, které se aktivně účastnila.

Několik studentů připouští, že je studium na FHS UK ovlivnilo v jejich přístupu k občanským aktivitám a dala jim znalosti o fungování společnosti, a to především z historického hlediska. Několik z respondentů jmenuje i absolvované kurzy, které na ně v tomto směru měly vliv. Respondenti chápou prostředí na fakultě jako inspirativní, jelikož jsou v něm obklopeni aktivními lidmi a to jim dodává motivaci k vlastní participaci.

Většina respondentů by se občanské společnosti chtěla aktivně zapojit nebo ve svých aktivitách pokračovat.

5. Angažuje se student/studentka v rámci občanské společnosti?

Studentka 1

Studentka je členem studentského spolku. Účastní se letních workcampů. Chodí k volbám. Zvažovala kandidaturu do Akademického senátu UK, ale tvrdí, že by kandidovala pouze, kdyby bylo málo kandidátů. Aktuální dění se snaží sledovat. Říká, že jejím hlavním zdrojem je jí internet, občas si přečte nějaký článek v novinách, také sleduje své vytipované komentátory a zprávy od kamarádů na Facebooku. Občas sleduje zpravodajské pořady v televizi.

Student 2

Student je aktivní volič. V rámci projektů Evropské unie se nezapojuje, zvažuje ale studijní pobyt v rámci programu Erasmus. Není členem žádného sdružení ani spolku.

Studentka 3

Studentka se angažuje ve studentském spolku, je členkou humanitární jednotky, zapojuje se i v rámci sdružení YMCA, několikrát se zapojila do projektů Evropské unie. K volbám chodí. Studentka se aktivně zapojila i do studentských protestů na jaře roku 2012.

Student 4

Student byl v dětství zapojen do hnutí Skaut, momentálně v žádném sdružení nebo spolku není členem. K volbám chodí. Do žádného Evropského projektu se nezapojil.

Student 5

Student je od dětství členem hnutí Skaut. K volbám chodí. Zapojil se do projektů Evropské unie a zvažuje další účast v nich. Sleduje aktuální dění, a to převážně z internetu a televize. Pokud ho nějaká zpráva zaujme, vyhledává si o ní více informací.

Student 6

Student je aktivní volič, zapojil se do několika projektů Evropské unie, angažuje se převážně v sdruženích a akcích studentské komunity. Rád by se také zapojil do iniciativy, která se soustředí o chod jeho města, podle jeho slov se ale z časových a studijních důvodů zatím do této iniciativy nezapojil.

Student 7

Student je členem studentského spolku Studenti FHS. Byl také ve studentském spolku na ČZU a během studia na gymnáziu byl členem dvou občanských sdružení. Chodí volit. Žádného projektu Evropské unie se nezúčastnil a nemá to ani v plánu.

Student 8

Student je členem dvou studentských spolků, je aktivní volič, projektů Evropské unie se neúčastní. Účastnil se studentské demonstrace na jaře roku 2012.

Studentka 9

Studentka je aktivní volič v rámci politické scény ČR. V akademickém politickém světě se neangažuje. Zúčastnila se protestů studentů na jaře roku 2012. Je členkou několika občanských hnutí. Účastní se akcí pořádaných Evropskou unií a i v budoucnu by se do nich ráda zapojovala.

Student 10

Student je aktivní volič. Rád by se v budoucnu zapojil do nějaké iniciativy.

Student 11

Student je aktivní v několika sdruženích, zapojil se do několika projektů Evropské unie, je aktivním voličem.

Studentka 12

Studentka je členkou studentského spolku a sympatizuje se sdružením, které se politicky angažuje v místě jejího bydliště. Zapojila se do projektu Evropské unie. Je aktivní voličkou.

Shrnutí

Největší aktivitu respondenti výzkumu projevují ve svém přístupu k zastupitelské demokracii - všichni chodí k volbám a tuto činnost považují za důležitou. Většina respondentů se také účastní voleb do Akademického senátu UK. Několik respondentů zvažovalo i svou kandidaturu do něj.

Angažovanost respondentů ukazuje i fakt, že většina z nich je členem/členkou nějakého občanského sdružení. Nejčastěji se jedná o studentské aktivity. Studenti, kteří v současné době nejsou členy žádného občanského sdružení, přemýšlejí o tom, že se do nějakého z nich v budoucnu zapojí.

Většina respondentů se zapojuje do projektů Evropské unie. Mezi respondenty se objevuje také aktivita v rámci protestních akcí na podporu akademických svobod.

4. Analýza navazující na prvotní zpracování výsledků výzkumu

V této části práce se zaměřím na analýzu navazující na prvotní zpracování výsledků výzkumu, která mi pomůže odpovědět na dvě hlavní výzkumné otázky. Nasbíraná data byla porovnána s tezemi o liberální společnosti, liberálním vzdělávání a s tezemi o občanských kompetencích a aktivním občanství, které jsou uvedeny v teoretické části práce.

1. Jak vztah „aktivního“ studenta/studentky bakalářského studia FHS UK k liberálnímu vzdělávání koresponduje s tezemi o liberální společnosti, liberálním vzdělávání a se záměry liberálního studia na této fakultě?

Respondenti chápou jako důležitou součást studia na FHS UK jejich vlastní motivaci a zájem o toto studium, ale i vlastní aktivitu a vytváření sociálních vazeb na fakultě. Patrný je však nejen o zájem o vyučovanou látku nebo o motivaci k získání konkrétních znalostí a dovedností, které fakulta propaguje a na kterých se zakládá – učení se kritického přístupu a práce s odborným textem. Objevuje se zájem o ztotožnění se s ideály, ze kterých fakulta vychází a o ztotožnění se s ideály liberální společnosti. Je jím například ideál všeobecně vzdělaného člověka a myšlenka svobody člověka doprovázená zodpovědností za jeho činy, víra v pokrok založená na schopnosti jedince usilovat o sebeurčení na základě rozumu, jednání jedince podle jeho zájmu, vlastní aktivita, kterou musí projevit každý jedinec v rámci připravených podmínek se záměrem osobně se rozvíjet, ideál otevřené společnosti, posilování identity a svobody a idea kladení vysokých požadavků na jedince.

Liberální studium většinou respondenti chápou jako paletu možností, ze kterých si mohou vybrat a získat všeobecný základ vědomostí, který jim pomůže vytvořit si kritický odstup od informací a naučí je pracovat s nimi. Pod bakalářským studiem na FHS UK chápou učení se na základě písemného projevu a četby, a učení se propojovat jednotlivé

poznatky z různých disciplín. Proto je ve studiu pro ně důležitý i důraz na samostatnou práci. Tyto představy nacházejí podporu i v představách o záměrech studia zmíněnými doc. PhDr. Zdeňkem Pincem a Mgr. Josefem Kružíkem, Ph.D.

Většina studentů se setkala s hlubší spoluprací s jedním učitelem a dá se tedy říci, že má zkušenost s tutorskou činností. Žádný ze studentů tuto spolupráci ale neoznačil za klíčovou v liberálním systému vzdělávání. Tento jejich postoj tak nesouhlasí se zmíněnou definicí liberálního studia, koresponduje však s jeho aktuálním pojetím na FHS UK a s představou Mgr. Josefa Kružíka, Ph.D., která vidí liberalitu studia v rámci jeho modelové struktury. K této struktuře se pak staví respondenti individuálně, převažuje ale souhlas s jejím konceptem jako osnovou studia. Respondenti ale často zmiňují až příliš velký důraz na její dodržování, které je omezuje v jejich svobodě.

Studenti často zmiňují časovou náročnost studia a jeho přesah do volného času, což je v souladu s myšlenkami liberálního studia i s pojetím bakalářského studia na FHS UK. Přesto ale má několik studentů pracovní zkušenosti, jejich získávání se nebrání a věří v kombinovatelnost obojího.

Jako zásadní se jeví také úroveň studia, která by podle všech respondentů měla být vysoká. Tato jejich představa koresponduje s myšlenkou elitního vzdělání v jejím záměru mimořádně náročného studia. S jeho úrovní na FHS UK jsou respondenti spokojeni.

Respondenti výzkumu se nejčastěji vyjadřují k problému anonymity ve studiu. Zdůrazňují svou potřebu být součástí nějakého jednotného celku, a to z různých důvodů. Nejvýrazněji vyznívá argument, že je důležité starat se o své okolí. Většina respondentů se také hlásí k názoru, že sounáležitost studentů v rámci liberálního studia na FHS UK je klíčová pro úspěšné studium, jelikož vytváří osobnější vazbu a vzbuzuje zájem a větší aktivitu studentů ve studiu samotném, které ale chápou velmi individuálně. Avšak také o studentech, kteří společnost v rámci studia na FHS UK nevyhledávají, se často vyjadřují tak, že studium většinou nedodělají. Můžeme tedy říci, že tyto vazby chápou jako prostředek k osobnímu

úspěchu. Tato tvrzení ale vyvažují jiná, která se vážou k jejich osobní touze společenské vazby navázat a pomoci si tím se ve studiu zorientovat a sdílet své rozpaky a zmatek v prvním ročníku. Zdá se, že takové osobní důvody vedou respondenty k tomu, aby vytvářeli vlastní aktivitu v navazování kontaktů, v mnoha případech pak vstoupení do studentského spolku Studenti FHS a účasti na akcích fakulty. Tento jejich přístup tak koresponduje s tezí liberalismu, která považuje osobu za někoho, kdo roste, vyvíjí se a žije ve vztazích s druhými lidmi. Také koresponduje s pojetím sociálních vazeb v teorii Ralpa Darendorfa, kdy sociální vazby považuje za fungující v rámci svobodné společnosti v případě, že jsou *účinně svázaný, ale zároveň nevytváří závislosti* a jsou to také vazby veřejné, společně sdílené, něčím víc než soukromým postojem jednotlivce.

Respondenti jsou do velké míry do studia, jeho struktury i způsobu zainteresovaní a většina si je tohoto faktu vědoma. O studiu na FHS UK proto hovoří s ohledem na vlastní zkušenost a většina připouští, že takový způsob nemusí být jediný a zaručený pro existenci člověka na FHS UK. Respondenti připouštějí možnost, že se studium na FHS UK dá absolvovat i jiným způsobem, se kterým ale nesouhlasí a odmítají se s ním ztotožnit.

2. Jak vztah „aktivního“ studenta/studentky k liberálnímu vzdělání na FHS UK koresponduje s občanskými kompetencemi a projevy aktivního občanství?

Respondenti pojem občanská společnost chápou jako důležitou součást demokratické společnosti. Jdou vstříc jejím cílům jako je např. zajištění si obživy, dobrého života, zapojení jedince do politického dění, obecné blaho, zodpovědné jednání, aktivní účasti jedince a právo aktivního vyjadřování – toho pak nejčastěji využívají především pomocí volebního práva, někteří z respondentů i práva shromažďování, připojení se k občanské organizaci, možnosti individuálních iniciativ. Respondenti zároveň uvažují o svobodě tisku a s tím spojenými úskalími v interpretativnosti zpráv a jejich možných skrytých významů.

Studenti chápou jako hlavní cíl studia získání všeobecného základu vědomostí, který jim usnadní orientaci ve světě a životě. Jako součást

takového vzdělání pak chápou učení se *kritickému přístupu a práci s informacemi*. Často zmiňují rozšiřování vlastních obzorů, které vede k uvědomění si velkého množství možností. Několik studentů pak zmiňuje, že jim tato znalost pomohla k tomu, aby byli více *tolerantní a otevření* k názorům ostatních a uměli uznat, že jejich pohled na problém nemusí být jediný správný.

Volnost ve studiu označují za jeho důležitou součást, která učí studenty být zodpovědní za jejich činy a tuto zodpovědnost si uvědomovat. Volnost také znamená umění rozhodovat se. Studenti ve většině přišli na FHS UK najít svou cestu a odpovědi na otázky, které je zajímaly. Forma studia pro ně zpočátku nebyla zásadní a neměli o ní větší povědomí. Většina respondentů zmiňuje, že je lákala především šíře studia a možnost neomezovat svůj zájem na jeden obor. V rámci hledání si svého vzdělání ale byli nuceni se rozhodovat o tom, jakou cestou se ve studiu vydají. Toto *rozhodování* pro ně představuje proces hledání.

Respondenti *se zajímají o aktuální dění ve společnosti*, ačkoliv forma jejich zájmu se dá také považovat za specifickou. Respondenti se totiž aktuálnosti spíše vyhýbají a soustředí se na menší počet zpráv, které se ale snaží nějakým způsobem reflektovat.

Evidentní je jejich *zájem se participovat*. Studenti se nejvíce projevují ve studentském prostoru a v dění na fakultě. Jako své důvody k tomu zmiňují potřebu studentské základny jak pro studijní, tak pro osobní potřeby. Tento zájem ale není pravidlem, někteří respondenti výzkumu se takové participaci na fakultě vyhýbají, avšak zároveň nevyklučují zapojení se do nějaké občanské organizace v budoucnu. Respondentům je bližší postoj zaměřený na aktivitu v jejich bezprostředním okolí a užitečný pro ně samé. Někteří z nich pak zmiňují i přesah tohoto záměru pro celou společnost, o kterém ale mluví spíše nejistě.

Postoje respondentů ve většině souzní i s projevy aktivního občanství. Ne všichni respondenti jsou členem nějakého občanského sdružení, ale ve většině se tomu nebrání. Je jim blízká snaha o individuální vytváření názorů. Většina se zajímá o dění ve společnosti a to prostřednictvím svých známých nebo médií. K nejčastěji zmiňovaným médiím pak patří sociální

sítě, internetové deníky a tištěné týdeníky, které respondenti oceňují především pro jejich nabídku zpráv zařazených do širších kontextů.

Několik respondentů zmiňuje i absolvované kurzy FHS UK, které je přiměly přemýšlet nad potřebou aktuální dění sledovat s odstupem. Objevily se i názory, že FHS UK je nakloněna tezí občanské společnosti a může sloužit jako dobré prostředí pro učení se svého místa v jejím rámci.

Závěr

Záměrem práce bylo vytvoření materiálu, který by mohl přispět k diskuzi o liberálním studiu a o studiu na FHS UK. Dalším cílem práce bylo podat výpověď o postojích a přístupech jedinečné skupiny studentů FHS UK k liberální formě studia a jejich postojích k občanské společnosti.

V teoretické části proto byly představeny teze o liberální společnosti a vzdělávání a také o občanské společnosti, občanských kompetencích a občanské aktivitě, které sloužily jako měřítko pro vyhodnocování výzkumu. Byla představena i struktura a cíle studia FHS UK a míra liberaly ve studiu v ní.

Pro výzkum se podařilo získat - z hlediska možností pro realizaci a zpracování výzkumu - optimální počet respondentů, kteří splnili předem stanované podmínky a kritéria pro účast ve výzkumu a také velké množství primárních dat. Výběr vzorku se opíral především o můj vlastní úsudek založený na zkušenosti se studiem a na případném doporučení jiných studentů.

Výzkum zaznamenal od svých prvních momentů několik změn, které se projeví v jeho konečné podobě. Získaná data ale splnila daná očekávání, a proto byla do výzkumu zařazena. Jejich odlišná forma nicméně byla v práci reflektována.

Výsledky výzkumu byly prezentovány v rámci představení primární analýzy a analýzy navazující na prvotní zpracování výsledků výzkumu a jsou uvedeny v praktické části práce. Výsledky přinesly informace o postojích a názorech studentů k liberálnímu vzdělání na FHS UK a občanské společnosti.

Závěrem je ale třeba znovu zdůraznit, že se tyto výsledky nedají generalizovat na celou skupinu studentů FHS UK. Jednalo se o výzkum zaměřený na jedinečnou skupinu studentů, která zaujímala aktivní a pozitivní přístupy ve vztahu ke studiu na FHS UK. Tyto jejich postoje se pak projeví i v jejich postojích ke společnosti - z výsledků je patrný zájem studentů starat se o své okolí a zajímat se o otázky společnosti. Respondenti výzkumu jsou aktivní nejen v jejich vztahu ke studiu, ale také v hledání

a vytváření příležitostí pro aktivitu v občanské společnosti na půdě fakulty. Z tohoto hlediska by jistě bylo zajímavé věnovat se i tématu, jakým způsobem FHS UK prezentuje společenská témata a nakolik může mít studium na ní vliv na studentův postoj k společenským otázkám.

Výsledky výzkumu nehledají frekvenci ve výskytu skutečností, ale vztahy konkrétních studentů k liberální a občanské společnosti popisují. Záměrem bylo témata, která se v těchto vztazích objevují, rozkrývat. Tato práce se také netají tím, že výklad vybraných témat záměrně vychází jen z určitých titulů, které získaná fakta podírají takovým teoretickým základem, který je s nimi v přímém vztahu a lépe je tak vysvětluje.

Seznam literatury

- ARISTOTELES. *Etika Nikomachova*. In: *Velký sociologický slovník: I. svazek A-O*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1996, 747 s. ISBN 80-718-4164-1, s. 1254.
- ARISTOTELES. *Politika*. In: *Velký sociologický slovník: I. svazek A-O*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1996, 747 s. ISBN 80-718-4164-1, s. 1201.
- AUSPITZOVÁ, K. *Občanská ctnost: sobečtí a nesobečtí občané*. In: BANFIELD, E. C. *Občanské ctnosti*. Praha: VICTORIA PUBLISHING, 1995, str. 21.
- BANFIELD, E. C. *Občanské ctnosti*. Praha: VICTORIA PUBLISHING, 1995.
- BERTRAND, Yves. *Soudobé teorie vzdělávání: texty z konference Čtením ke vzdělání, pořádané občanským sdružením Centrum Čítárna, Společností pro podporu a rozvoj čtenářství (CzechRA), Katedrou primární pedagogiky a Katedrou české literatury UK PedF v Praze dne 28.11.2003*. 1. vyd. Editor Radka Wildová. Praha: Portál, 1998, 247 s. Pro studia, 1. ISBN 80-717-8216-5, s. 16, 208-220, 212, 220.
- BĚLOHRADSKÝ, Václav, Jiří V MUSIL a Josef NOVÁK. *Občanská společnost: texty k semináři*. Vyd. 1. Praha: Grada, 1997, 31 s. ISBN 80-716-9497-5. s.3, 4, 3-14.
- COKER, F. W.: *Some Present-day Crisis of Liberalism*, In: *Velký sociologický slovník: I. svazek A-O*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1996, ISBN 80-718-4164-1, s. 570.
- DAHRENDORF, Ralf. *Fragmente lines neuen Liberalismus*. In: *Velký sociologický slovník: I. svazek A-O*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1996, ISBN 80-718-4164-1, s. 570.
- DAHRENDORF, Ralf. *Svoboda a sociální vazby. Poznámky ke struktuře argumentace*. In: MICHALSKI, Krzysztof. *Liberální společnost: [sborník příspěvků z konference v Castel Gandolfo 1992]*. Vyd. 1. Překlad Otakar Vochoč. Praha: Filosofia, 1994, 189 s. ISBN 80-700-7063-3, s. 14, 9-16.
- DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum, 1993. ISBN 80-7184-141-2, s. 315-316, 317.
- doc. PhDr. Zdeněk Pinc, In: PINC Zdeněk; SOKOL Jan, přednáška: *Předletní škola 5. 6. 2009 pro prváky SHV*, nahráno: 5. červen 2009.

EZZEDDINE, P.; HEŘMANSKÝ, M.; NOVOTNÁ, H.; SEIDLOVÁ, G.; ŠTOVÍČKOVÁ, M.; VAŇKOVÁ, M. *Etika výzkumu. Etika ve společenskovědním výzkumu*, FHS UK, Praha, 2009/2010, e-learningový kurz.

Fakulta humanitních studií UK Praha / Faculty of Humanities CU Prague [online]. Text akreditace. Poslední aktualizace 4.4.2012. Dostupné na World Wide Web: <<http://fhs.cuni.cz/FHS-105-version1-SHVakreditaceweb.pdf>>.

Fakulta humanitních studií UK Praha / Faculty of Humanities CU Prague [online]. Výroční zpráva o činnosti fakulty za rok 2011 a Dlouhodobý záměr UK FHS na období 2011-2015. Poslední aktualizace 4.1.2013. Dostupné na World Wide Web: <http://fhs.cuni.cz/FHS-71-version1-VZ_2011.pdf>.

Fakulta humanitních studií UK Praha / Faculty of Humanities CU Prague [online]. Poslední aktualizace 4.4.2012. Dostupné na World Wide Web: <<http://fhs.cuni.cz/FHS-71.html>>.

Fakulta humanitních studií UK Praha / Faculty of Humanities CU Prague [online]. Studium humanitní vzdělanosti, Informace o uplatnění absolventů. Poslední aktualizace 4.4.2012. Dostupné na World Wide Web: <<http://fhs.cuni.cz/FHS-39.html>>.

GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Vyd. 1. Praha: Argo, 1999, 594 s. ISBN 80-720-3124-4, s. 39-40, 60, 562.

HEŘMANSKÝ, M. *Kvalitativní analýza, Redukce a analýza dat: Úvod do sociálněvědných metod*, FHS UK, Praha, 2009/2010, e-learningový kurz.

HENDL, J.: *Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN: 978-80-7367-485-4, s. 167-169, 149, 210, 337-342.

JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001, 285 s. ISBN 80-717-8535-0, s. 104.

JANOUSEK, Jaromír. *Skupinová identita jedince a identita skupiny v procesu globalizace: Referát na konferenci FSV a FF UK Rozvoj české společnosti v Evropské unii*. In: [online]. 2004. vyd. [cit. 2012-10-31]. Dostupné z: veda.fsv.cuni.cz/doc/KonferenceRCS/psych_janousek.doc

KONOPÁSEK, Zdeněk (1997) *Co si počít s počítačem v kvalitativním výzkumu: program ATLAS/ti v akci*. Biograf (12): 71-110.

KOPECKÝ, Martin. *Sociální hnutí a vzdělávání dospělých: aktivní občanství jako cíl pro celoživotní učení*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2004, 131 s. Andragogika. ISBN 80-864-3296-3, s. 23-24.

MICHALSKI, Krzysztof. *Liberální společnost: [sborník příspěvků z konference v Castel Gandolfo 1992]*. Vyd. 1. Překlad Otakar Vochoč. Praha: Filosofia, 1994, 189 s. ISBN 80-700-7063-3, s. 9-16, 17-53.

NOVOTNÁ, H. Úvod do společenskovedních metod, FHS UK Praha, 2009/2010, *Výběrové strategie*, e-learningový kurz.

PRUDKÝ, L., PABIAN, P., ŠIMA, K. *České vysoké školství. Na cestě od elitního k univerzálnímu vzdělávání 1989–2009*. Praha: Grada, 2009. 168 s. ISBN 978-80-247-3009-7, s. 16-19.

PRUDKÝ, Libor. *Studie o hodnotách*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, 236 s. ISBN 978-807-3802-660, s. 130-140.

SHILS, E. *Občanský étos a občanská společnost*. In: BANFIELD, E. C. *Občanské ctnosti*. Praha: VICTORIA PUBLISHING, 1995, s. 11, 19, 9-20.

SKOVAJSA, M. a kol. *Občanský sektor. Organizovaná občanská společnost v České republice*. Praha: Portál, 2010, ISBN 978-80-7367-681-0, s. 63, 62-86.

SOKOL, Jan. *Filosofická antropologie: člověk jako osoba*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002, 222 s., ISBN 80-717-8627-6, s. 196, 197, 198, 145- 196.

SOKOL, Jan. *Malá filosofie člověka: Slovník filosofických pojmů*. 2., rozš. vyd. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 1996, 251 s. ISBN 80-860-3904-8, s. 47, 49, 43-51.

ŠŤOVÍČKOVÁ, M., Úvod do společenskovedních metod, FHS UK Praha, 2009/2010, *Úvod do empirického výzkumu*, e-learningový kurz.

TYLOR, Charles. *Liberální politika a veřejnost*. In: MICHALSKI, Krzysztof. *Liberální společnost: [sborník příspěvků z konference v Castel Gandolfo 1992]*. Vyd. 1. Překlad Otakar Vochoč. Praha: Filosofia, 1994, 189 s. ISBN 80-700-7063-3, s. 48, 49, 17-50.

Velký sociologický slovník: I. svazek A-O. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1996, 747 s. ISBN 80-718-4164-1, s. 570, 697-698, 1202-1202, 1254-1255.

VysokeSkoly.cz. VysokeSkoly.cz [online]. 200-2013 [cit. 2013-01-07]. Dostupné z: <http://www.vysokeskoly.cz/akademicky-slovník/heslo/ects-kredit>.

Přílohy

1. Tabulka počtu studentů za rok 2010 – 2012

	Přihlášek	Dostavilo se	Přijato celkem	Zapsáno	Přihlášek	Dostavilo se	Přijato celkem	Zapsáno	Přihlášek	Dostavilo se	Přijato celkem
rok	2010			2011				2012			
FHS B-HS SHV	2303	2165	945	550	2103	1949	882	556	1981	1804	907
FHS B-HS SHVK kombin.	574	482	237	206	600	514	237	200	534	449	208
Absolventi											
rok	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
FHS B-HS SHV	95	125	118	153	170	194	161	197	162	161	152
FHS B-HS SHVK kombin.			2	5	11	17	23	20	40	41	28
Počty studentů do matriky k 31. říjnu daného roku											
rok	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
FHS B-HS SHV	1082	1271	1339	1438	1550	1508	1605	1684	1722	1637	1684
FHS N-EOP SKE	27	37	38	33	41	45	45	47	58	64	73

2. Přepis rozhovoru s proděkanem pro studijní záležitosti Mgr. Josefem Kružíkem, Ph.D. ze dne 22.5.2012

Co je hlavní náplní studia?

Věcně je náplní studia jednota šesti diskurzů, které se tady učí: filosofie, historie, sociologie, ekonomie, psychologie a antropologie. Teoretický základ studia je složen z úvodních a souborných zkoušek a předpokládá se, že student z jednoho diskurzu napíše bakalářskou práci. Vedle toho jsou tu tři další moduly, jejichž role je ale ve studiu jiná, než těch třech teoretických, které v sobě subsumují všech šest diskurzů.

Student by měl získat určitou kompetenci ve všech těchto šesti diskurzích. Student získá kompetenci v elementární rovině, kterou zajišťují úvodní a souborné zkoušky. To je minimum. V jednom diskurzu si pak vybuduje kompetenci zbytnější, na kterou se specializuje a napíše na ni diplomovou práci.

To, co je na studiu zajímavé, je jeho liberální charakter. Student si může poměrně pružně přizpůsobovat to, co studuje svým potřebám a je tedy na něm, na který z diskurzů se zaměří víc a na který míň. Fakulta ale garantuje, že bude mít minimální znalosti dané úvodní a soubornou zkouškou, které ale jsou poměrně dost náročné, a že v tom jednom diskurzu se naučí základní elementární metody vědecké práce. Mezitím je ale spousta stupňů volnosti, ve kterých si student může volit.

Jaké vzdělání student získá během studia?

Věcná náplň je, že získá znalosti na úrovni souborné zkoušky ze šesti diskurzů a v tom diskurzu, ve kterém píše závěrečnou práci, by měl být dobrý.

Ideová rovina odpovědi je ale jiná. Člověk by tady měl v jistém smyslu dospět. Tím nechci říct, že by sem přicházeli malé děti a vycházeli dospělí lidé, to by měla být záležitost střední školy, student by ale měl brát život jiným způsobem potom, co školu vystuduje, než když do ní přijde. Měla by se mu zde nabídnout větší škála významů a ze světa by se mu měly

nabízet bohatší možnosti. To je hlavní přidaná hodnota, kterou s sebou studium nese.

S tím souvisí ještě jedna věc. Během studia vzniká určitý nárok na svobodu a odpovědnost člověka. Svobodu vám tady nikdo nevezme. Děláme všechno proto, aby lidem zůstala svoboda. Ale svoboda je těžká, takže tady nikdo nic nedostane zadarmo, studenti se musí snažit a být odpovědní za to, co dělají.

Proč by měl člověk čelit svobodě a odpovědnosti už během studia?

K tomu stejně jednou dojde. Nelze tomu utéct, když člověk nejde třeba do vězení. A je dobré, když je člověk s touto situací konfrontovaný dřív, než když pak už nemá na výběr. Smyslem školy je přeci chránit, a sice chránit před světem práce a boje. Přitom studium je určitý boj a je to práce. Výhodou je, že je to boj a práce v rámci určitých pravidel, což ve světě mimo školu moc není. Člověk, který ze školy vyjde s takovou zkušeností, by mohl mít život jednodušší.

A ukazuje se, že ho o něco jednodušší má. Když se podíváme na statistiky Úřadu práce (ÚP), tak naši studenti, kteří absolvují, tam nevysedávají. Dokáží si svůj život zařídit. Jsou činorodí a nečekají na to, co jim kdo dá. Ve statistikách ÚP jsme mezi fakultami nejlepší, v jiných věcech mají ostatní fakulty a školy náskok, ale v zaměstnanosti jsme na tom moc dobře.

Vždy říkám, že studium je teoreticky-liberální. Nenese s sebou příliš takových věcí, které se dají snadno zpeněžit. Studium je hlavně koncipované tak, aby to byla co nejlepší příprava na navazující magisterské studium, které odchází studovat asi 80% studentů, ať už na Univerzitu Karlovu (UK), jiné univerzity nebo do zahraničí.

Je tu ale i část lidí, kteří už nějaké zaměstnání mají a nejdou studovat s tím, že chtějí nějakým způsobem pracovat na svém profesním zaměření, protože svoji profesní kariéru už mají rozjetou. To jsou třeba kombinovaní studenti. Řada lidí je v pozicích, kdy jejich intence, se kterou jdou studovat, není intence ta, že si jdou vylepšit svoji pozici na trhu práce. Jdou studovat proto, aby se něco dozvěděli a něco se naučili. Ale jsou tu i ti, kteří potřebují bakalářský diplom k tomu, aby si udrželi nebo vylepšili

svoji pozici v zaměstnání. Řada z nich je ale často zklamaná, když zjistí, že získat diplom tady není zadarmo.

Jaké kvality by měl student získat během studia? Co to znamená „být lepším člověkem“?

Člověk by měl být činorodý, unést svobodu a být odpovědný za to, co dělá. Nestát nikde s nataženou rukou a čekat, co mu kdo dá. Nikdo vám totiž nic nedá.

Měl by si odnést i kritické myšlení, které má dvě komponenty. Jedna z nich je taková, aby získal určitou imunitu vůči všem různým demagogům. Aby měl určitý reflex přistupovat k autoritám, nebo těm, kteří se za ně vydávají, kriticky. Současně ale musí být schopen náležitého vztahu k autoritám, získat určitou noblesu, která vede člověka k tomu, že se k autoritám nechová jako hulvát, ale že jim prvoplánově nepodléhá. To je velmi významná kompetence.

Měl by se student ubírat nějakým směrem, profilovat se v některém z modulů?

Poměrně brzy, řekněme po prvním roce, by měl student zjistit, co ho baví. Když ho nebaví nic, nebo ho baví všechno, tak tu školu pravděpodobně nedokončí nebo to bude mít velmi těžké. První ročník je věnovaný tomu, aby student ohledal terén společenských věd. Měl by zjistit, o které věci má zájem a o které ne. Ale zároveň musí splnit i předměty, o které zájem nemá - nebo alespoň to minimum úvodních a souborných zkoušek, které je ale nastavené docela vysoko. I když vás nezajímá historie a zaměřujete se na filosofii, tak si stejně musíte načíst knihy na zkoušku z historie.

Člověk, který přijde ze střední školy, nemá představu o tom, jak společenské vědy vypadají, to se asi dozví až tady při nějakém tom prvním přiblížení. Pak je to otázkou, zda přeskočí jiskra, která se pak živí sama sebou. Když člověk má zájem o nějakou věc, tak mu to jde samo. Když zájem nemá, musí se do ní nutit a jde to těžko.

Dítě, když jí dort, mělo by nejdřív sníst korpus a pak tu třešinku, a takový je systém studia i na FHS. Podle Descarta je smyslem filosofie zdraví. Zdraví přístup je důležitý. Člověk musí začít tím, co ho nebaví

a do čeho se musí nutit. Věci, které chce rozvíjet a chce dělat, si musí nechat nakonec a později se v nich realizovat a ukázat, že je v nich dobrý.

Proč má člověk studovat všechny sociální vědy najednou?

Je to studium humanitní vzdělanosti, je nespecifikované, dává člověku prostor rozmyslet si, jestli je jeho talent vůbec v téhle oblasti. To je dost důležité. Máme hodně studentů, o kterých jsem přesvědčený, že jsou pracovití a pilní, ale byli by třeba dobří právníci, medicí, chirurgové. Jejich talent nespočívá v tom, aby byli dobří filosofové nebo antropologové. To by měl člověk během prvního roku zjistit. V prvním ročníku má člověk možnost seznámit se s jednotlivými diskurzi na dobré úrovni a rozmyslet se, co z toho.

Navíc jednotlivé humanitní a společenskovední disciplíny mají různě dlouhou historii, ale nějak k sobě patří a můžou mezi nimi vznikat různé zajímavé synergie. Fakulta tomu poskytuje určitý prostor. Je to znát třeba i na bakalářských pracích, kde se tato obecná kompetence zúročuje, občas i špatně. Stává se, že student napíše esej, která nemá hlavu a patu a je vidět, že se na FHS naučil od všeho trochu a nic pořádně. Takových případů ale není moc.

Ale když je tu třeba bakalářka na historické téma a student tam použije termín podvědomí, tak ví, co to znamená a k čemu to odkazuje a nepoužívá ho svévolně a vulgárně. To je určitá kompetence, kterou v nás studenti mají a která je jedinečná. To, že můžou vznikat takové synergie a že vznikají, je na závěrečných pracích vidět. Když jde člověk po FHS studovat třeba sociologii, tak už to, že má přečteno třeba dvacet dobrých filosofických knih, je vklad, který se mu vyplatí. Když na magisterském programu studuje jednu disciplínu, je schopen nahlížet na problém z různých perspektiv.

Co by pro studenta mělo znamenat jeho studium?

Studoval jsem ho sám, takže bych spíše odpověděl za sebe. S odstupem dvaceti let to znamená velmi příjemně strávené tři roky ve společenství dobrých lidí. V takovém společenství, které je tvůrčí a kde lidi zajímá, v čem jste dobrý. Později se vám může stát, že už se vám

to nikdy nestane. Je to hodně o pocitu sounáležitosti lidí mezi sebou a spolupráci.

Jaký by měl být absolvent FHS?

Měl by si odnést určité kompetence – vědět třeba co je to ideál u Platóna a umět vyjmenovat Aristotelovy kategorie, rozlišit první a druhou podstatu, vědět, jaký je rozdíl mezi jsoucнем a bytím u Martina Heideggera, rozdíl mezi nevědomím a podvědomím a taky bude umět zkritizovat třeba neoliberální ekonomii. To jsou kompetence, které si student asi opravdu odnese, ale není to to podstatné. Podstatné jsou právě ta svoboda, odpovědnost, kritické myšlení, schopnost náležitýho vztahu k autoritám a další.

Tradičně je hlavním smyslem vzdělávání ontologická valorizace lidské společnosti. Nejvíce nezaměstnaných je mezi lidmi, kteří mají vystudovanou ekonomii a IT. To je zajímavé, protože z takovýh škol si člověk odnese masivní zásobu kompetencí. Proč jsou takový lidé na Úřadu práce? Jedním z důvodů je, že mají úplně jinou představu o tom, co jim má svět nabídnout. Jsou z toho frustrovaní a jdou si ji vyvzdorovat na Úřadu práce. To, že máte nějaký papír, který vás pasuje na odborníka na určitou kompetenci, vám většinou práci nezajistí. Druhá věc je, že dělat věci z krátkodobého profítu je špatně. Mnoho rodičů racionální úvahou vedou dítě k tomu, aby se naučilo něco pořádného, a tím myslí právě nějakou kompetenci konkrétního typu, které jsou třeba v informační technologii nebo ekonomii. Takovou úvahu ale udělá lidí strašně moc. V Americe existuje organizace, která se jmenuje NetSlave a sdružuje nezaměstnané odborníky v informační technologii a programování, kteří neseženou práci v oboru nebo v tom finančním ohodnocení, které by si představovali. Lidé, kteří studují humanitní vzdělanost, mají kompetence nastavené jinak. Mají třeba menší očekávání, spokojí se s málem, nejsou frustrovaní, nenudí se a umí se učit. Můžou dělat leccos, leccos dělají a jsou v tom úspěšní. Nejsem ještě tak starý, ale svět se za těch dvacet let, co si pamatuji, změnil úplně neuvěřitelně. Moji rodiče si mysleli, že nejlepší by pro mě bylo, kdybych se stal učitelem matematiky a fyziky, protože to jsou předměty, které jsou politicky neutrální, navíc děti budou vždycky, takže budu mít

vždycky práci a je to víceméně slušné zaměstnání. Ale podívejte se, jak to dnes v tom školství vypadá. Určitě je to myšlení s dobrými úmysly a na základě racionálního zhodnocení situace a zkušenosti mých rodičů. Ale všechny premisy, na kterých to bylo vybudované, najednou přestaly platit. Nikdo nedohlídne do všech konců. Ti, co vystudují tuto školu, jsou připraveni skoro na všechno a s tím se asi v životě neztratíte. Naši absolventi by tedy měli být adaptabilní, což dnes málokdo je. Proto musí být i studium těžké, aby se tomuto naučili.

Proč má existovat „fakulta hledající smysl“?

Aby ten smysl někdo hledal, ten se sám nenajde! Mně se toto označení náhodou líbí. Ono je napůl posměšné, ale napůl ne. Kdo smysl nehledá? Mám mít přístup takový jako „já všechno vím, všemu nerozumím a všechno ostatní jsou blbosti“?

Fakulta humanitních studií je tady proto, že jsou lidi, kteří mají o tenhle typ vzdělání zájem. Navíc je v tom i hodně úspěšná. Každý rok nám roste počet uchazečů a procento lidí, kteří po přijetí přijdou k zápisu. Je tu hodně ukazatelů, které říkají, že se fakultě daří. Asi je tu nějaká poptávka společnosti po takové fakultě a FHS ten zájem pokrývá. Kdyby ho nepokrývala, byla by tu jiná škola, která by to dělala. Tato fakulta nabízí nějaký statek a hodnotu, která je pro lidi zajímavá a kterou chtějí.

Jaké místo zaujímá FHS v dnešním světě?

Budoucí elita společnosti nastavuje normy, podle kterých v budoucnu společnost bude fungovat. V tomhle ohledu je nebezpečná třeba kauza plzeňské univerzity. To, že se krade na univerzitě a dělají se tam podvody nehorázného typu, je nebezpečnější, než že se krade v celé společnosti. Fakulta má své místo na UK a ve společnosti, protože vychovává lidi, kteří mají potenciál se stát elitou, a změnit společnost, která tady je. Faktem je, že FHS existuje jen deset let. Ale už jsou tu lidi, kteří můžou mluvit o tom, jaký význam pro ně studium mělo. Když jsem se jich ptal, je až fascinující, jak naši absolventi stoupají na společenských žebříčkách, kolik z nich pracuje třeba v různých orgánech Evropské Unie. Čas ukáže.

3. Přepis rozhovoru s proděkanem pro záležitosti studentů, doc. PhDr. Zdeňkem Pincem ze dne 23.5.2012

Co je hlavní náplní studia?

Na letní škole vždy říkáme s profesorem Sokolem, že liberální studium je původně anglosaský a francouzský program pro syny a později i dcery gentlemanů, tedy elity společnosti, která se nebude živit prací svých rukou. V dívčích částech společnosti to znamenalo například u ruských běloruček, šlechtických dcerek, že musely umět dobře francouzsky, hrát na piano, tančit a mít vybraný vkus. Ve vysoké polytechnické škole, kterou založil Napoleon pro vojenské důstojníky svého císařství, se zase doplňovala výuka matematiky, která byla nezbytná, protože dráha střely z kanónu se musela vypočítat, a tudíž důstojníci museli být vysokoškolsky vzdělaní. Když už ale měli maršákovskou hůl, tak se na to také museli připravit – museli umět tančit, mít vybrané společenské chování a vedle matematiky se museli také naučit konverzovat. Já to sice říkám tak trochu zlehčujícím způsobem, ale v zásadě je to tak, jak říká pan Sokol: hlavní, co se tady snažíme lidi naučit, je číst a psát. Zejména u novinářů to vždy budí velký podiv, protože mají pocit, že oni už to dávno umí. To je velký omyl, číst a psát umí poměrně málo lidí. Zejména když musí číst a psát ve více jazycích, nejméně ve dvou, tak si teprve uvědomí, co to je za problém. Ne, že by naše škola nechtěla naučit praktické problémy, ale nechce je učit řešit nějakým předstíraným konkrétním způsobem.

V zásadě to, co se od absolventa bakalářského studia očekává, je dvojí uplatnění elementární gramotnosti. To první je, že máte nějaký soubor textů, který vám předložím, materiál, který vám dá nějaký váš nadřízený, a řekne: „Udělejte mi z toho do týdne šéfovský papír.“ To jest: přečtěte to, nic důležitého nevynechejte, nic nepopleťte, ale ať je to na dvě stránky formátu A4. To je jeden typ úkolu, který mi vás tady nepochybně učíme a vždy jsme si zakládali na tom, že tohle se tady naučí každý. Druhá věc je, že vám šéf řekne: „Podívejte, tady mám deset bodů na dvě stránky a potřebuji mít

do zítra půlhodinový projev pro bankéře.“ Od toho tam je člověk, aby ten úkol šéfovi připravil. Představa, že si přečte všechny ty materiály šéf sám, je šílená, protože to se nedá stačit. Když se profesor Jan Sokol stal ministrem školství, tak první věc, kterou zjistil, že ministerstvo naprosto postrádá, je taková skupina úředníků, nikdo nebyl k tomuto úkolu vycvorený.

Proto se snažíme žáky zbavit strachu před matematikou. Protože oni vyrostli v odporu proti matematice a teď už jsou ve věku, kdy je nikdo z matematiky nebude zkoušet. Měli by ale pochopit, o co všechno se připravují. Mnozí z nich u nás matematice přišli na chuť, protože se neučí technika počítání, ale učí se historické souvislosti a tematizace problému, to je dost důležitá záležitost.

Stejně tak je důležité, aby si lidé zvykli, že se nebudou učit z učebnic nebo snad ze sešitů jako na střední škole, ale že si ty učebnice musí z přečtené látky průběžně vytvářet – každou knihu pokud možno konspektovat, aby se v případě potřeby vraceli k tomu svému konspektu. Když opakovaně zjistí, že si konspekt udělali náležitě, tak potom jsou na jakoukoliv zkoušku přípravitelní řekněme za týden až dva. Já vím, že dnes je mezi vysokoškoláky rozšířená představa, že na takovou zkoušku se člověk má být schopen připravit za několik hodin, ale to je velká inovace, to se za dob mého mládí považovalo za šílenství, že by někdo něco takového mohl zkusit. Bez toho, že si to průběžně připravujete, to není možné. To se snažíme žákům vštípit ne tak, že jim to někdo stále dokola opakuje. Snažíme se, aby už v průběhu studia zjistili, že kdo tohle udělal, tomu se to vyplatí. Je normální, že se to povede jen u menšiny. Mně osobně nikdy nevadilo, že máme největší propadovost na Karlově univerzitě, že jsme v tom překonali i Mat-Fyz. Mnozí jsou ke studiu povolání, a já jsem vždy byl zastáncem názoru, že každému se má poskytnout šance, dokonce i opakovaně, ale málokterí jsou vyvolení, že by se jim mělo slevit z nároků.

Bohužel stále méně je vysokoškolské vzdělání chápáno jako vzdělání pro elitu a stává se z něj vzdělání pro masu. V důsledku toho, když porovnáme začátek minulého století, kdy vysokoškolským

vzděláváním procházelo jedno procento populace, dobu téměř před půlstoletím, kdy jsem studoval i já, kdy studovalo téměř deset procent populace, a dnešní dobu, kdy se předpokládá, že šedesát a více procent populace má projít vysokoškolským vzděláním, tak v kvalitě vysokoškolského vzdělání musí být v lepším případě velká diference, v horším a normálnějším případě strašný pokles úrovně vzdělávání.

Nám se na začátku 90. let, v době ještě IZV, podařilo využít revoluční situace, kdy se daly udělat věci, které se za standardního běhu uskutečnit nemůžou. To byl takový malý zázrak. Myslím, že se nám podařilo vytvořit školu, která ve světě, který ztotožňuje vzdělání s kvalifikací, vzdělání od kvalifikace odlišuje, a zejména na bakalářském stupni, tedy v pravém opaku, než si myslí jinde. Studium je orientováno směrem na vzdělání s tím, že vzdělaný člověk se uplatní kdekoliv a kdykoliv, že se naučí se učit a to, co od něj budou potřebovat, se naučí, až mu řeknou, co konkrétně od něj chtějí. Jestliže někdo říká, že škola může studenta připravit pro život, tak je to buď lhář anebo nevědomec. Než student dostuduje, to, co bude ve společnosti potřeba a bude moderní, bude něco úplně jiného, než v době, kdy studium začínal. Myslet si tedy, že se ve škole naučím něco, co jednou budu v životě potřebovat, je veliký omyl. Ve škole se musím naučit, abych se v každé situaci uměl naučit, co budu potřebovat.

To jsem se dozvěděl kdysi v dávných dobách, kdy jsem se musel v poměrně pokročilém věku naučit být programátorem. Při té příležitosti jsem si přečetl interview, které poskytl novinářům na žádosti amerických univerzit jeden z ředitelů tehdy téměř monopolní firmy, která výpočetní technice dominovala, tedy z IBM. Dotaz zněl: „Ptají se nás rektori univerzit, jaké programovací jazyky mají naučit své studenty, aby se potom snáze uplatnili na pracovištích IBM.“ Ředitel mu řekl, že to je jedno, že ten jazyk, který budou potřebovat, je naučí během dvou tří měsíců, a že oni ani neví, který bude potřeba. Důležité je, aby jim neposílali hloupé lidi, naučili je programovat, ne programovací jazyky, a udělali z nich vzdělané lidi, aby se byli schopní naučit. To byla polovina 70. let. Já s tím sám mám zkušenost, několikrát jsem měnil zaměstnání z vnějších příčin. To vzdělání, kterým jsem prošel se svými kolegy, to nám vždy pomohlo se v každé

situaci nějak adaptovat. A to je asi smysl každého vzdělání. Ne, že někdo studuje na to, aby se stal traktoristou, tedy přídatným zařízením nějakého soustrojí.

Ona komunistická otázka čím budu, tedy který stroj doplním na výkonnou jednotku, to je špatně položená otázka. Lépe je položená otázka „Kým budu?“, ale ta je zodpovězena Janem Nerudou, který říká, „Vším, čím jsem byl, jsem byl rád.“ Aby člověk mohl být něčím nebo někým rád, tak musí být schopný se to naučit. To je asi smysl naší školy.

Říkáme, že je to škola pro ty, kteří se nebudou živit prací svých rukou, a zároveň říkáme, že je to škola pro nezaměstnané, protože civilizace se vyvíjí tak, že zkušenost být nezaměstnaný, tedy nemít zabezpečené místo u nějakého stroje nebo instituce, bude čím dál častější a bude patřit k normálnímu způsobu života. Je potřeba vychovávat lidi, aby si na tenhle způsob života velkého ohrožení a ztrát životního smyslu zvykli a aby se mu naučili čelit. Vychovávat lidi, kteří nebudou mít zabezpečené místo, je těžší než to, co chtějí vaši rodiče - abyste chodili na takovou školu, která vám zaručí co nejteplejší místo. To už dneska nemůže nikdo nikomu zaručit. Když se to pokouší zaručit, tak je to vědomá lež anebo nevědomost.

Jaké vzdělání student během studia získá?

Student získá na FHS vzdělání humanitní, což je dnes skoro urážka. Kdo má rozum, tak nepůjde na humanitní vzdělávání. V hermeneutické revoluci, kterou prošla vzdělanost a věda za poslední dvě staletí, bylo na jedné straně potřeba překlenout iluzi 19. století, že pravda a věda jedno jsou. Hans-Georg Gadamer, zakladatel moderní hermeneutiky, v roce zhruba 1960 v úvodu své knihy *Wahrheit und Methode*, tedy *Pravda a metoda*, řekl, že lidé si myslí, že pravda a metoda jsou to samé, že metoda je cestou k pravdě. Tato kniha se snaží dokázat, že to jsou opozita. Tam, kde jde o pravdu, tam není důležitá metoda, a tam, kde jde o metodu, tam nejde o pravdu. To je vážná věc.

V divadelním představení, pokud jde o tragédii, je smyslem, aby byl normální divák, pro kterého je to divadlo určeno, dojatý. Když se posluchač příběhem dojme a třeba se rozpláče, tak je to úspěch. Smyslem představení je, aby se smál. Když ale jde na představení kritik a rozpláče se tam, tak se

rozpláče, protože je to špatné představení. On se nesmí nechat tím příběhem dojmout, od pravdy se musí odizolovat a podívat se na to, jak je to udělané. Jestli má představení spád, jestli kulisy odpovídají ději, jestli herci umí nazpaměť text, jestli nepletou role mezi sebou a další věci. Buď se zabýváme pravdou, nebo se zabýváme metodou. Tohle rozlišení my chceme studenty naučit.

V 19. století se mělo za to, že v poslední fázi vývoje lidského poznání, bude poznání pozitivní, vědecké. Takové poznání je ale konečné, takže se posléze, někdy krátce po roce 1900, dosáhne stavu, kdy už bude poznáno všechno. Celé 20. století je zase příběhem o tom, že zejména ve vědách, ve kterých jsme se domnívali vědět už skoro všechno, například ve fyzice, nezůstal kámen na kameni a všechno se to pozoruhodným způsobem změnilo. V 19. století i taková disciplína jako historie podlehla asi na sto, sto padesát let pokušení stát se vědou. Ale historie do roku 1800 nepochybně vědou nebyla, protože její vládkyní byla Múza. Byl to literární žánr, jeden z nejprestižnějších. Jak se pak transponoval ve vědu, tak z něj vyprávěcí funkce vyprchala. Dnes žijeme ve světě, kdy se historie vrací k vyprávěcí funkci, kdy se hrdě hlásí k tomu, že je vyprávěním, a pokud historici hlásí, že jsou vědci, tak to dělají z obavy, že ten, kdo není na univerzitě od vědy, ten se tam neuzavírá. Historie je ale spíš *magistra vitae* než věda. Hermeneutická krize postihla ve 20. století především exaktní vědy, ne ty humanitní.

Když říkám, že se vám poskytne humanitní vzdělání, tak doufám, že na solidní hermeneutické bázi. Hermeneutická báze znamená naučit se mimo jiné rozlišovat, kdy je nejlepší cestou k pravdě metoda vědecká - to je jen málokdy, ne skoro ve všech případech - a kdy se musí použít metoda jiná. Metodologicky je škola založená na tom, že se vám snažíme vysvětlit, že ty disciplíny neboli kázeňské normy, o kterých si jejich aktéři i učni myslí, že to jsou samostatné vědní disciplíny, že to žádné samostatné vědní disciplíny fakticky nejsou. Jsou to obory, které se v krátké době, 150 až 200 let, což je z hlediska dějin směšný úsek, vyvinuly z filosofie. A ve všech případech, aby ukázaly svoji svébytnost, vytvořily si vlastní dějiny, ve kterých se pokusily to své odvození z filosofie relativizovat anebo úplně

popřít. Psychologie vzniká po polovině 19. století, ale když si přečtete nějaké dějiny psychologie, tak začínají v antickém Řecku. U nás se na začátku studia začne tím, že se zdůrazní Úvod do historie, právě v tom smyslu, že historie je původně bádání. Všichni původní učenci se jmenovali *historové* a to slovo *histor* znamená *vlastním úsilím usilovat o výsledky bádání*, něco zkoumat. Hérodotos, otec historie, prošel celý tehdejší svět, aby odpověděl na důležitou otázku, která ho na cestu vyhnala: Jak se mohlo stát, že zanedbatelně velký a mocný spolek řeckých obcí porazil opakovaně, tedy zákonitě, největší mocnost světa Perskou říší? Hérodotova odpověď po jeho okružní cestě tehdejším světem je *řecká polis*. Proto je důležité zachovat řečtví, nejenom pro Řeky, ale pro všechny.

Jeden kořen je tedy historický a druhý kořen je filosofický, ze kterého se odvozují ty úvody, které ještě studujete – do sociologie, antropologie, psychologie a ekonomie. Ono to všechno patří do jednoho soudku. Když jdete někam studovat sociologii, tak se vám snaží říct, co byla ta psychologická témata dávno, zanedbají souvislost. O historii se tam nedozvíte vůbec nic, o filosofii jen to, že dlouhou dobu psychologii utlačovala a nedělala žádné skutečné vědecké průzkumy.

Na Platónské akademii bylo napsané: „Kdokoliv neznalý jsi, nevstupuj.“ Učitelné vzdělání je celé založené na matematice, neučitelné filosofické vzdělání je fakticky celé založeno na řeči. Toto vzdělání založené na řeči člověk může získat jen tak, že se seznámí i s jiným jazykem nebo jazyky, aby si uvědomil, co to vlastně dělá, když mluví a vyjadřuje se ve svém jazyce. Protože jinak propadá představě, že on si přece sám dobře rozumí a ti ostatní jsou jen pitomci, co mu nerozumí.

Proto i první zkouška, kterou na fakultě děláte, je ta zkouška, že máte přeložit nějaký odborný skutečný text z angličtiny do svého mateřského jazyka a ukazuje se, že je jen nepatrné množství těch, kteří ji opravdu udělají. Kdybychom měli vzít jen ty, kteří to už umí, což bych byl nejradši, tak bychom vymřeli hladem, protože takových studentů by v běžném ročníku nebylo víc než padesát. Ti ostatní to ještě víceméně neumí, a proto je potřeba odlišit ty, u kterých je podezření, že se to nikdy nenaučí. To se pozná, protože ten člověk vůbec nezkoumá a nečte ten text

jako nějaké sdělení. Podstata hermeneutiky je, že přistupujeme k textu jako k něčemu, co má nějaký smysl, text nám něco říká. Když nejenže nevím, co mi ten text říká, ale myslím si, že je to špatný text, protože mi neříká nic.

Řada studentů si při tom překladu myslí, že jsme vybrali špatný text. Jeden z těch letošních studentů pochopil tak, že je o menstruaci. To není úplně pravda, ale něco na tom je. Je to o ženských iniciačních rituálech v antropologii, je to skutečný vědecký text. V tom textu je jeden citát Simone de Beauvoir, manželky Sartra: „Žena se ženou nerodí, ale se ženou stává.“ Zatímco muž se stává mužem prostřednictvím ženy nebo kvůli ženě. Ze vzorku, který jsem měl možnost prohlédnout, bylo to asi sto textů, tu větu nepřeložil vlastně skoro nikdo. Vrcholná byla kolegyně, která se nakonec asi dostane, protože technicky angličtinu docela dobře ovládá, která tu věc přeložila následujícím způsobem: „Ještě se to nenarodilo, ale bude to asi holčička.“ Nekouká na minulé a budoucí časy, navíc ta věta v angličtině začíná podivným slovem one, tedy jeden. Jenže to jeden se vztahuje k tomu tématu woman, takže ono je to vlastně jedna. Potom ale zpráva z toho textu je jiná.

Tohle vás ve škole v angličtině neučili, protože převládlo nesmyslné přesvědčení, že anglicky potřebujete umět proto, že až se ocitnete u moře, tak si budete moct koupit zmrzlinu. Na to se to ale nepotřebujete učit, protože s použitím slovníčku a rukou se takhle domluvíte v kterémkoliv jazyce. Druhý pól vzdělávání je, že zjistíte, že jednotlivé jazyky myslí odlišným způsobem.

Jakou znalost člověk získá na FHS?

Znalost na FHS není to, co se naučíte. Abyste mohli k těm znalostem dospívat, tak musíte mít jakousi orientaci v čase a prostoru. Rozhodně se nebazíruje na tom, kdy se kdo narodil, kdy umřel nebo co se kdy stalo. Ale když nemáte vůbec žádné takové časoprostorové souřadnice, kterými byste události zařazovali, tak si o těch událostech nemůžete nic myslet.

Znalost na FHS je v podstatě tak trochu produkt archeologie vědění, jak by řekl Michael Foucault. Potřebujeme vědět, jak jsme se k tomu poznatku dostali, k čemu je takový poznatek dobrý a jak mu rozuměli ti před námi. Není tak moc důležité, k čemu ten poznatek je,

protože to *k čemu*, záleží na situaci. Židle mi říká, když je volná „sedni si“, když je obsazená „nesedej si, už tu někdo sedí“, ale když je velká zima a není k topení nic jiného a je opravdu velká zima a oheň skomírá a mohli bychom zmrznout, tak mi židle neříká „sedni si“, ale „spal mě, aspoň nezmrzneš, je nás tady víc, na noc to vydrží“. Když se v hospodě perou, tak židle je buď příhodný nástroj k útoku, nebo k obraně. Židle tedy neříká pokaždé to samé. A s událostmi je to samé, vždy musím nějak detekovat, co to je za situaci a podle toho se zařídit. To je podle mě dost podstatnou součástí vzdělání jako takového.

Základní myšlenka fakulty je založená na tom, že základním studiem, které je vlastně bez alternativ, je bakalářské studium, které má individuální kurikulum, kde je velmi málo společných povinností, na kterých se ale dost bazíruje, ale to ostatní si studenti mohou skládat, jak chtějí, a nemá žádnou specializaci. Na magisterském stupni jsou naopak obory co nejužší a jsou kvalifikačně orientované.

Občanský sektor vychází ze skutečnosti, že 75 tisíc míst v oblasti neziskového sektoru je obsazeno lidmi, kteří nejsou pro tu práci z větší části kvalifikovaní. A většina z těch magisterských oborů je takhle konkrétně vymezená. Je tomu tak proto, že trvá jen dva roky, a protože se předpokládá, že jsou na to studenti z bakalářského studia již připraveni. Antropologie je obor, který neposkytuje příliš praktické uplatnění, protože se předpokládá, že většina ze studentů bude pokračovat v doktorském studiu, kde se teprve člověk náležitě specializuje.

Představa, se kterou jsme na začátku začínali, byla, že vysokoškolské vzdělání je jakási pyramida, která je stabilní, protože má co nejširší základnu a o řád se to stupňuje – tedy jsou-li studentů na bakalářském stupni tisíce, tak na magisterském jsou jich stovky a na doktorském desítky. Dnes už to úplně není pravda, protože v bakalářském programu máme studentů kolem dvou tisíc, v magisterském jich máme stovky, ale v doktorském programu už jich máme přes stovku také a cíl je mít jich několik set, protože univerzita má úplně obrácenou představu. Kdyby to šlo, tak by univerzita měla bakalářských studentů co nejméně, magisterských by bylo víc, a nejvíc by bylo těch doktorských. Pyramida by pak stála

na špičce. Tomu se říká *research univerzity* a vychází to z představy, že bakalářské studium dělají jen ty špatné školy, ze kterých jsou špatní absolventi, ze kterých my lusknutím prstu uděláme ty kvalitní magistry a z těch kvalitních magistrů pak uděláme ty super kvalifikované a světově proslulé doktory. Zkušenost zemědělece zní úplně obráceně: když se něco špatně začne, tak to uschne, z nanicovatých rostlinek žádná velká úroda nebude. To jsem přehnal, ale v zásadě takový souboj pořád probíhá. Je to souboj o to, kde se vzdělání zakládá.

Jsem přesvědčen, že bakalářský titul je obdoba rytířského titulu. Je to něco takového, co odlišuje obyčejného člověka od šlechticů. Šlechticem se v tomto smyslu stáváte dosažením toho bakalářského titulu. Karlova univerzita se navíc mezi starými univerzitami Evropy liší tím, že všude na ostatních univerzitách imatrikulují teprve bakaláře. Tedy ti, co přijdou na univerzitu, se nikam nezapisují, protože to v pravém slova smyslu ještě nejsou lidi. Na Karlovo učení se zapisují už od studia předuniverzitního, které se jmenovalo *generale*. Program IZV je cílevědomým pokusem o obnovu tohoto studia.

Úkolem studia filosofie je udělat z obyčejného člověka lepšího. Proto je smyslem etiky vést svůj život nebo naučit se vést svůj život tak, aby byl nejlepší. Není to žádná guinnessovská soutěž o to, kdo má lepší život. Je to soutěž každého jednotlivce sama se sebou, jak udělat z života nejlepší život, anebo jak si udělat ze života takový docela efektivní ekvivalent pekla. Každý o tomhle rozhoduje. Život buď utváří anebo ho nechá rozpliznout. Tohle se tematizuje ve studiu filosofie. Člověk nemůže být dobrý, ani zlý, dokud neumře, jak říká Aristoteles. Hodnotit lidský život můžeme, až když ten dotyčný umře, protože s tím nic nemůže udělat, a v celku platí zásada – o mrtvých jen dobře. Dokud jsem to nedotáhl úplně do konce, nemůžu říct ani já, ani nikdo mně, že to byl dobrý život, natož naopak, že to je takový život, ze kterého už nic nebude.

Co to znamená „být lepším člověkem“? Jaké kvality by měl člověk po absolvování FHS mít?

To záleží na tom, co si ten člověk vybere. Zejména dřív to bylo tak, že i velmi podivný způsob výběru, se mohl setkat s neuvěřitelným

úspěchem. Kdysi dávno, ještě v hlubokém IZV, říkal profesor Petr Pokorný, odborník na gnósy, profesor a někdejší děkan teologické fakulty evangelické, kterého si našli naši studenti, protože učil koptštinu, výběrový předmět, kam nikdo nechodil. Najednou se mu tam nahrnulo asi patnáct našich studentů, které to bavilo, a věnovali se tomu. Při příležitosti obhajoby diplomové práce Zuzany Vlčkové, která je dnes odbornice a do jisté míry po něm převzala žezlo, když jí navrhoval jedničku, tak říkal, že přičiněním téhle party má Česko největší počet znalců koptštiny na počet obyvatel na světě a že hrozí nebezpečí, že kdyby to takhle šlo dál, tak že ty koptské texty, které je třeba přeložit, by nestačily. K čemu to té Zuzaně bylo? Je to těžké říct. Od té doby ještě pořád studuje, má rodinu, práci, kde překládá evangelia, a myslím, že je spokojená. To je třeba jeden z těch nejabsurdnějších výběrů.

Jeden z jejích spolužáků se naučil čínsky a má teď v Praze jednu z nejslavnějších škol Kung-fu. To jsou extrémny, ale potkávám se s velkým počtem lidí, kteří u nás studovali a vystudovali, a mám z toho takový pocit, jaký jsem měl ze svého mládí a života, že ať jsem přišel, kam jsem přišel, tak se mi tam zaprvé docela líbilo a zadruhé jsem tam se ctí obstál.

Třeba jeden z mých žáků se během bakalářského studia musel vyučit na zámečníka, protože jeho otec měl zámečnickou firmu a on, aby ji jednou mohl zdědit, tak potřeboval výuční list zámečníka. Tu firmu předělal na zabezpečovací systémy, které se zámečnictvím dneska nemají nic společného, je to celé elektrizované, je zřejmě velmi úspěšný podnikatel, majitel jedné z těch nejúspěšnějších zabezpečovacích firem, a teď odevzdal doktorskou práci, kterou bude obhajovat. Nevím, jestli mu ten titul Ph.D. bude ve firmě k něčemu, ale určitě mu k něčemu bylo to, že si během studia za firemní peníze objel všechny světové konference o teorii zabezpečování, které byly a kam by se jako obyčejný student za peníze z doktorského studia nikdy nepodíval.

To, co vidím, jsou lidi z našeho studia, kteří jsou docenti, a myslím, že se za ně nemusíme stydět. A není zase takový rozdíl mezi těmi, kteří to k tomu titulu dosáhli, a kteří ne. Ti si prostě našli nějakou jinou cestu a ne nutně byla špatná.

Člověk by se měl zabývat věcí, kterou dělá. Není to tak, že člověk se tím stal dobrým. On se stane lepším, než byl. Dobrý je ideál, který se uskuteční, až když se život uzavře. Pak je záležitostí tolerance vidět, že ten život se uzavřel dobře. To, že někdo vyrostl v kriminálníka, je koneckonců také dobrý osud, protože mohl vyrůst ve vraha, kdyby se to v něm rozvinulo.

Co studium na FHS člověku přinese pro jeho život?

Je důležité, aby si z toho člověk něco chtěl vzít. Záleží hodně na tom, jak se svým časem student naloží. *Schóle* je přestávka, škola je přestávka v činnostním rozvrhu, a já jsem odpůrce placeného studia hlavně z důvodu, že to má být společenská investice poskytnout na limitovanou dobu studentovi příležitost, aby se věnoval vzdělání. Co já bych udělal je, že bych zakázal studentům při studiu pracovat, nebo bych tu práci limitoval výší úvazku. Protože to, že za něj platíme pojištění, jsou pak vyhozené peníze. On totiž na studium nemá čas, což je velký problém všech studentů dneška, kdy skoro všichni při studiu pracují a studují jen proto, aby jednou dostali výuční list. Nic proti výučním listům a kvalifikaci.

Dokonce si myslím, že by vysokoškolské studium mělo obsahovat nějakou povinnou praxi, která by byla obecně prospěšnou činností – tedy, že člověk musí někam jet, nedostává tam peníze, dají mu tam jen najíst a dělá po limitovanou dobu něco veřejně prospěšného, jakási vojna pro děvčata a chlapce bez rozdílu. Co říkal profesor Sokol, tak na Harvardu čtvrtina až třetina lidí, kteří tam studují, mají tuto zkušenost a mezi těmi, co jsou elitní, jsou tihle v obrovské většině. To je na těch studentech asi to nejzajímavější. Jsou věkově trochu starší než ti naši studenti, ale mají tuhle zkušenost. To bych zavedl, kdyby k tomu byla politická vůle. Jestliže má člověk investovat do vzdělání sám, tak bych trval na tom, že člověk má investovat především svůj čas. A aby ho mohl investovat, tak bych jim třeba i něco platil. Vybral bych si to tak, že udělají ve svém životě nějakou takovou veřejně prospěšnou činnost. Ale opravdovou činnost, nic takového jako byla náhradní vojenská služba, že si člověk ve své branži vyjednal ulevku a pak nemusel moc pracovat a ostatní byli rádi, že ho tam mají,

protože mu nemuseli platit. Myslím, že tohle k univerzitnímu životu patří a dokonce bych to udělal jako dost podstatnou součást studia.

Když IZV vzniklo, tak naši nepřiznivci zastávali názor, že by se to studium mělo nazývat „tři roky prázdnin“. Velmi brzy zjistili, že je to špatný odhad, protože to studium je obtížné, dokonce velmi obtížné. Je ale nebezpečí, že se to studium celé stane ne studiem pro elity, ale studiem pro zlatou mládež – lidi z rodin, které jsou za vodou a nudí se v životě. To bych nerad. Když jsme ten projekt školy s profesorem Sokolem vytvářeli, snažili jsme se, aby do ní ty charitativní a stinné stránky společnosti sledující přístupy byly zakotveny a to také tu školu do jisté míry utváří.

My nejsme škola, která by si zakládala na tom, že jsme vyhraněně humanitní, naopak je třeba spolupráce s přírodními a jinými vědami. Kdyby to jen trochu šlo, tak bych na té škole vyučoval matematiku. Ale jakýkoliv důraz na tuto problematiku způsobí panický propad přihlášek. Mně tam matematika chybí, ale bohužel současná civilizace vyrostla na tom, že ji považuje za něco jako pohlavní nemoc nebo něco, co je třeba účinně vymýtit a používat ochranné prostředky proti nákaze. Ale jsem přesvědčen, že se to změní.

V souvislosti se studiem na FHS se hodně mluví o kritickém postoji člověka ke světu. Co si pod tím má člověk představit?

Kritickým postojem člověka ke světu myslím hermeneutiku, která učí člověka odstupu člověka od vlastního poznání a učí ho kritickému myšlení. Někteří rozumějí kritickému postoji člověka ke světu to, že člověk vyjadřuje svou nespokojenost s tím, jak ten svět je špatný. Hannah Arendtová v knize Mezi minulostí a budoucností parafrázuje Hamleta: „Doba vymknuta z kloubů šílí.“ Arendtová ukazuje, že už v hamletovských časech mladí lidé musí převzít odpovědnost za svět, který se pomátl. Nejdůležitější věcí je, že svět je z pohledu mladé generace pomatený vždycky. Řekněme, že v dětství jsou naši rodiče přirozená božstva, která umí zařídit všechno, co dítě potřebuje – nebo to alespoň mají umět. Čím je to dítě větší, tím přibývá pochybností, jestli to ti rodiče opravdu umí zařídit. V opožděné pubertě má dítě pocit, že nejen, že ti rodiče nic pořádného zařídit neumí,

ale ještě co šlo, tak zkazili. Dospělost spočívá v tom, že dítě odpustí rodičům, že svět není takový, jaký by si mysleli, že by měl být a v té kritické fázi je to tak, že čím dřív od toho rodiče dají ruce pryč, tím lépe. Převzmemme odpovědnost za svět, který se pomátl a on pak nebude, až my toho necháme, míň pomatený, než byl, když jsme začínali, v tom lepším případě. Bude pomatený jinak a to není tak špatná perspektiva. Dospělost je tvrdá, iluze se tady nehodí.

Učíme lidi spíš kritickému myšlení, než že bychom je učili kritický poměr ke světu. Přivazovat se k jaderným elektrárnám nebo jiným zařízením, to není náš program.

Zároveň ale ne ideologické myšlení, které je založeno na manicheismu. Jestli se o něco snažíme, tak je to vymýcení té manichejské představy. Základ, který jsem se snažil do prvních kurzů zabudovat je, že se máte naučit, že evropská tradice nepřiznává zlu vágnost. Zlo je nedostatek dobra, ne ďábelská substance, která se buď má prosadit, nebo která bojuje s tou dobrou a člověk se má postavit na správnou stranu. Zlo je potřeba přemáhat v sobě. Smyslem je spolupracovat při tom, aby se ze mě stal v průběhu mého života lepší člověk, protože když se sebou nic neudělám, tak ze mě nebude lepší člověk, bude ze mě horší člověk, protože všechno to dobré se atrofuje. Ne, že by se změnilo ve zlé, ale bude tam toho dobrého míň.

Co je to „svoboda a odpovědnost“ ve studiu?

Svoboda a odpovědnost jsou dvě stránky téže mince. Sokol zdůrazňuje, že svoboda bez pravidel není svoboda a nemůže k ničemu vést. Samozřejmě, že od té původní formě studia, která byla velmi liberální, je to dnešní studium mnohem méně liberální. Všechno se to určuje tím, jak si té liberálnosti, z hlediska odpovědnosti k tomu vlastnímu studiu cení nejenom ti studenti, ale i učitelé. Ukazuje se, že si jí cení ve většině případů velmi málo, že kdykoliv by se udělalo nějaké referendum, tak by na učitelské i na studentské straně převládlo přesvědčení, že se má té liberality ubrat. Za těch dvacet let, co to děláme, je tenhle trend zřetelně patrný. Kdyby se to řešilo anketami a výzkumy veřejného mínění, tak by z toho byla ve velmi

krátké době karikovaná podoba a vlastně by se to nelišilo od těch ostatních forem vzdělání. A také se obávám, že to tak jednou dopadne.

Všechny slavné školy jsou slavné pro deset, dvacet let. Asi nikdy to nebylo víc jak dvacet let slávy té instituce. Ona se k ní pak hlásí dalších několik set let své existence a už to není ono. Karlova univerzita byla tou světovou univerzitou od roku 1390 do roku 1410, a pak už nikdy. Od kutnohorského dekretu to šlo dolů, ale není to žádná výjimečnost. Když počítáme dohromady IZV a fakultu, tak už je to bezmála 20 let. To je tak skoro horní hranice a asi se dostaneme do těch nejpříjemnějších pater. Zatím to nevypadá, že bychom umírali na choroby stáří a nevykonnosti instituce. Naše škola je úspěšná a získává si stále lepší a lepší pozici. Ale takové věci nejsou na věčné časy. I studentské životy jsou kratičké. Student se školou se identifikuje a pohybuje se v ní po dobu maximálně deset let, učitel maximálně několik desetiletí, v krajním případě padesát let.

Myslím, že od té liberální formy už se opustilo, je to jednoduché poznat. Deklarativně ta liberální forma zůstane zachována napořád, ale teď se třeba u úvodních kurzů nebudou dělat dvě pare, ale jedno bude česky a jedno anglicky. Ti, kdo nebudou umět anglicky, aby chodili na anglická pare, budou muset chodit na to jedno, nebo nikam. A to moc liberální není. Řekne se, že je to neefektivní, když profesori musí přednášet dvakrát a studentů tam z těch šesti set chodí padesát. Za touhle věcí je snaha udělat to tak, že tam musí chodit a kdo nemá čárku, nedostane zápočet. To už vůbec není liberální. Liberální studium je založené na tom, že ty čárky se nedělají a že u zkoušky se pak pozná, jestli to ten student umí nebo ne. Když se opakovaně ukazuje, že neumí, tak v čem je potom liberalita? V tom, že když už to dělá po deváté, tak se mu to má dát? Skoro bych řekl, že ano, když je to jednou. Ale to není většinové stanovisko a v každém případě vede do pekel. Dřív to bylo tak, že jsme měli dva typy atestací, v němž ten druhý, tedy známka dobrá, znamenala „no, tak neumíš to, ale už se s tebou nebudeme otravovat“. Nedávaly se za to kredity, ale student se pustil dál. On si sice nepomohl k diplomu, ale tuhle povinnost už nemusel plnit, což je myslím dobře. S evropskou představou, že za všechny známky musí být stejně kreditů, tohle zmizelo. Mívali jsme

poučku, že student, který má celkovou známku ze studia 3, není přijatelný pro magisterské studium. To jsme také museli pod nátlakem odvolat. Navíc bylo jasné, že studenti, kteří mají od nás trojku a odjinud jedničku jsou neporovnatelní, protože velká většina těch našich s trojkou je lepší než ti s tou jedničkou odtamtud. Tohle například hodně liberální systém školy hodně poškodilo, že trojka je teď dobrá známka a neznamená rezignaci nad tím, že člověk ekonomii, nebo filosofii nebo historii neudělá. Ale nemělo by to jít ve všem. Studentská představa je: „Už mám tu blbost za sebou“. Takhle padesát blbostí dá dohromady skvělý univerzitní diplom všeználka. To je normální chod instituce. Společný smysl ale musí hledat nejen studenti, ale i ti učitelé.

Učitel by si měl odpočinout od práce, která ho především morálně ruinuje. Když si člověk na sebe nedává pozor, tak posléze převládá buď představa, že cokoliv student řekne, tak je dobré, nebo naopak, že všichni jsou lemplové a je třeba je vyházet. Všechny nápady, které učitel inovačně vnáší, jsou pracné, a když se ta pracnost má dělat opakovaně, tak dochází k únavě materiálu a musí se inovovat novými nápady. Proto by učitel neměl být učitelem celý život.

Nejste tedy zklamáný z vývoje fakulty?

Nejsem. Nepatřím k lidem, kteří by si mysleli, že to musí být tak, jak jsem to dělal já. Mohl jsem oddálit dobu, kdy to převzali ti mladí. To jsem ale cíleně nechtěl a hned, když jsem své veslo předal, tak jsem si zakázal se příliš rozněžňovat nebo rozzuřovat nad tím, že to nejde tím směrem, jakým bych to vedl já. Kdybych to chtěl vést dál, tak bych musel nést následky, že v té změněné situaci, a situace se hodně změnila, bych býval šel trendem, který by dostal fakultu do konfliktu, a to by skončilo naším zničením, což by bylo jistě špatně. Nová garnitura lidí, kteří v našem úsilí pokračují, to vzali za ten konec, kdy se vývoji postavili do čela a z trpěné instituce se stali institucí vedoucí. Za to je ale potřeba zaplatit. Po téhle stránce je všechno v nejlepší pořádku. Jedna z nejlepších věcí, co jsme se Sokolem udělali je, že jsme to právě včas předali těm mladým. Je to už pět let, takže to jde vidět. Nemám z toho špatný pocit a ani nemám žádný pocit žárlivosti. Myslím, že to dělají prostě jinak, doba se

výrazným způsobem změnila, oni jsou v té věci velmi úspěšní, takže pocít'ují jistou hrdost. Zároveň si nedělám velké iluze, že všechno je v úplném pořádku.

Tento svět je ve velké vzdělanostní krizi a nevím, jak z toho ven. Proto učím jakési dějiny idejí a snažím se ukázat, že po pádu římského impéria byla situace ještě nepříznivější než je dnes a ukázat, co ti lidé, kteří za něco stáli, v té době dělali. To je i náš úkol - nezabalit to. Nejde o to skončit s velkou parádou v nějakém opravdovém průseru nebo se co nejrychleji vrátit na stromy, ale uchovat to velké. Bude záležet, jestli se nám podaří přesvědčit mladé lidi, aby v tom pokračovali, protože my už to vydržíme. Předání se povedlo a je otázka, jestli v nich zůstane ta energie, ten étos, aby z toho něco ještě zbylo i za třicet, čtyřicet let, až to někomu budou předávat, jestli bude komu. Toho my už se naštěstí nedožijeme. Tyhle věci se musí dělat bez záruky, že to k něčemu bude.

Měl by se student ve studiu ubírat nějakým směrem?

V profilace moc nevěřím. Věřím v to, že student si má najít učitele, od kterého se to chce naučit. Princip tutorské spolupráce je mnohem silnější než oblíbená profilace v modulech. Od prvního semestru studentům říkám, že není důležité, jak se předmět jmenuje, ale ke komu tam chodí. Máte vědět, kdo je ten člověk, který vás to učí, a máte chodit k těm, od kterých se to chcete naučit. Specializace je v tom, že si musíte najít svého učitele. Že jsou k tomu nějaké pomůcky, jako je třeba modulová struktura, to je v pořádku. Ale nemá se to přeceňovat.

Ambice bakalářského studia je taková, že se student naučí dvě metody. Ta první se jmenuje filosofická. Je to ta metoda, ve které implicitně jsme, když nepoužíváme žádnou jinou metodu. Je založená na Aristotelově metodě, že když se něčím zabýváme, musíme nejdřív ten problém vymezit. Vymezíme ho tak, že napíšeme, jak se k němu vztahovali ti staří, má to nějaké dějiny bádání. Nějak shrnu to, k čemu se dospělo a dostanu nějakou tezi. Teprve pak můžu říct, co jsem v té věci vymyslel já. Vedle filosofické metody se musíte naučit ještě jednu, podle které vypracujete bakalářskou práci.

Popravdě řečeno, s těmi metodami se to nemá moc přehánět. Každá metoda zmenšuje úhel, kterým se na věc díváme – když je hodně úzká, tak nám umožňuje relativně hluboké poznání, ale velmi malé části toho spektra. Musím si uvědomit, že prohlubováním tohoto pohledu riskuji, že se sice naučím hodně věcí, ale o nějaké prkotině, která nemá žádný význam. Proto musím vždy mít nějaké filosofické hledisko, které to vždy někam zasazuje.

Proč má člověk studovat všechny humanitní vědy najednou?

Protože jsou z jednoho podloží. Katedrová specializace vzniká tlakem, který je daný univerzitou, protože když máte katedru, tak k ní máte připsané nějaké studenty, kteří jsou vaši, a pokud možno nikdo vám do nich nemá mluvit. To je velká nevýhoda. Člověk sice má někam patřit, ale má mít možnost jít se podívat jinam a vidět, co dělají jinde, to je univerzitní studium. Proto má být možnost chodit i na jinou fakultu. Ne proto, že odtamtud chci získat také diplom, ale protože tam je někdo, koho chci poslouchat. Když se dnes někoho zeptáte: „Koho posloucháš?“, tak se tím myslí: „Koho máš v uších, co máš na té MP3?“ Původně to vlastně znamená, kdo je pro tebe autorita. Za našich časů to „koho posloucháš“ znamenalo „ke komu chodíš na přednášky“. Když Patočka začal učit na univerzitě, tak tam chodili lidi ze všech oborů, protože je to přitahovalo. Znamená to, že tomu člověk musí obětovat svůj čas, ale také to, že ho musí mít. Ale to není tak, že vám ten čas někdo dá, vy si ho musíte vybojovat. Dřív člověk chodil do školy každý den a v mezidobí zašel do knihovny, kde něco studoval, a to dneska myslím skoro není. Vedlo to ale k daleko většímu soustředění na studium.

Jaký by měl být absolvent FHS?

Měl by to být člověk, který se umí dobře pohybovat alespoň ve dvou jazykových prostředích, je zvyklý číst a psát, umí promluvit a netrpí poruchou sebehodnocení. To je důležité. Sokol říká na letních školách: „Nestyďte se vynikat“. Dnes se myslí, že ten, kdo vyniká, musí být asi hajzl. Když je ale někdo dobrý, má mít zdravé sebevědomí.

Absolvent by měl hlavně být schopen odejít do života. Předpokládali jsme, že protože je to elitní studium, bude třetina absolventů ve studiu

pokračovat. Měla by to být desetina, ale je to elitní, takže třikrát víc. Ale realita je taková, že čtyři pětiny absolventů pokračují ve studiu. Znamená to, že je něco shnilého v státě dánském, protože lidé nemají žádnou chuť, ačkoliv už jsou na život připraveni, ten život začít. Velmi málo lidí jde dobrovolně rovnou do praktického života.

Lišíme se od všech škol u nás tím, že nemáme stejně nazvaná studia na bakalářském a magisterském stupni. Jinde jsou magisterská studia vlastně rozdělená původní pětiletá studia na formální předěl v bakalariátu. U nás je bakalářský stupeň vybudovaný nezávisle a magisterské stupně mají kvalifikační charakter. Náš bakalářský stupeň je fakticky spíš čtyřletý než tříletý a rozhodně to neznamena, že ti, kdo ho udělají za čtyři roky, by byli horší než ti, kdo ho ukončí za tři roky. Ten, kdo ho ukončí za čtyři roky, si to studium užil.

V Anglii je bakalariát čtyřletý. Po něm jde student buď na ročního magistra, nebo na tříletý doktorát. Množí se v poslední době případy, kdy si student pro jistotu udělá i toho magistra, protože místa po doktorátu skoro nikdo nedostane. U nás jdou všichni na magisterské studium a potom mnozí usilují i o doktorské studium, čímž si ty kvalifikační vyhlídky náležitě zkomplikují, protože pro doktory nejsou skoro žádná místa.

Proč má existovat „fakulta hledající smysl“ a jaké místo zaujímá v dnešním světě?

„Fakulta hledající smysl“ – to popuzuje. Platónská myšlenka je, že smysl něco nemůže mít samo v sobě. Kdyby to mělo smysl samo v sobě, tak další existence té věci by byla nesmyslná. Právě proto, že kvalifikace má smysl ten, že to uděláte a tím pádem to vlastně ten smysl ztratí. Víme, že ten smysl nemůžeme nelézt, ale víme, že je hrozně důležité ho hledat. Nesmí se ztratit vůle hledat. Abychom smysl našli, v to snad nemá člověk reálně doufat, protože tím by se hledání zastavilo.

Chceme tím také říct, že smysl fakulty není v diplomu. Proto zdůrazňuji, že se rád potkávám s lidmi, kteří tu fakultu dokončili, třeba i na více stupních a i s těmi, kteří ji nedokončili. Vidím, že se povedli i ti i tamti. Není to tak, že ten, kdo to udělal, je dobrý, a ten kdo ne,

je špatný, nebo naopak. V obou případech mám z lidí, se kterými se setkávám, pocit, že se povedli a našli.

4. Přepis rozhovorů se studenty FHS UK

Přepisy rozhovorů se studenty jsou uloženy na přiloženém CD.